

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IV ■ Nr. 8 (33) ■ August 2013

Mănăstirea Glavacioc

Din sumar:

Horia Bădescu: Alchimistul
ÎPS Calinic: Apostoli ai zilelor noastre
Johan Galtung: Nepărtinitor, despre SUA
Dan D. Farcaș: Despre științele de graniță
Dragoș Vaida: Agendele paralele ale oamenilor iluștri
Marian Nencescu: Istoria văzută de un martor: acad. Dinu C. Giurescu
Luiza Avram: Bravo, bravissimo! Nicolae Herlea
Acad. Solomon Marcus: 150 de ani de matematică universitară bucureșteană
Cătălin Mamali: Interviu cu Anatol Vieru (I)
Lech Polkowski: Un pionier al informaticii poloneze: Zdzislaw Pawlak
Paula Romanescu: Măria Sa, Codrul
Ion Pătrașcu: Iată-mă și în Malta!
Gabriela Căluțiu-Sonnenberg: Fiesta total
Mircea Opriță: Un performer al radiodifuziunii

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Mediocrația

Gheorghe PĂUN

Mă grăbesc a preciza că titlul vine de la „mediocru/mediocritate”, nu de la „medie”, iar subiectul nu este nou în științele politice. Mi-a fost readus în atenție cu puțin timp în urmă, când acad. Emilian Dobrescu mi-a semnalat articolul intitulat chiar *Mediocracy,* de Andrea Mattozzi (de la Institutul Universității Europene, Florența, Italia) și Antonio Merlo (de la Universitatea Pennsylvaniei, Philadelphia, SUA). Articolul este un raport al Social Science Research Network (http://ssrn.com), circulat, în a patra versiune, în februarie 2013.

Iată-i rezumatul, pentru a vedea de ce acest raport mi se pare de interes:

„Studiem recrutarea persoanelor în sectorul politic. Propunem un model de teoria echilibrului al recrutării politice de către două partide care se întrec în cadrul unor alegeri. Demonstrăm că partidele politice pot în mod deliberat decide să recruteze numai politicieni mediocri, în ciuda faptului că ele ar putea selecta persoane de mai bună calitate. În plus, demonstrăm că acest fenomen este mai probabil să apară în cazul sistemelor electorate proporționale decât în cele bazate pe regula majorității.”

Pentru a întări mesajul, consemnez dintr-o notă de subsol și că, în dicționarul *Webster*, termenul „mediocracy” este explicat prin „guvernare a celor mediocri” și că bibliografia lucrării este foarte bogată, putem deci vorbi despre o veritabilă „teorie a mediocrației”.

Evident, discuția se poate ramifica în numeroase direcții. Prima reacție este de a examina detaliile tehnice, pentru a vedea în ce măsură premisele lucrării și formularea lor matematică sunt „realiste” (*adecvate*, ar putea fi un termen mai bun), dacă ele se referă la ceea ce termenii limbajului curent sugerează. Trecem de la cuvinte la simboluri și revenim la cuvinte – nu cumva pe acest traseu există un pas fraudulos? Sigur, nu se poate pretinde vreodată că un politician sau o acțiune politică pot fi prinși în formule. Prietenul Dan D. Farcaș ar insista și asupra divorțului dintre *lumea ideală* a modelului matematic și *lumea reală,* mai ales că avem de a face nu cu fenomene din natură, stabile,

ci din societate, unde comportarea umană intervine din plin. Apoi, să ne aducem aminte că, în multe cazuri (dar nu în toate!), modelul este construit pentru a se potrivi cu o realitate observată/intuită, deci raționamentul este implicit direcționat spre concluziile furnizate de model. Da, dar putem să punem în balanță cu aceste observații și simpla constatare că politica majorității țărilor parcă ilustrează explicit ideea de *mediocrație.* Să adăugăm și credința, de atâtea ori probată, în misterioasa eficicacitate a matematicii, venind din surprinzătoarea „potrivire” între (reiau distincția introdusă de Roger Penrose) „lumea percepțiilor noastre conștiente, lumea fizică și lumea platoniciană a formelor matematice”. De ce nu s-ar potrivi deci și aici?...

Lucrarea de față îmi amintește de cercetările mai vechi, privind decizia socială, cu celebra teoremă a lui Kenneth Arrow, privind „imposibilitatea deciziei raționale de grup” (informal: nu există nicio metodă de agregare a ierarhiilor propuse de mai mulți decidenți, metodă care să respecte simultan cinci condiții minimale de raționalitate). Lansat la începutul anilor '50, în teza sa de doctorat, rezultatul lui K. Arrow – și cercetările conexe, în particular, în teoria echilibrului economic, invocat și în articolul lui Mattozzi și Merlo – i-a adus autorului, în 1972, Premiul Nobel în Economie. Cercetările lui Arrow confirmau observații vechi de pe vremea Revoluției Franceze (celebrul paradox al marchizului de Condorcet), au fost continuate cu frenezie, dar au fost și contestate (neîntâmplător, mai ales prin publicații din Estul Europei...), fără a putea fi ignorate, pentru că deschideau noi perspective în teoria deciziei sociale, formulând avertismente care se potriveau adesea cu realitatea (de exemplu, în privința posibilităților de a manipula „științific”, respectând cadrul legal, decizii colective, de genul alegerilor sau al votului în parlamente).

Tare mă tem că aceasta este situația și cu studiile privind calitatea politicienilor, așa cum este aceasta „prezisă” de „teoria mediocrației”... Să mai amintesc și cu această ocazie de *Manifestul SFP*?...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

În numărul de ieri am arătat, destul de limpede credem, că întreaga dezvoltare, întreaga reformă constituțională a Țărilor Române e cuprinsă punct cu punct în formularea hotărâtă de principii a Adunării ad-hoc din Moldova.

Dar de ce în Moldova și nu aiurea? Explicarea e lesne de dat. Pe tronul Moldovei stătuse un Domn, Grigorie Ghica, de-o curăție de caracter și de-o iubire de patrie care cu greu își va găsi seamăn în istoria noastră. Tot ce pământul Daciei avea mai luminat a fost strâns de el împrejurul tronului, toată generația aceea care reprezenta ideile noi sub domnia lui Vodă Sturdza a fost ridicată alăturea cu el. Dacă ar fi trăit, desigur ar fi fost ales Domn al Țărilor unite.

Dar, pe de altă parte, nu trebuie să uităm că vechea stare de lucruri feudală era demult desființată, fie prin legiuiri anterioare, fie prin regulament. Era natural dar ca și balastul de forme care mai rămăsese, lipsite de spiritul vechi, să se arunce în apă.

Într-adevăr, dezvoltarea istorică a Țărilor Românești suferise o grea și nevindecată întrerupere prin epoca de o sută de ani a domniilor străine. Se poate zice că de atunci încoace avem un popor nou înaintea noastră, care și-a reînceput viața încheiată în timpul de înflorire al lui Matei Basarab. Să nu creadă cineva că există vreo comparație cât de slabă măcar între epoca lui Matei Basarab și cea de astăzi. Sunt de atunci două sute cincizeci de ani aproape. Închipuiască-și cineva că acum două sute cincizeci de ani bugetul Țării Românești fără Moldova era de 7.000.000 de galbeni, aceasta într-un timp în care aurul american nu inundase Europa; că armata Țării Românești era de 150.000 de oameni, ceea ce amândouă Țările abia ar putea ridica astăzi. Cu toate acestea, populația Țării Românești nu era mai mare de două milioane. Ei bine, în acel timp Imperiul Germanic întreg n-ar fi putut ridica o oaste mai numeroasă; abia marea armie a Spaniei era egală prin număr.

De aci înainte șirul e cu totul întrerupt. Domnia străină a început cu desființarea treptată a oștirii, în urmă a venit despoiarea tuturor claselor societății, scăderea repede a populației, care în secolul trecut nu mai ajungea nici la un milion. Sentimentul de drept și datinele vechi dispărând, se simte necesitatea de-a stabili norme scrise pentru viața oamenilor. Sub domniile străine se tipăresc adevărați codici în locul legiuirilor bisericești de mai nainte. Precum corupția îmbătrânește pe individ, astfel putrejunea bizantină a îmbătrânit înainte de vreme pe poporul românesc. Într-adevăr, acum două sute de ani aflăm o mulțime de caractere ale Evului Mediu: aflăm pe jurați în chestii civile, ceva cu totul medieval, gratuitatea serviciilor publice, o jurisdicțiune limitată a proprietarilor mari pe pământurile lor; dar caracterul esențial al feudalității e natura proprietății, lipsa proprietății de mijloc și a celei mici. Proprietatea răzășască nu era mică, din contra, mare. Era o moșie mare care se dăduse nu unui individ, ci unui neam. Posesiunea acestui teritoriu se subîmpărțea din timp în timp după numărul membrilor neamului. Cea mare se păstra indiviză și, pentru a nu se micșora puterea politică a familiei, se moștenea în cele mai multe cazuri de către unul singur, mulțumindu-se ceilalți copii cu câte-o zestre în bani sau în avere mobiliară. Din documente se văd resturi de inalienabilitate și o îngreuiare toarte mare a cumpărăturii. Pentru a se vinde o moșie trebuiau consultați toți membrii familiei, precum și toți megieșii. Dacă unul din membrii familiei ar fi lipsit din țară, dreptul lui de a răscumpăra moșia nu se prescria în zeci de ani.

Dispărând sistemul feudal sau mai drept zicând semifeudal, ce mai rămânea alt decât formele curat exterioare ale regimului vechi, titlurile?

În realitate, sistemul feudal e un sistem al libertății celei mai mari, al descentralizării, al autonomiei comunale, al neatârnării claselor; oamenii nu erau egali și tocmai pentru aceasta erau liberi. Cu cât oamenii se egalizează, cu atâta devin mai puțin liberi. Proprietățile mari împărțindu-se și subîmpărțindu-se, schimbându-și originea prin cumpărătură cu bani, era evident că drepturile vechi de jurisdicție deveneau o vexare a unei mâini de oameni pe un petic de pământ, pe care statul nu putea s-o mai recunoască.

În teorie generală cată dar să spunem că esența sistemului vechi încetase cu domniile străine, că sub acestea s-a stins statul natural pentru a face loc celui artificial.

Pe când în societatea veche toate clasele stăteau în raporturi atât de bine însemnate precum stau diferitele organe într-un corp, fiindu-și unul altuia de ajutor reciproc și necontestându-și unul altuia funcționarea, în societatea nouă acea armonie naturală încetează și cată a se introduce una artificială prin legi scrise. Organele unui om sănătos funcționează în mod regulat fără ca el să știe anatomie sau fiziologie; ba el n-are nici nevoie de-a avea scris pe hârtie cum îi bate inima și cum circulează sângele. Abia cel bolnav simte trebuința de a-și consulta organizațiunea sa, de-a consulta texturi scrise despre modul cum e făcut și cum ar trebui să subvină naturii sale ca să nu moară. *Pessima republica, plurimae leges.* Cu cât e mai rău statul, cu cât e mai abătut de la natura lui, cu atâta mai multe legi trebuiesc.

Lipsa aproape absolută de legi scrise în Evul Mediu ne dovedește o stare de deplină sănătate a statului. El n-avea nevoie de rețete scrise, de advocați pentru a trăi.

Așadar, ceea ce-a făcut progres în România nu e libertatea, nu e principiul autonomiei locale, nu e funcționarea liberă a părților pentru prosperitatea întregului, ci egalitatea și omnipotența statului. Statul e atât de omnipotent în România încât totul atârnă de centru, până și numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se dacă în timpul vechi se mai întâmpla ca un consiliu comunal, vornicul și paznicii, șoltuzul și pârgarii să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare și de numire... Când însă statul a devenit omnipotent e firesc și cată să cerem realitatea principiului *monarhiei constituționale.* Căci, dându-se omnipotența aceasta ca jucărie în mâna unui partid, fără ca domnul să-și exercite controlul asupra lui, atunci se-ntâmplă lucruri ca concesia Stroussberg, împrumuturi de milioane netrecute în socoteli, ca cele 8 milioane ale Rusiei, ridicarea cheltuielelor bugetare cu 34 la sută, decorarea cu medalii și ordine a lui Nichipercea și a egalilor săi, numirea unor advocați de mâna a doua în directorate unde se cer vaste cunoștințe tehnice și mecanice, spolierea tezaurului public prin crearea de lefuri fabuloase în folosul patrioților de meserie, cu-n cuvânt, statul omnipotent devine o jucărie în mâna demagogilor, iar poporul se zbate fără putere, jumulit și exploatat într-un mod neomenos de către o tagmă de oameni fără merit, fără știință, fără caracter, fără patrie chiar.

(*Timpul*, 26 iulie, 1880)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – redactor-șef al revistei *Biblioteca Bucureștilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Cristian Bobi și Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Alchimistul

Horia BĂDESCU

Hrube învăluite în pâcle subterane și pânze de întuneric. Arcade gotice boltite sever peste dale și mese de piatră. Retorte și clondire magice lucind în lumina palidă a lumânărilor și-n sângeriile reflexe ale creuzetelor. Un univers de magie și eres bântuit de silueta lui faustică. Silueta alchimistului: „făcătorul de aur”, magul, vrăjitorul, ereticul. Un univers ireal născând o mitologie a prefacerii; a prefacerii metalelor în pulberea cu care se stăpânește lumea. Și sufletul. Un basm de adormit copiii.

O fantasmă medievală spulberată de triumfătoarea rațiune a omului modern, a lui *homo scientificus*! O imagine pe care purificatorii de creiere, ștergătorii memoriei genetice ne îngăduie încă a o păstra în relicvariul umanității.

Ei au crezut – cum zice un vechi text chinezesc – *că era vorba de a face aur din pietre: nu-i aceasta un lucru lipsit de sens?* Fără să înțeleagă că această *wai-tan,* această alchimie exterioară, nu este decât simbolul alchimiei celei adevărate, *nei-tan,* alchimia interioară.

Fără a înțelege că prin ritualul alchimic „Inima este aceea care se preschimbă în aurul cel mai fin”, după zisa ilustrului Angelus Silesius.

Fără a înțelege că celebra formulă alchimică *solve et coagula,* purificare și integrare, nu-și află sensul decât în devenirea interioară, că nu obținerea aurului, altminteri un metal ca toate celelalte, e țelul alchimistului, ci *lămurirea,* purificare spirituală, „devenirea întru Ființă”, acea nesfârșită căutare de sine, acea călătorie continuă către o desăvârșire niciodată atinsă, acea călătorie către un Bagdad care nu se află la capătul ei, ci este însăși călătoria, pe care doar căutarea orfică o egalează.

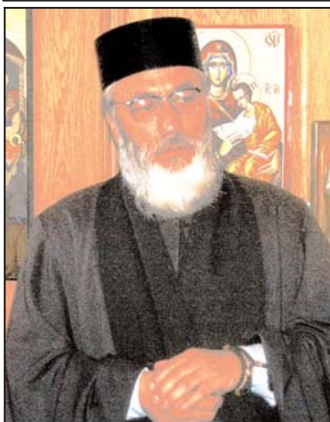
Fără a înțelege de ce lumea enigmatică a retortelor își modifica registrul, dar nu și sensul în orizontul misterios al scrisului, al semnelor care *lămuresc* conștiinței alcătuirea și mesajele universului, dându-i chip și nume, învelind și purtând cu ele în profuziunea scrierilor *alfabetul adamic,* acele semne dăruite omului de transcendență pentru a putea exprima *limba adamică,* despre care vorbesc alchimiștii și învățații nu mai puțin misteriosului Ev Mediu, aceea despre care Justinus Kerner afirma, în zorii modernității, că „pătrunde direct în inima lucrurilor și numește tot ceea ce este cu numele lui adevărat”.

Fără a înțelege sensul spuselor lui William Blake despre Newton: „Cel care vede infinitul în toate îl vede pe Dumnezeu, dar cel care vede doar rațiune nu vede nimic altceva decât pe sine însuși.” Căci rațiunea, zice Blake, delimitează doar periferia energiei universale. Atunci când ea se separă de miezul ei, care este imaginația, ea devine diabolică, sufocantă.

Dar pe cine mai interesează sensul într-o lume care abia dacă mai respiră?

Apostoli ai zilelor noastre

ÎPS CALINIC

Un călător de oarecare calitate, care a văzut până acum multă lume, n-ar trebui să obosească până nu vede și o țară cu totul specială: Albania sau Țara Vulturilor, cum i se mai spune. Prin anul 1972, după cum bine îmi amintesc, un ateu mai pricăjit mă „încuraja” că peste cincisprezece ani nu va mai fi nicio biserică în România… Peste ani, am deslușit mai bine ce îndrăznea el să spună, știind ce s-a întâmplat în anul 1967 în Țara Vulturilor, mai mult decât cei care am auzit că Albania s-a declarat cea dintâi țară atee din lume, în frunte cu președintele Enver Hogea.

În 1992, în luna aprilie, făceam o drumeție oficială într-o delegație parlamentară, făcând parte din Comisia Drepturilor Omului, Culte și Minorități, pentru a participa la primul Congres al Aromânilor din Albania. După numai o săptămână, la invitația comunităților aromânilor și cu binecuvântarea Părintelui Patriarh Teoctist, am participat la Învierea Domnului de Sfintele Paști, fiind prima slujbă după un sfert de veac. Am fost copleșiți de emoțiile care nu se mai terminau.

Atunci am auzit pentru prima dată de Arhiepiscopul Anastasios, trimis de Patriarhia Ecumenică pentru a organiza Biserica martiră a Albaniei. Am spus *organizare,* pentru că totul trebuia luat de la început. Am primit binecuvântarea pentru a oficia slujbele îndătinate, trăind cele mai puternice sentimente religioase încercate vreodată în viața mea pastorală.

Cu acest prilej, au fost botezați câteva sute de aromâni, fiind ajutați de Dumitrache Veriga, care peste un an avea să fie hirotonit la Argeș, pentru aromânii din Korcea, cărora le-a zidit o biserică frumoasă din zid, proiectată la Argeș.

Pentru cei care citesc, voi spune din cele ce am văzut și auzit cu prilejul vizitei pastorale în Albania, pe scurt, desigur.

În anul 1967, nu a fost doar declarată Albania primul stat ateu din lume, ci a fost o adevărată tragedie. Bisericile au fost aruncate în aer, cimitirele distruse, rămânând doar cele declarate monumente. Dintre cei 950 de preoți ortodocși, n-au mai rămas decât 11. Ierarhia a fost decapitată, umplând temnițele. Teroarea a cuprins întreaga țară frumoasă ca o Elveție balcanică! Creștinii nu aveau voie să-și facă cruce și nici să se adune la rugăciune nicăieri. A fost interzisă orice publicație religioasă, iar din case au fost ascunse toate icoanele și cărțile de rugăciune. Deci, un adevărat dezastru, care a durat un sfert de secol. În această Țară a Vulturilor, fost-a trimis un om al lui Dumnezeu, marele Arhiepiscop Anastasios, teolog iscusit și misionar de excepție în lumea creștin ortodoxă.

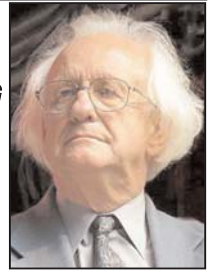
Aluat-o de la început! A înființat școli teologice pentru pregătirea clerului autohton de mâine. A scos publicații religioase. A hirotonit și așezat ierarhie superioară, mitropoliți prin eparhiile văduvite vreme îndelungată și preoți prin parohiile pustiite de păstori și rânduiala bisericească. Sute de biserici au răsărit ca florile înmiresmate de credință și entuziasm apostolic. Și câte alte orânduiri așezate cu însuflețire de marele Apostol al zilelor noastre, arhiepiscopul Anastasios al Tiranei și întregii Albanii.

Acest ierarh miraculos, la invitația Patriarhului României, Prea Fericitul Teoctist, a onorat Simpozionul „Dumitru Stăniloae”, a participat la ședința Sfântului Sinod, a văzut cetatea Târgoviștei, s-a bucurat văzând Eparhia Buzăului și Vrancei, a binecuvântat Biserica nouă din Ploiești și a primit o distincție prezidențială.

Ne-am bucurat în rugăciune și cuvânt de mângâiere, zile multe senine și pline de har. Biserica Ortodoxă Română s-a bucurat să îmbrățișeze această podoabă a ortodoxiei mondiale, întru cinstire, mulțumind lui Dumnezeu, care face minuni prin aleșii săi!

Nepărtinitor, despre SUA

Johan GALTUNG

Sunt unul dintre oamenii, deloc puţini de altfel, cărora le place mult să trăiască în SUA şi care sunt legaţi sufleteşte de numeroşi americani, la fel de mult pe cât sunt total împotriva politicii lor externe, care aspiră spre hegemonie globală. Punând cap la cap, am locuit în SUA, de-a lungul a 43 de ani, în total vreo zece ani.

Am fost profesor – în sensul predării de cursuri şi examinând studenţi – la nouă universităţi din şapte state şi din DC. Cea mai lungă perioadă am petrecut-o la Columbia, Princeton şi la Universitatea din Hawaii (am refuzat o invitaţie la Harvard, care venea în timpul Războiului din Vietnam, deoarece Universitatea Harvard era un participant important la război). Personal, consider „SUA-logia" ca fiind una dintre specialităţile mele, am publicat câte ceva şi am şi altele în pregătire. Dar, cum am spus-o de mai multe ori, nu-mi place cuvântul „expert". Miroase a îngustime autorizată guvernamental şi a bani mulţi, plătiţi pentru a spune banalităţi pe care oricine le ştie.

Profilul opus, de a fi îndrăgostit de politica guvernamentală reacţionară şi de a urî populaţia SUA, pluralistă, dinamică, extrem de activă, este caracteristica extremei drepte europene. Cei care urăsc atât imperiul, cât şi republica, aproximativ în acelaşi mod în care personal am gândit din 1945 până prin 1965 că trebuie să urăsc tot ce este german – oameni, limbă, muzică, orice – poate fi considerat ca anti-american. Iar cei care iubesc şi înghit orice suferă de o altă boală mult răspândită: *americanofilie cronică*. Aceasta din urmă este de obicei însoţită de un solid deficit de cunoaştere, care slăbeşte sistemul imunitar, de o puternică negare a ceea ce este clar pentru toată lumea şi de un acces masiv la o mass-media garantată şi goală de conţinut.

Îmi amintesc cum unii dintre prietenii surorii mele Dagny, oameni de stânga, erau porniţi spre negare atunci când au citit primele dezvăluiri despre Uniunea Sovietică, precum *I Chose Freedom* (Aleg libertatea) de Victor Kravchenko, sau *Darkness at Noon* (Întuneric la amiază) şi *The God Who Failed* (Zeul care a dat greş) de Arthur Koestler. Ulterior, a venit Alexandr Soljeniţîn şi lucrurile au fost clarificate. A discuta cu persoane care nu atinseseră aceste cărţi era relativ fără rost. A discuta cu persoane care nu au citit Howard Zinn, Noam Chomsky, William Blum şi alţi câtiva este suprarealist. Ignoranţa lor, una dintre fundamentele puterii SUA, are, desigur, o durată estimată de viaţă limitată. Contestatarii CIA susţin, de exemplu (*The Guardian Weekly*, 30 dec. 1987), că şase milioane de oameni şi-au pierdut viaţa ca rezultat al „acţiunilor sub acoperire" ale CIA. Membri de sindicat, fermieri, persoane care au îndrăznit să ridice capul peste orizont. Util de ştiut, dacă cineva vrea să prezică actele de „terorism".

Probabil că eroarea mea cea mai mare în interpretarea geopoliticii a fost făcută în legătură cu Războiul din Vietnam. Credeam că SUA au învăţat ceva din acea experienţă, dincolo de cum cineva poate amăgi mass-media (sarcină simplă: dă-le comunicate de presă să digere) şi cum cineva poate desfăşura un război la viteza maximă, pentru a nu da adversarului timp să-şi pregătească apărarea. Am fost, de fapt, atât de naiv că am crezut că au învăţat din Războiul din Vietnam că un conflict poate fi soluţionat mai bine pur şi simplu soluţionându-l, nu prin ucidere şi distrugere.

Concluzia mea a fost că era ceva esenţial greşit în întregul mod în care abordasem chestiunea. Am crezut mult prea mult în decizii raţionale, luate de creiere aşezate sus, în cap, că americanii raţionali examinau, pentru şi contra, modul în care erau pregătite hărţiile ce erau plantate în dosare (istoricii se referă la acestea spunând că sunt „surse primare", dar sper că ei nu sunt chiar atât de naivi). Căutam ceva mai stabil pentru a explica stabilul intervenţionism al SUA. Presupunerea era că există un „creier visceral", undeva unde lucrurile sunt mai solid ancorate în subconştientul colectiv, în cosmologia naţiunii.

Am acceptat o invitaţie la Princeton pentru 1985-87 cu plăcere, în special pentru că aceasta mă aducea în contact cu ambele creiere menţionate. Îmi amintesc de Bob, un specialist în strategia nucleară a SUA, răsucindu-şi scaunul său rotitor la un seminar, în timp ce un tânăr asistent l-a întrebat:

– Bob, ce ar putea determina SUA să folosească arme nucleare?

– Păi, spuse el, după ce mai roti o dată scaunul, ca pentru a sublinia răspunsul, dacă controlul nostru asupra continentului Euroasiatic ar fi serios ameninţat!

– Cum?, am exclamat eu. Soţia mea este dintr-un capăt al acelui continent Euroasiatic iar eu sunt din celălalt capăt; nu credeam că ai în vedere chiar tot teritoriul...

– Johan, a spus el cu aroganţă, eşti un caz fără speranţă. Există o anumită responsabilitate atunci când se nimereşte să fii puterea supremă în lume!

Acesta era limbajul politologiei, „ştiinţa statului", cum este numită în unele limbi europene, ştiinţa care

pentru Stat este ceea ce ştiinţele economice sunt pentru Capital, foarte inventivă atunci când încearcă să treacă cu vederea crimele şi să deghizeze viciile în virtuţi – cu rare excepţii. Am vrut să merg mai adânc spre zona în care era plasată puterea, acolo unde ei credeau că pot primi dreptul, dat de Dumnezeu, să distrugă un întreg oraş cu o nouă armă, să omoare ţărani de rând din Asia de Sud-Est, pentru a controla Eurasia. Jos, în cultura adâncă.

Îmi amintesc studenţii mei din Princeton, brilianţi, inteligenţi, selectaţi cu grijă, viitoarea elită a superputerii:

– Câţi oameni au fost ucişi în Războiul din Vietnam?, i-am întrebat.

– 58.200!, a venit răspunsul – ca un glonţ, literar vorbind.

– Câţi oameni au fost ucişi în Războiul din Vietnam?, am repetat.

– Dar v-am spus, 58.200! mi-a răspuns studentul, oarecum iritat.

Am formulat întrebarea a treia oară. Au mirosit că e o capcană.

– Se gândeşte oare Johan la vietnamezi?, a întrebat o fată.

Câteva milioane au fost omorâte! De către americani. Iar persoane precum studenţii mei vor guverna lumea...

Am conferenţiat despre ce efecte poate avea asupra politicii externe a unei ţări genocidul a 10 milioane şi ţinerea în sclavie a unui număr comparabil de americani băştinaşi. Apare o traumă în urma traumatizării altora: *Odată şi odată ei vor veni şi ne vor face ceea ce le-am făcut şi noi lor.* Am considerat posibilele efecte asupra statisticilor intervenţiilor şi invaziilor SUA, la vremea aceea aproximativ 200. Asta înseamnă una pe an după Jefferson, dar între timp au trecut de 230; iar SUA au întrecut Imperiul Roman cândva pe la începutul anilor 1990, se spune. Aspiranţii la elită şi-au plecat capetele. Pixurile se mişcă mai încet, asta nu poate dura la nesfârşit – până ce încep să-şi îndrepte spatele, iar ochii li se luminează atunci când ajung la un genocid pe care ei îl acceptă fără reţinere, *shoa*. Cei mai mulţi dintre ei sunt evrei – un grup de aproximativ 2% din populaţie, care dă 70% dintre profesorii de la cele mai bune 20 de universităţi. O realizare fantastică, legată strâns de conexiunea directă dintre intelectualitate şi iudaism, de dialogul continuu al Talmudului, opus sentinţelor evanghelizatoare ale Bibliei şi „adevărului etern" al Coranului. Dar nu lipsit de probleme, în special în ceea ce priveşte insistenţa că genocidul comis împotriva Poporului Ales a fost unic şi tăcerea geloasă asupra practic oricărui alt genocid.

Îmi amintesc frumoasele seminarii, cu studenţi cu mintea deschisă, în special la Universitatea din Hawaii şi în Nord-Vest şi Vestul apropiat al SUA, mai puţin pe cinica coastă de Est, ezoterica coastă de Vest, sau în reacţionarul Sud.

La un moment dat, studenţii de la Princeton m-au întrebat cât de mult pot vorbi de bine despre SUA, coerent, fără întrerupere. Am început. Am vorbit despre incredibila generozitate, despre universalism, despre cum oricine este binevenit, doar să-şi spună numele pe litere, despre cum SUA au oferit la milioane de oameni un nou început. Am vorbit despre priceperea lor de a nu aştepta până ce altcineva rezolvă o problemă în locul lor, despre încercarea de a rezolva singuri problemele, suflecându-şi imediat mânecile. Am vorbit despre ospitalitate („c'mon in, join the barbeque!"...). Am menţionat universalismul mişcării pentru pace din SUA, cum americanii au fost preocupaţi cum să-i ajute pe europeni să prevină o cursă a înarmărilor care putea duce la un război nuclear în Europa, am menţionat incredibila imaginaţie tehnică, abilitatea de a depăşi soluţiile tradiţionale, cum SUA produce lucruri precum automobilele pentru întreaga societate de consum, în timp ce Europa este încă îngrijorată dacă asta sau ailaltă nu este cumva prea bun pentru omul de rând...

În acest moment, erau gata să sară în sus, atât de plini de indignare erau împotriva acestei unilateralităţi – audienţa era în plină revoltă. Dar am trecut micul lor test, încercând să combin poziţia proamericană cu poziţia anti-hegemonică. La fel cum sunt fără probleme în stare să fiu anti-Hitler fără a deveni anti-german, anti-Stalin fără a deveni anti-Rusia, anti-sionist fără a deveni anti-semitic şi anti-Quisling fără a fi anti-norvegian. De fapt, nici nu e prea greu.

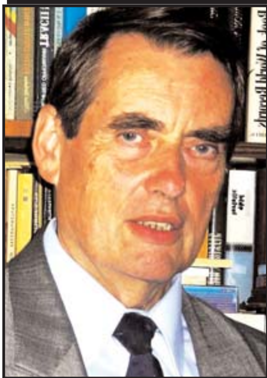
Am părăsit Princetonul şi alte universităţi de pe cinica coastă de Est în favoarea Hawaiului, colonizat şi anexat mai târziu decât America de Nord, ceea ce înseamnă că societatea pe care America de Nord a distrus-o era încă vizibilă.

Când am revenit pe coasta de Est, zece ani mai târziu, am ales zona Washington. Dacă cineva doreşte să înţeleagă lucrurile corect şi în adâncime, trebuie să trăiască acolo unde evenimentele au loc. Hawaii nu era un asemenea loc. Iar puterea de atracţie a Virginiei în general şi a Blue Ridge şi Shenandoah în particular era puternică. Aşa a fost şi cu oraşul Manassas, cu amintirile lui din Războiul Civil şi cu prietenii de pe coastele Munţilor Blue Ridge. Plus Charlottesville, la o oră şi jumătate depărtare.

Asprime şi blândeţe, una lângă alta. Pe scurt, SUA.

(Fragmente din secţiunea „USA: Imperialism" a autobiografiei lui Johan Galtung, *On the Peace Path Through the World*, 2000.)

Despre ştiinţele de graniţă

Dan D. FARCAŞ

O *teorie* **este formată,** aşa cum ştim, din componentele tandemului „real-ideal"; adică teoria conţine, asupra domeniului la care se referă, pe de o parte, un număr de *adevăruri reale* (practice, sau de observaţie, ancorate în realitate), îndeobşte purtătoare de erori, iar, pe de altă parte, o *lume ideală,* potrivită cu adevărurile reale, descrisă prin *adevăruri ideale* (socotite perfecte), asupra cărora se pot aplica fără erori metodele matematice sau logice. Dacă teoria este *ştiinţifică*, ea mai pune două condiţii: (1) adevărurile reale luate în considerare trebuie fie să poată fi *observate*, suficient de des, astfel încât oricine să se poată convinge de ele în timp util, fie să poată fi reproduse, prin *experimente* de laborator, ori de câte ori se doreşte, şi (2) din lumea ideală a teoriei trebuie să se poată *prezice* noi adevăruri ideale, cărora să le corespundă (prin „dicţionar") adevăruri reale „netriviale" şi „inedite", deci nicicând constatate până atunci. Aceste adevăruri prezise vor fi supuse apoi verificării, pentru a fi confirmate sau infirmate. În cazul infirmării, teoria ştiinţifică va fi pusă, desigur, sub semnul întrebării.

Există domenii ale cunoaşterii, cum ar fi cosmologia, fizica cuantică, dar şi multe altele, în care grupului de adevăruri reale, empirice, acceptate, învăţaţi diferiţi le ataşează lumi ideale diferite, ajungându-se astfel la mai multe teorii ştiinţifice alternative. Toate aceste teorii confirmă adevărurile reale cunoscute şi toate fac predicţii asupra unor adevăruri niciunde observate în realitate. Uneori adevărurile prezise diferă: de pildă, teoria A spune că, în cutare situaţie, se va petrece un fenomen, iar teoria B că, în aceeaşi situaţie, fenomenul nu se va petrece. În astfel de cazuri se realizează, de regulă, un experiment potrivit pentru a constata care dintre preziceri se confirmă şi care nu. Un astfel de experiment, numit *experiment crucial*, va putea elimina una dintre teoriile concurente, întărind poziţia celeilalte.

Din păcate, sunt multe situaţii în care un experiment dorit (în particular, unul crucial) nu se poate efectua. De pildă, anumite fenomene foarte rare şi inexplicabile nu pot fi observate de oricine doreşte. Realităţile de la începutul sau de la marginea Universului, realitatea subcuantică, realitatea unor energii imposibil de obţinut pe Pământ, nu pot fi aduse în laborator pentru a face experienţe cu ele. Sunt mărturii conform cărora există şi o realitate transcendentă, de pildă, cea a vieţii de apoi sau a Divinităţii. Nici acestea nu pot fi abordate când şi cum dorim. Dar nu pot fi abordate ştiinţific nici situaţiile în care realitatea se tot schimbă (de pildă, o entitate care îşi adaptează permanent strategiile), nici lumea interioară, explorată doar prin introspecţie, nici mecanismele creativităţii, în bună parte inconştiente ş.a.m.d.

P **rin urmare,** în privinţa observării sau repetabilităţii fenomenelor, *realitatea* este fie *experimentabilă*, adică poate fi adusă în laborator sau observată ori de câte ori vrem, fie *neexperimentabilă,* dacă nu îndeplineşte aceste condiţii.

În ambele cazuri putem însă construi teorii, lumi ideale, şi putem să emitem în interiorul lor adevăruri ideale; atâta doar că în realitatea neexperimentabilă cunoaşterea nu îndeplineşte cerinţele ştiinţei şi nu se pot efectua experimente cruciale, deci nu putem stăpâni proliferarea necontrolată a teoriilor. Disocierea de mai sus ne mai ajută să distingem şi trei tipuri importante de teorii: ştiinţifice, metafizice şi de graniţă.

În cazul unei *teorii ştiinţifice,* predicţiile (adevăruri ideale) au drept ţintă, măcar în bună parte, realitatea experimentabilă, deci aceste predicţii pot fi confirmate sau infirmate.

La *teoriile metafizice,* principalele adevăruri ideale şi predicţii se referă la domenii neexperimentabile ale realităţii. Există două subcategorii de teorii metafizice, parţial suprapuse: *teoriile filosofice* (ontologii: de ce există lucrurile şi fiinţele, determinism, informaţie, infinitul actual etc., gnoseologii: cunoaşterea finită sau infinită, adevărurile ultime etc.) şi *teoriile teologice* (existenţa şi natura Divinităţii, supravieţuirea sufletului etc.). Diversele curente filosofice, ca şi diversele religii, posedă aşadar în nucleul lor teorii metafizice.

Rămâne însă o zonă, formată în principal din fenomenele foarte rare, cele din zone inaccesibile, cele ale introspecţiei sau creaţiei etc. Aceasta este o „zonă a nimănui", întrucât ştiinţa nu e în stare să o abordeze, datorită rigorilor pe care ea singură şi le impune, şi, de cele mai multe ori, această zonă nu interesează nici filosofia, nici religia.

Adevărurile reale privind „zona nimănui", nu sunt acceptate în general de ştiinţă, nefiind verificabile, deşi ele stârnesc uneori interesul pătimaş al publicului. În mod firesc, şi asupra lor (ca asupra oricărui grup cât de cât coerent de adevăruri reale) se pot construi lumi ideale, formând ceea ce putem numi *teorii de graniţă*. Întrucât premisele de la care ele pleacă sunt suspecte, atât din punctul de vedere al ştiinţei, cât şi din cel al filosofiei sau religiei, aceste teorii nu se bucură de respectabilitate şi pot cădea uşor pradă lumii tabloidelor, vânătorilor de senzaţional şi iraţionalului.

A **ici se află terenul** pe care se practică adesea ceea ce am numit, la un moment dat, „epistemologia paranoică". Regulile acestei „epistemologii" sunt în principal trei, de obicei combinate: (1) „aranjarea" adevărurilor reale astfel încât să se potrivească cu teoria dorită (de pildă, selectarea faptelor ce convin şi ignorarea celorlalte), (2) inducţia incompletă (convingerea că dacă s-au observat câteva coincidenţe, s-a descoperit o legitate) şi (3) fascinaţia coerenţei. Aceasta din urmă derivă din calităţile lumii ideale abstracte pe care autorul „teoriei" o imaginează sau o alege, ataşând-o adevărurilor reale „aranjate".

Uitând că orice lume ideală corect construită e coerentă (şi uneori chiar „fascinantă") şi ignorând faptul că asupra unui mănunchi de adevăruri reale se pot construi mai multe teorii, autorii teoriilor pseudoştiinţifice au impresia că dacă au găsit o lume ideală frumoasă, ea trebuie să fie şi adecvată la realitate; mai mult, că adevărurile ideale găsite în grabă sunt şi adevăruri unice şi ultime ale realităţii. Urmează certitudinile de neclintit, prozelitismul şi emiterea de profeţii, dacă se poate, catastrofice.

E păcat să lăsăm domeniile de graniţă pe seama unor asemenea procedee. E adevărat, de pildă, fenomenele foarte rare nu sunt atestate decât prin *mărturii.* Dar există domenii în care mărturia este acceptată ca valabilă, de pildă, în religie, sau în justiţie. Dacă o seamă de pelerini depun mărturie că au asistat la un miracol, Biserica are metodele sale de a stabili dacă acest miracol poate fi acceptat ca real. E drept, aceasta deoarece religia consideră astfel de miracole ca posibile. Dacă la tribunal mai multe persoane depun mărturie că l-au văzut pe X ucigându-l pe Y, făptaşul poate fi condamnat, dar aceasta deoarece acţiunea sa, deşi detestabilă, rămâne în limitele a ceea ce se ştie că se întâmplă uneori.

Ce ne facem însă dacă mii de oameni trimit la poliţiile din ţările lor rapoarte că au văzut plutind nemişcat la câţiva metri deasupra capului lor un obiect triunghiular cu anvergura de zeci de metri? Astfel de argumente rămân imposibil de fructificat faţă de un sceptic convins. Acesta va spune că a fost o înşelătorie, o iluzie, o halucinaţie, isterie colectivă etc., fiind convins că un astfel de fenomen *nu există*, „deoarece nu poate exista", ignorând faptul că pe baza unei teorii nu putem demonstra niciodată, cu deplină siguranţă, ce anume poate şi ce anume nu poate exista. Reacţia scepticului e de înţeles şi pentru că, aşa cum spunea profesorul psihiatru John Mack, de la Universitatea Harvard, viziunea despre lume este *fundamentală pentru echilibrul nostru psihic.* Ea ne dă siguranţa de zi cu zi că suntem stăpâni pe existenţa noastră. „Punerea sub semnul întrebării sau atacarea concepţiei noastre despre lume creează teroare."

J **ohn Mack sublinia** că acceptarea punctului de vedere al scepticilor şi respingerea mărturiilor privind astfel de fenomene „de graniţă", înseamnă „excluderea *a priori* a unei vaste cantităţi de date, doar pentru că acestea vin în contradicţie cu o anumită concepţie asupra lumii, ceea ce este o abordare mult mai iraţională şi chiar periculoasă în cunoaştere. A exclude datele, doar pentru că nu se potrivesc cu o anumită viziune asupra realităţii, nu poate, în cele din urmă, decât să oprească progresul ştiinţei şi să ne ţină în ignoranţă."

În 1992, şi filosoful C.A.J. Coady, de la Universitatea din Melbourne, critica practicanţii unui „scientism strident", care resping dintru început orice observaţie care violează legile naturii *aşa cum le cunosc ei,* în timp ce marele public este inundat de tot soiul de istorii dubioase despre fenomene paranormale, unele cu o încărcătură emoţională puternică, pe care oamenii sunt tentaţi să le creadă fără să se mai preocupe de criteriile de evaluare a mărturiilor care stau la baza lor.

Acum un sfert de mileniu, Jean-Jacques Rousseau observa că „pentru a spune că ceva contravine legilor naturii trebuie să cunoşti legile naturii. Or, cine poate spune că le cunoaşte în întregime?" La fel, cu multe secole înaintea lui, unui învăţat care nega posibilitatea miracolelor, întrucât ele „contrazic legile naturii", Sfântul Toma D'Aquino i-a răspuns: „Tu chiar crezi că cunoşti toate legile naturii?"

Comentând această problematică, unul dintre cei mai importanţi epistemologi ai secolului trecut, Thomas Kuhn, i-a declarat lui John Mack, de care era legat printr-o veche prietenie, că „paradigma ştiinţifică occidentală a ajuns să-şi asume rigiditatea unei teologii şi sistemul său de credinţe a fost ţinut în loc de structurile, categoriile şi polarităţile limbajului, cum ar fi real/ireal, există/nu există, obiectiv/subiectiv, intrapsihic/lume externă şi s-a întâmplat/nu s-a întâmplat".

Pentru a ieşi din acest impas, s-au propus diverse soluţii, între altele, acceptarea *mărturiei* ca dovadă a unui adevăr real. Mărturiile ar putea fi evaluate în funcţie de *stranietatea* cazului raportat (cât e de neverosimil conform teoriilor acceptate) şi de *credibilitatea* mărturiei (calitatea martorilor: sănătatea mintală, stabilitatea psihică, integritatea, calităţile de observator, interesele şi prejudecăţile pe care martorul le are, intensitatea şi autenticitatea emoţiilor manifestate etc.). Asupra mărturiilor s-ar putea apoi aplica metode statistice. Dar evaluarea corectă a mărturiei ar fi doar una dintre componentele unei metodologii mai cuprinzătoare, care ar cuprinde şi o „deschidere disciplinată" a minţii, cu acceptarea sinelui, în totalitatea sa (inclusiv a intuiţiei), ca instrument de cunoaştere.

Agendele paralele ale oamenilor iluștri

Dragoș VAIDA

După Plutarh (46-125), cu *Viețile paralele ale oamenilor iluștri,* putem astăzi parafraza, vorbind despre *agendele paralele ale oamenilor iluștri.* Paralele *între ele*, dar, mai ales, *paralele cu preocupările concrete* ale multor oameni (nici oamenii iluștri din Plutarh nu s-au văzut vreodată). Se propun în spațiul public teme pentru meditație și reforme cu care se spune că mergem la câștig sigur, ca și cum ar exista o bancă sau un fond a cărui insațiabilă vocație ar fi să premieze automat unele proiecte privind *globalizarea, decuparea teritoriului național în regiuni* sau *căsătoriile unisex.*

Nu știm cum să înțelegem aceste proiecte, mai ales ultimele două, cum să le articulăm cu *agendele reale* ale nevoilor și aspirațiilor de zi cu zi și, mai ales, nu se explică suficient necesitatea proiectelor, de exemplu, când, cât și cum am pierdut ca *neregionalizați.*

O primă *temă paralelă* este, deci, *globalizarea*, în care abordarea transfrontalieră este prezentată când ca o soluție miraculoasă, când ca un proces dezlănțuit care „nu ne iartă”. Nu-i nimic dacă delocalizarea unor investiții ne lasă cu ochii în soare, dacă pentru creșterea costurilor la energie se găsesc motivații legate de prețurile din alte țări sau dacă o privatizare de amploare este *dictată* (deci, măsurile de austeritate răbufnesc, totuși, în mediul de afaceri) și dacă, aproape tot timpul, noi, de fapt, nu știm de unde ne parvine *his master's voice.*

Vizând oarecare rigoare, trebuie să dăm pentru cele trei teme de proiecte de mai sus un suport, un conținut și, mai ales, o analiză *cost/beneficiu* (1), cât costă și cât obținem. Sunt necesare atât ample motivări, cât și puneri în relație cu istoria și cultura noastră, în scopul de a avea asigurată coerența sistemului. Despre ce vorbim? Despre România sau despre un stat în tranziție aflat în zona rezervată transferului de la un zbor la altul, temporar și prin ghinion cu trăsăturile de astăzi?

În plus, identific o problemă semantică. Globalizare, dar cu ce o umplem, ce *zestre, culturală, morală, spirituală, europeană*, cu putere de definiție, îi atribuim? Nu putem clădi ceva fără un concept suficient de clar, care să nu fie o *invenție* artificială, adică fără să aibă un patrimoniu de *tradiții, precursori, valori culturale.*

Cu mult înainte, *a intra în Europa* însemna *a te încreștina* și a avea un *regat.*

De fapt, așa a luat ființă Europa. Astăzi nu ne putem limita la sensul pur economic al termenului, la internaționalizarea tranzacțiilor comerciale și financiare, intensificarea liberului schimb, cu referire la circulația bunurilor, serviciilor, a capitalului și a oamenilor. Acestea sunt folositoare și își merită locul, dar, lăsând aproape totul în sfera economică, fără o armătură de idei, concepte și valori, lăsăm ușa deschisă conflictelor de tot felul. Contrar unei păreri răspândite, *economicul nu îi apropie pe oameni*, ci, mai degrabă, *îi dezbină.* Complicăm lucrurile prea mult, cui să-i revină sarcina realizării studiilor necesare? Tocmai de aceea avem oameni învățați, intelectuali, specialiști, universități și o academie!

Actul de cultură (eseu, analiză, studiu, articol științific), exercițiul științific și învățătura oferită, cu mijloacele lor specifice, act a cărui intervenție o consider absolut necesară, în contextul proiectelor citate, nu poate ignora o sumedenie de întrebări cum ar putea fi, de exemplu, acestea: Global, ce au în *comun* bogatul și săracul? Polaritatea Nord-Sud mai este de actualitate, cu transfere ușor observabile, în majoritate din Sud în Nord? Constituie relaxarea, deconectarea, *divertismentul,* subiect de predilecție în media, imaginea corectă a fericirii autentice? *Vorbirea în deșert,* trăncăneala, denumită pe alocuri comunicare, este ea oare o virtute și un scop în sine? Nu ne aflăm la capătul listei acestor întrebări. Contextul în care se caută și se dau răspunsuri trebuie însă să fie mult mai cuprinzător decât cel din analizele partizane. *Managementul* și *establishmentul* nu sunt oare depășite de adevăratele probleme ale agendelor noastre, ca părinți, ca profesori sau ca simpli trăitori într-o lume în care abordarea nu se mai poate reduce la aspectele politice sau tehnice? Identific aici o motivație serioasă pentru proiectul propus în această revistă, SFP, *Societate Fără Partide.* Într-adevăr, abordarea orientată către partide poate ne apare astăzi ca reprezentând un model convențional care, mărginindu-se la *interesele de grup,* devine miop, demodat, categoric insuficient de reprezentativ, nemaivăzând nimic *dincolo și mai presus* de aceste interese.

Pentru ilustrare, inserez relatarea unei experiențe personale, limitate ca semnificație. La începutul lui 1990, i-am solicitat președintelui refondator al PNL o întrevedere pentru a-mi anunța o disponibilitate pentru activități liberale. După o conversație relativ scurtă, am lăsat un CV (de amator). Ilustrul meu interlocutor nu a manifestat niciun interes, nici personal și nici prin colaboratori. Prin birourile sediului era la mare căutare un domn care mi-a fost student la drept la fără frecvență și care părea a fi omul liberalilor pentru pașapoarte. Mi-a spus că este ofițer și că el și cu colegii lui au păzit Guvernul înconjurând Palatul Victoria, în ziua marii manifestații antifesene din 28 ianuarie 1990. Liberalii, prin președintele lor, și-au anunțat retragerea de la manifestație pe la patru. Soția mea și cu mine am participat până seara. Pe scurt, atunci și ulterior mai clar, am rămas cu impresia că partidele istorice nu s-au constituit ca *exponente* ale Revoluției care făcuse posibilă revenirea lor în scenă. De la bun început, *Revoluția nu a avut liderii ei.* În plus, cum să câștigi o bătălie pe care nu o dai? (2)

Revenind, însă, observ că, inițiat „de sus”, proiectul privind globalizarea are efecte neprevăzute „jos”, stârnind o solidarizare a celor defavorizați. O înfrățire neașteptată a celor chemați *să îndure* globalizarea îi conferă proiectului un conținut neașteptat. Oamenii ajung să înțeleagă că pentru opulență, răsfăț, lux sau indiferență, cineva acolo „jos” muncește și plătește. Acesta îmi pare a fi sensul profund al cuvintelor Papei Francisc, care a spus că acela care aruncă mâncarea, fură de la masa săracului. Uitați-vă la vitrinele magazinelor și întrebați-vă ce mărfuri expuse sunt folositoare cu adevărat. Pe unele le vom revedea peste puțin timp (nu și alimentele care vor avea o destinație ulterioară nearătată), la incredibile reduceri, ceva mai apropiate de costuri – să nu uităm, totul reprezintă bani munciți, intrați într-un carusel al *standing*-ului, datoriilor și taxelor și al unui consum de energie care *nu mai are cum să fie recuperat,* resursele epuizându-se.

Interpretările date mai sus pot fi false. Ne-a dat însă analistul economic o explicație clară a fenomenelor pe care le observăm pentru a nu mai rătăci în speculații?

Se pune natural întrebarea de a ști care este rostul considerațiilor de mai sus, prezentate ca reflecții generale privind cultura și locul științei în viața socială și economică. La acest stadiu, mi se pare necesar să fim preveniți relativ la două posibile iluzii, care uneori ni se oferă: posibilitatea îmbunătățirii situației culturii *fără referire critică analitică* la contextul social și economic și ideea că privatizarea asigură *automat* propășirea.

Când vorbim de învățământ, cercetare și cultură și le subliniem trebuințele, credem că am făcut ce era necesar și în profilul nostru profesional, ceea ce este adevărat. Nu este însă și suficient, atâta vreme cât imense resurse nu sunt gestionate cum trebuie. Articolele scrise de prof. univ. Afrodita Iorgulescu (ASE) despre Roșia Montană și minerit sunt dramatice și tot atât de importante pentru propășirea științei ca și articolele de logică matematică ale aceleiași. Cauzele situației nemulțumitoare nu provin numai din interiorul sistemului științe-educație-cultură, ci și din afara acestuia.

Exaltarea proprietății private ne-ar putea împinge la ideea că fiecare trebuie să-și vadă de treaba și ogorul lui. Această tendință către atribuirea unei imense importanțe drepturilor și bunurilor individului este o cauză a inabilității noastre de asociere și de identificare a problemelor cu impact asupra tuturor. Ne vedem de treburile, de competențele și de limitele noastre și nu ne mai uităm la ce este dincolo de ograda noastră. Spre deosebire de cazul multor occidentali, ne lipsesc recunoașterea clară a spiritului colectiv de echitate și întrajutorare, a valorii progresului în comun, și activismul social. După intrarea în hibernare a Alianței Civice, societatea noastră civilă a încetat să mai apară măcar la orizont, s-a retras din istorie pentru a relua o dureroasă metaforă a lui Lucian Blaga. Veșnicia se va fi născut la sat, dar tot pe acolo își va fi încurcat pașii.

Note

1. De exemplu, ar trebui să ni se spună cât ne costă un parlamentar (diurnă, birou, secretariat, cazare, transport ș.a.) și, separat, cât ne costă folosirea megaclădirii (încălzire, curățenie, întreținere, securitate ș.a.). Notez că acest din urmă cost nu s-ar reduce prin micșorarea numărului de parlamentari, ci prin găsirea unor soluții care să aducă beneficii.

2. De altfel, de la bun început, când ne-am adunat *spontan* în fața sediului PNL, ni s-a strigat de la fereastră *să nu plecăm*, că tocmai în acele momente președintele vorbește cu premierul, pentru a se stabili unde să mergem. A fost un moment de neuitată autentică emoție când i-am văzut pe țărăniști, în frunte cu Corneliu Coposu, venind pe Magheru dinspre sediul lor. Ne-am luat pur și simplu după ei.

Urmuz, 130 - 90

Pâlnia și Stamate
Roman în patru părți

I

Un apartament bine aerisit, compus din trei încăperi principale, având terasă cu geamlâc și sonerie.

În față, salonul somptuos, al cărui perete din fund este ocupat de o bibliotecă de stejar masiv, totdeauna strâns înfășurată în cearșafuri ude... O masă fără picioare, bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esența eternă a „lucrului în sine", un cățel de usturoi, o statuetă ce reprezintă un popă (ardelenesc) ținând în mână o sintaxă și... 20 de bani bacșiș... Restul nu prezintă nici o importanță. Trebuiește însă reținut că această cameră, vecinic pătrunsă de întuneric, nu are nici uși, nici ferestre și nu comunică cu exteriorul decât prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum și prin care se pot vedea, în timpul nopții, cele șapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuță și un șir finit de bame uscate, alături de Auto-Kosmosul infinit și inutil...

A doua încăpere, care formează un interior turc, este decorată cu mult fast și conține tot ceea ce luxul oriental are mai rar și mai fantastic... Nenumărate covoare de preț, sute de arme vechi, încă pătate de sânge eroic, căptușesc colonadele sălii, iar imenșii ei pereți sunt, conform obiceiului oriental, sulemeniți în fiecare dimineață, alteori măsurați, între timp, cu compasul pentru a nu scădea la întâmplare.

De aci, printr-o trapă făcută anume în dușumea, se ajunge, din partea stângă, în o subt-pământă ce formează sala de recepție, iar din partea dreaptă, prin ajutorul unui cărucior pus în mișcare cu manivela, se pătrunde într-un canal răcoros, al căruia unul din capete nu se știe unde se termină, iar celălalt, la partea opusă, într-o încăpere scundă, cu pământ pe jos și în mijlocul căreia se află bătut un țăruș, de care se află legată întreaga familie Stamate...

II

Acest om demn, unsuros și de formă aproape eliptică, din cauza nervozității excesive la care a ajuns de pe urma ocupațiilor ce le avea în consiliul comunal, este silit să mestece, mai toată ziua, celuloid brut, pe care apoi îl dă afară, fărâmițat și insalivat, asupra unicului său copil, gras, blazat și în etate de patru ani, numit Bufty... Micul băiat, din prea multă pietate filială, prefăcându-se însă că nu observă nimic, târăște o mică targă, pe uscat, în vreme ce mama sa, soția tunsă și legitimă a lui Stamate, ia parte la bucuria comună, compunând madrigale, semnate prin punere de deget.

Aceste ocupațiuni îndeajuns de obositoare îi fac, cu drept cuvânt, să se amuzeze, și atunci, ajungând uneori cu îndrăzneala până la inconștiență, se uită tustrei cu benoclul, printr-o spărtură a canalului, în Nirvana (care se află situată în aceeași circumscripție cu dânșii, începând lângă băcănia din colț), și aruncă în ea cu cocoloașe făcute din miez de pâine sau cu coceni de porumb. Alteori, pătrund în sala de recepție și dau drumul unor robinete expres construite acolo, până ce apa, revărsându-se, le-a ajuns în dreptul ochilor, când cu toții trag atunci, de bucurie, focuri de pistol în aer.

În ce privește personal pe Stamate, o ocupație care îl preocupă în gradul cel mai înalt este ca să ia seara, prin biserici, instantanee de pe sfinții mai în vârstă, pe cari le vinde apoi cu preț redus credulei sale soții și mai ales copilului Bufty, care are avere personală. Acest negoț nepermis nu l-ar fi exercitat pentru nimic în lume Stamate dacă nu ar fi dus lipsă aproape completă de mijloace, fiind silit chiar să facă armata când era abia în vârstă de un an, numai ca să poată ajuta, cât de curând, pe doi frățiori nevoiași ai săi, cu șoldurile scoase prea mult în afară, cauză pentru care fuseseră dați afară din slujbă.

III

Într-una din zile, lui Stamate, ocupat fiind cu obișnuitele sale cercetări filosofice, i se păru, o clipită, că a pus mâna și pe cealaltă jumătate a „lucrului în sine", când fu distras de o voce femeiască, o voce de sirenă, ce mergea drept la inimă și se auzea în depărtare, pierzându-se ca un ecou.

Alergând de urgență la tubul de comunicație, Stamate, spre marea lui înmărmurire, văzu cum, în aerul cald și îmbălsămat al serii, o sirenă cu gesturi și voce seducătoare își întindea corpul lasciv pe nisipul fierbinte al mării... În luptă puternică cu sine, pentru a putea să nu cadă pradă tentației, Stamate închirie atunci în grabă o corabie și, pornind în larg, își astupă urechile cu ceară împreună cu toți matrozii...

Sirena deveni însă tot mai provocatoare... Ea îl urmări pe întinsul apelor, cu cântări și gesturi perverse, până ce o duzină de Driade, Nereide și Tritoni avură tot timpul să se adune din larguri și adâncuri și să aducă pe o superbă cochilie de sidef o inocentă și decentă pâlnie ruginită.

Planul de seducțiune al seriosului și castului filosof putea fi astfel considerat ca reușit. Abia avu el timpul să se furișeze la tubul de comunicație, când zânele mării îi și depuseră, grațios, pâlnia în preajma locuinței sale, apoi, usoare, zglobii, în râsete și chiote nebune, dispărură cu toate pe întinsul apelor.

Confuz, înnebunit, dezagregat, Stamate abia putu să apară cu căruciorul prin canal... Fără a pierde însă cu totul sângele rece, azvârli el de câteva ori cu țărână asupra pâlniei și, după ce se ospătă cu puțină fiertură de ștevie, se aruncă, din diplomație, cu fața la pământ, rămânând astfel în nesimțire timp de opt zile libere, termenul necesar ce, după procedura civilă, credea dânsul că trebuia să treacă pentru a putea fi pus în posesiunea obiectului.

După această trecere de timp, reluându-și ocupațiunile cotidiene și pozițiunea verticală, Stamate se simți cu totul renăscut. Niciodată nu cunoscuse el până atunci divinii fiori ai dragostei. Se simțea acum mai bun, mai îngăduitor, și turburarea ce o încerca la vederea acestei pâlnii îl făcea să se bucure și totodată să sufere și să plângă ca un copil... O scutură cu un otrep și, după ce îi unse găurile mai principale cu tinctură de iod, o luă cu sine și, cu legături de flori și dantele, o fixă alături și paralel cu tubul de comunicație și, tot atunci, pentru prima oară, istovit de emoție, trecu printr-însa, ca fulgerul, și îi fură o sărutare.

Pentru Stamate, pâlnia deveni de atunci un simbol. Era singura ființă de sex femeiesc cu un tub de comunicație ce i-ar fi permis să satisfacă și cerințele dragostei și interesele superioare ale științei. Uitându-și cu totul sacrele îndatoriri de tată și de soț, Stamate începu să-și taie în fiecare noapte, cu foarfeca, legăturile ce-l țineau atașat de țăruș și, spre a putea da frâu liber dragostei sale nețărmurite, începu să treacă din ce în ce mai des prin interiorul pâlniei, făcându-și vânt în ea de pe o trambulină construită expres și coborându-se apoi în mâini, cu o iuțeală vertiginoasă, pe o scară mobilă de lemn, la capătul căreia își rezuma rezultatul observărilor sale în afară.

IV

Fericirile mari sunt totdeauna de scurtă durată... Într-una din nopți, Stamate, venind spre a-și face obișnuita-i datorie sentimentală, constată cu uimire și dezamăgire că, din cauze încă nepătrunse, orificiul de ieșire al pâlniei se strâmtase într-atâta, încât orice comunicație prin el era imposibilă. Nedumerit și totuși bănuitor, se puse la pândă, și a doua noapte, necrezându-și ochilor, văzu cu groază cum Bufty, urcat sus, gâfâind, fusese lăsat să intre și să treacă. Pietrificat, Stamate abia avu puterea să se ducă să se lege singur la țăruș; a doua zi însă luă o hotărâre supremă.

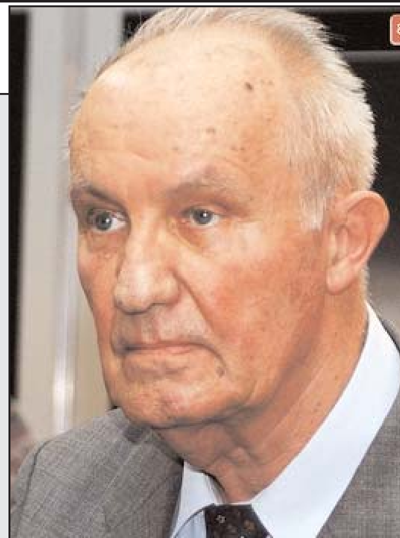
Mai întâi își îmbrățișă soția devotată și, după ce-i dădu în grabă o vopsea, o cusu într-un sac impermeabil, în scopul de a păstra mai departe, intactă, tradițiunea culturală a familiei. După aceea, în mijlocul unei nopți reci și întunecoase, luă el pâlnia și pe Bufty și, aruncându-i într-un tramvai, ce tocmai trecea la întâmplare, le făcu vânt cu dispreț în Nirvana. Totuși, mai târziu, sentimentul patern învinse, și Stamate, grație calculelor și combinațiilor sale chimice, reuși să facă cu timpul, prin puterea științei, ca Bufty să ocupe acolo un post de subșef de birou.

Cât despre eroul nostru, Stamate, pentru ultima oară cătând prin tubul de comunicație, mai privi o dată Kosmosul cu ironie și indulgență.

Suindu-se apoi pentru totdeauna în căruciorul cu manivelă, luă direcția spre capătul misterios al canalului și, mișcând manivela cu o stăruință crescândă, aleargă și astăzi, nebun, micșorându-și mereu volumul, cu scopul de a putea odată pătrunde și dispărea în infinitul mic.

Acad. Dinu C. Giurescu

Istoricul Dinu C. Giurescu s-a născut la 15 februarie 1927, la București. Este membru corespondent al Academiei Române din 13 noiembrie 1990 și membru titular din 21 decembrie 2001.

Fiul lui Constantin C. Giurescu. A urmat cursurile Colegiului „Sf. Sava” și ale Facultății de Istorie din București, în 1968 susținându-și teza de doctorat. Muzeograf la Muzeul de Artă din București (1956–1964), cercetător (istoria diplomației) la Oficiul de Studii și Documentare al Ministerului de Externe (1964-1968), profesor la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, titular al cursului de istoria civilizației europene (1968–1987), „visiting professor” la William Paterson College, Wayne, New Jersey, și la Texas A&M University, College Station, Texas (1988–1990); este profesor consultant la Facultatea de Istorie a Universității din București. Activitatea sa științifică cuprinde o arie bogată și diversă. Arta românească a sec. XIV-XVIII: *Anafornițe brâncovenești* (1959); *Contribuții la studiul broderiilor de la Trei Ierarhi* (1960); *Bisericani, ctitorie a epocii lui Ștefan cel Mare* (1961); *Arta metalelor prețioase în Țara Românească în sec. XIV-XVI* (1962) etc.; studiul civilizației române în sec. XIV-XV: *Țara Românească în sec. XIV-XV* (1973), lucrare distinsă cu Premiul „N. Bălcescu” al Academiei Române; caracteristici ale feudalismului românesc și relații economice: *Relațiile economice ale Țării Românești cu țările Peninsulei Balcanice în perioada feudalismului timpuriu* (1964); *Relațiile economice ale Țării Românești cu Peninsula Balcanică în sec. XIV-XVI* (1965). S-a aplecat și asupra istoriei diplomației românești, publicând, în colaborare, volumele: N. Titulescu, *Documente diplomatice* (1967), și M. Kogălniceanu, *Documente diplomatice* (1972); *La diplomatie roumaine et le Pacte des Quatre* (1969). A fost preocupat și de editarea de izvoare, dar și de întocmirea unor sinteze de istorie națională: *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi* (1971, în colab.); *Istoria românilor* (1974–1975, în colab.); *Istoria ilustrată a românilor* (1981–1982) și a unor monografii: *Ion Vodă cel Viteaz* (1974). A acordat o atenție aparte problemelor de istorie contemporană: *Guvernarea Nicolae Rădescu* (1996); *România în Al Doilea Război Mondial* (1999); *Imposibila încercare. Greva regală 1945* (1999); *Documente privind „alegerile” din 1946* (2001); *Cade Cortina de fier. România 1947* (2002); *Uzurpatorii* (2004); *Falsificatorii* (2007); *De la Sovromconstrucții la Academia Română* (2008); *Lichidatorii* (2010); *România și comunismul. O istorie ilustrată* (2010, în colab.) etc. A militat împotriva demolării unor importante monumente istorice și de artă, cărora le-a consacrat lucrarea *The Razing of România's Past* (1989; ediție română trad. Anca D. Giurescu, 1994). Președinte al Comisiei Mixte de Istorie Româno-Bulgare a Academiei Române. Din 2012 este deputat în Parlamentul României.

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866–2010*, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010.)

Istoria văzută de un martor

Marian NENCESCU

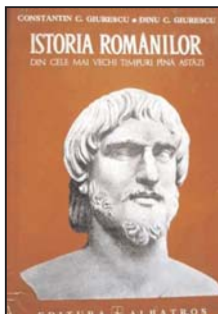
Pentru publicul tânăr, și chiar mai puțin tânăr, apariția, la mijlocul anilor ’70, a primelor două volume din *Istoria Românilor*, dintr-o proiectată și neîmplinită serie de opt tomuri, de Constantin și Dinu C. Giurescu, a reprezentat, cu siguranță, cel mai important proiect de prezentare a istoriei naționale din cele mai vechi timpuri și până în prezent, o sinteză a istoriei politice, diplomatice, culturale, militare, social-instituționale și economico-sociale cum nu mai cunoscuse până atunci România.

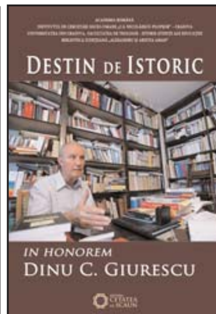
În acest sens, chiar primul capitol, intitulat „Pământul românesc”, marca un pas hotărât spre o istorie *sistemică*, desprinsă de normele și dogmele gândirii materialist-dialectice a epocii, autorii deschizând noilor generații de istorici și cercetători calea spre aprofundarea și asimilarea unor ample cunoștințe de geopolitică, antropologie, etnografie și statistică, elemente menite să dea valoare științifică faptelor interpretate și evaluate de istoric. Această nouă metodă, care transformă istoricul într-un *analist* al informațiilor de securitate națională, a făcut școală în România și a consolidat sintagme precum „poporul unitar”, „baza etnică a poporului român” sau „chestiunea transilvană”, conducând nemijlocit către ideea salvgardării identității și continuității de viață în spațiul sacru trinitar – Carpați, Dunăre, Marea Neagră – cu limesul mărginit de Prut și până dincolo de Tisa și Nistru.

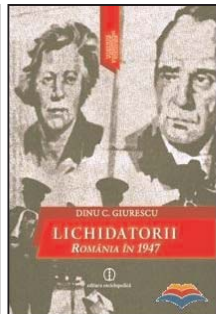
Din aceste preocupări întrerupte dramatic la mijlocul anilor ’80, prin expatrierea voluntară a istoricului, împreună cu întreaga sa familie, urmată de stabilirea vremelnică în Statele Unite, s-a născut ideea constituirii unui *utopic proiect al națiunii române,* condiție necesară și obligatorie pentru redresarea pe termen scurt și mediu a României. „A mai rămas puțin timp pentru elaborarea și punerea în aplicare a unui asemenea plan”, susține public academicianul Giurescu. În lipsa lui, „dacă vom continua să vindem pe nimic resursele, dacă vom sta în așteptarea directivelor venite din patru zări, *nimic din ce are nevoie această țară nu se va îndeplini*”. Dar, conchide octogenarul savant, „va dovedi clasa noastră politică calitățile necesare pentru elaborarea și aplicarea unui atare plan național?”

În așteptarea unui răspuns edificator la această provocare, profesorul Dinu C. Giurescu s-a implicat în ultimii ani, dincolo de campaniile publice pentru promovarea Legii educației (legea actuală favorizând, în opinia sa, formarea unei generații fără identitate națională), a proiectului de urbanism al Bucureștilor sau de aplicare cu discernământ a *regionalizării* (sub rezerva pericolului destrămării României), inclusiv de adoptare a unui *statut al minorităților* în acord cu realitățile istorice și socioculturale ale țării, în realizarea celui mai amplu proiect de istorie contemporană, menit să redea istoricului implicit calitatea de *martor.*

Este vorba de ciclul publicat etapizat, între 1996 și 2010, dedicat evenimentelor ce au urmat după 23 August 1944 și sfârșind cu abdicarea forțată a Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, menit să restituie „ce a fost cu adevărat, cu motivările și acțiunile oamenilor de atunci”.

Cu totul, profesorul Dinu C. Giurescu a publicat până în prezent 7 cărți din acest ciclu, începând cu *Guvernarea Nicolae Rădescu* (Editura All, 1996, 400 p.) și sfârșind cu cel mai recent volum, *Lichidatorii. România în 1947* (Editura Enciclopedică, 2010, 210 p.), lucrări ce închid un interval relativ mic de timp, cu totul aproape 2 ani și 10 luni, dar care au marcat substanțial șirul de consecințe cunoscut drept „trecerea de la un regim european la unul condus exclusiv de Partidul Comunist, după modelul sovietic”.

Noutatea acestei abordări de tip *sintetic* o reprezintă împletirea unor mărturii personale, autorul resimțind inclusiv la nivel personal schimbarea politică intervenită în societatea vremii, cu documente originale, culese din arhivele diplomatice americane și românești, inclusiv mărturii de presă, documente oficiale ale statului sau memorii individuale, utilizate pentru prima dată ca sursă istorică.

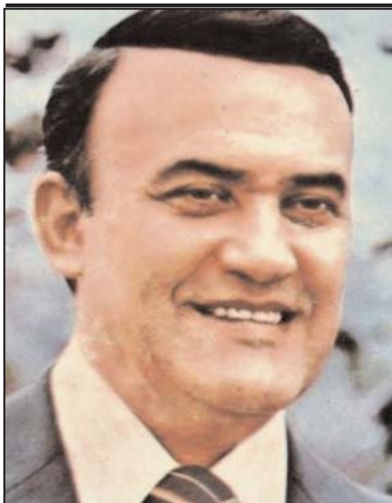
Iată, de pildă, atmosfera din familia Giurescu, în seara zilei de 30 decembrie 1947: „Tata aproape că n-a scos niciun cuvânt. Din când în când murmura câte ceva. Nu-l mai văzusem așa de îngândurat din vara anului 1940. Cum va fi Republica Populară? Nu ne dădeam seama în acea noapte că în curând sute de mii de familii vor fi lovite de «dictatura proletariatului». [...] Deocamdată știam că Regele a abdicat. Cum, în ce împrejurări? Vom afla peste patru decenii...„ (op. cit., p. 184).

Cartea descrie pe larg aceste împrejurări, până de curând necunoscute publicului românesc, începând cu „preludiile” de luare a puterii, inaugurate la 4 ianuarie 1947, când guvernul american comunică noului ambasador la Washington, Mihai Ralea, „extrema dezamăgire pentru felul cum au fost conduse alegerile” [din 16 noiembrie 1946 – n.a.], precum și temerile referitoare la „violarea înțelegerilor de la Ialta și Malta” [din februarie și decembrie 1945, n.a.], în vreme ce oficialul român admite un procent „tradițional” de 5% de voturi obținute sub presiune și prin corupție, ceea ce reprezintă în opinia istoricului „cea mai colosală mistificare debitată fără a clipi secretarului de stat american” (ibidem, p. 9). Pe același ton lejer, de „tangou politic”, continuă seria rapoartelor diplomatice venite de la București menite a liniști Occidentul sub motiv că „România nu este un caz special”, dar și că Regele, „atâta vreme cât se află pe Tronul său, își va exercita influența asupra țării” (ibidem, p. 19; v. și Telegrama nr. 100 către Departamentul de stat, din 5 februarie 1947).

În acest răstimp, opera „lichidatorilor” continuă nestingherită, Departamentul de stat american continuând să reacționeze „timid”, pe principiul atât de cunoscut multora dintre cititori, al „neamestecului în treburile interne”, rămas ca un laitmotiv până în 1989. Nici suprimarea libertăților cetățenești, odată cu dizolvarea Partidului Național–Țărănesc și arestarea lui Iuliu Maniu (6 august 1947), nu produce mai multă emoție în cancelariile americane și britanice, Departamentul de stat mulțumindu-se să trimită o „notă verbală M.A.E. al României” în care face o aluzie voalată la „caracterul nereprezentativ al guvernului român”, respinsă și aceasta de Ana Pauker, titularul ministerului, pe motiv că „hotărârile unei instanțe judiciare nu pot fi subiect de discuție sau dezbatere cu o putere străină”.

Seniori ai culturii

Nicolae Herlea

Baritonul Nicolae Herlea s-a născut la București, la 28 august 1927.

A studiat la Conservatorul din București cu profesorul Aurelius Costescu-Duca. Mai târziu, a participat la Roma la cursuri de specializare la Academia di Santa Cecilia, cu maestrul Giorgio Favaretto.

A debutat în 1951 pe scena Operei Naționale din București, cu rolul Silvio din spectacolul *Paiațe* și a rămas angajat, ca prim-bariton al acestei scene.

Tot în 1951 a câștigat Premiul întâi la concursurile internaționale de la Geneva, Praga și Bruxelles. Aceste mari succese au fost urmate de apariția sa pe cele mai mari scene ale lumii: a cântat la Scala din Milano, la Opera Națională din Praga, la Teatrul Balșoi din Moscova și Opera Națională din Berlin. În perioada 1964-1967 a fost membru al Operei Metropolitan din New York. De asemenea, a avut apariții și pe scenele din Boston, Cleveland și Detroit.

Repertoriul său bogat cuprinde roluri de seamă din creația universală; a fost Figaro în *Bărbierul din Sevilia* de Rossini (rol pe care l-a interpretat de aproximativ 550 de ori), lordul Ashton în *Lucia di Lammermoor* de Donizetti, Rigoletto în *Rigoletto* de Verdi, Escamillo în *Carmen* de Bizet, Oneghin în *Evgheni Oneghin* de Ceaikovski, Igor în *Prințul Igor* de Borodin, Scarpia în *Tosca* de Puccini.

A cântat în compania multor artiști consacrați ai operei, printre care se numără: Montserrat Caballé, Mario Del Monaco, Franco Corelli, Placido Domingo, Joan Sutherland, Giuseppe Di Stefano, Nicolai Ghiaurov, Nicolai Ghiuselev, Giulietta Simionatto, James McCracken, Carlo Bergonzi, Fiorenza Cosotto, Nicolai Gedda, Luigi Alva, Ivan Petrov.

Este președintele Juriului Internațional al Fundației „Hariclea Darclée" și predă cursuri de specializare, pentru masterat, la Academia de Muzică din București.

A primit numeroase premii și distincții naționale și internaționale: Medalia de Aur și Marele Premiu la Festivalul Primăverii de la Praga (1954), Laureat al Concursului Internațional de Canto de la Geneva (1955), Medalia de Aur și Marele Premiu la Concursul de Canto de la Verviers, Belgia (1957), Titlul de Artist al Poporului (1962), Medalia de Aur „Giuseppe Verdi" (1963, Milano), Cheia orașului Detroit, Premiul de Stat (1964), Ordinul Meritul Cultural (1968), Ordinul Muncii (1974), Ordinul Tudor Vladimirescu (1981), Ordinul Steaua României (2000) etc.

(Wikipedia și *site*-ul oficial de la http://www.nicolaeherlea.com/)

Bravo, bravissimo!

Luiza AVRAM

Ce-ar fi să ne amintim ce semnificație are cuvântul „vedetă"?

Evident, cei care parcurg paginile acestei reviste știu cu adevărat ce calități și împliniri sunt specifice unei vedete autentice. Întrebarea de mai sus era doar un mod eufemistic de a-mi manifesta frustrarea pentru avalanșa de nonvalori care intoxică mass-media de ani buni! De aceea, ocazia de a evoca personalitatea unui artist din „generația vocilor de aur ale Operei Române" este un privilegiu.

Maestrul Nicolae Herlea este o legendă în viață, un model de artist care știe ce înseamnă frumusețea, dar și efortul și responsabilitatea necesare pentru a ieși pe scenă. Magia „scândurii" scenei se obține și se întreține prin har artistic, inteligență, tehnică interpretativă impecabilă și toate acestea pe fundamentul unui echilibru autentic. Echilibrul este principiul, cuvântul de ordine căruia i s-a circumscris întreaga viață sufletească, profesională, socială a maestrului artei noastre lirice. De la atitudinea aristocratică, solară, care transpare prin fiecare gest și atitudine a maestrului, la controlul impecabil al mijloacelor vocale și economia de mișcări prin care se exprimă scenic, Nicolae Herlea emană cumpătare. Și-a condus viața personală și cariera de succes internațional cu o liniște înțeleaptă prin care a știut întotdeauna ce se face, ce nu se cuvine, ce e de evitat. Și-a împărtășit talentul și meșteșugul artistic și a dăruit publicului bucurie din bucuria sa de a cânta.

Publicul, la rândul său, îl adoră încă și acum ca în anii '60 și îl percepe ca pe un reper artistic și moral.

Așadar, după cum subliniază maestrul, echilibrul este principala calitate pe care o prețuiește și acesta s-a manifestat plenar de-a lungul timpului în viața și arta domniei sale.

A debutat în 1951 la Opera Română din București cu rolul lui Silvio din *Paiațe* de Leoncavallo, rol în care lirismul și dramatismul se împletesc. Cariera internațională și-a început-o apoi, curând, cu un personaj diametral opus, Figaro din *Bărbierul din Sevilla* de Rossini. Buna dispoziție, mobilitatea, ubicuitatea, verva lui Figaro solicită toată precizia intonațională și de rostire. Ies în evidență, apoi, în acest rol, velocitatea și lejeritățile surprinzătoare pentru o voce de calibru mare ca a maestrului Nicolae Herlea. Strălucirea, acel „Glantz" al acutelor, se echilibrează minunat cu catifelarea naturală a timbrului general al maestrului și a fost unul dintre atuurile prin care cele peste cinci sute cinci zeci de reprezentații cu acest spectacol nu numai că nu au tocit interesul pentru el, ci au generat continue aclamații. Interpretarea acestui personaj la Metropolitan Opera, de-a lungul a trei stagiuni, la Teatrul Mare de Operă din Moscova, timp de doisprezece ani, la Scala din Milano, tot cam trei stagiuni, în România, de-a lungul și de-a latul lumii, pe discuri și înregistrări video, este un miracol benefic pentru comoara de cultură a neamului românesc.

Debutul la Metropolitan Opera din New York a avut loc în 7 martie 1964 cu rolul Rodrigo din opera *Don Carlos* de Verdi. A cântat alături de Franco Corelli și Leony Rysanek. Într-o recenzie a spectacolului, Peter Davis scria în revista *Musical America:* „Domnul Herlea aduce un plus de valoare companiei pentru că el posedă un timbru de o culoare catifelată, o voce amplă, dar bine focalizată, care răspunde minunat la toate intențiile sale". De asemenea, în contextul în care criticul ridiculiza prestația celebrului tenor Franco Corelli din același spectacol, afirmațiile referitoare la cele două arii ale maestrului Herlea din actul al III-lea, care „au fost cântate cu o linie verdiană somptuoasă", capătă mai mare greutate.

Din data de 11 martie 1964, maestrul Herlea a cântat la „Met" în *Paiațe* de Leoncavallo, rolul lui Tonio. O altă recenzie din *Musical America*, semnată de același Peter Davis, consemnează: „în cea de a doua apariție a domnului Herlea, alături de compania de la *Met,* acesta a demonstrat că este un Tonio absolut ieșit din comun în toate privințele. Eu nu am auzit un Prolog cântat mai bine din zilele lui Leonard Waren și baritonul a arătat și alte calități dramatice foarte bune."

(Continuare la pag. 12)

Ca urmare, la propunerea lui I.V. Stalin, secretarul de stat american recunoaște Guvernul Român constituit după alegeri, cu două minore amendamente (includerea, formală, a doi reprezentanți ai P.N.Ț. și P.N.L. în guvern), fără nicio altă referire la probabilitatea măsluirii alegerilor. Este motivul pentru care ambasadorul britanic va declara: „Am părăsit Bucureștii cu un sentiment de tristețe și profund recunoscător că nu m-am născut în România" (ibidem, p. 142).

Acestea și multe alte semne prevestitoare, între care epurările pe criterii politice, urmate de recompensarea și decorarea unor „voluntari" din armatele aliate, inclusiv aplicarea unor măsuri cu caracter economic, vizând chiar și „schimbarea rețetelor de fabricare a pâinii", reactivarea economatelor ori introducerea rațiilor alimentare, în paralel cu controlul aplicat asupra domeniului cultural în general, ca și asupra presei democratice în particular, de la repertoriul teatral la conținutul manualelor de școală, au pregătit Lovitura de stat de la 30 Decembrie 1947, numită tandru de făptuitori drept „un divorț decent și elegant de monarhie" (formularea atribuită lui Petru Groza nu este confirmată de nicio sursă istorică credibilă – n.n. M.N.)

Cu multă decență, istoricul analizează și situația așa-zisei averi personale scoase de suveran peste graniță. De altfel, bunurile incriminate pot fi lesne identificate în măsura în care o comisie de inventariere, condusă de Lucrețiu Pătrășcanu și alcătuită dintr-o judecătoare și un grefier, au asistat pe 3 ianuarie 1948, la Peleș, la inventarierea și îmbarcarea lor în trenul regal. Ulterior, nici Regele și nici membrii suitei personale nu au mai avut acces la așa-zisa avere, fiecare vagon fiind sigilat și păzit cu gardă înarmată.

De ce nu se cunosc azi cele mai multe dintre adevărurile rostite de Dinu C. Giurescu în lucrările semnalate? Răspunsul nu este neapărat greu de formulat, cât grav prin consecințe. Astăzi, istoria neamului nu se mai scrie după documente, ci se difuzează după manuale alternative. Strigătul în desert al marilor istorici contemporani riscă să rămână fără ecou. Mesajul de alertă al academicianului Giurescu este edificator: „Am sentimentul că ne aflăm în 1940, în preajma prăbușirii hotarelor noastre. Azi se joacă integritatea teritorială a României, se joacă stabilitatea ei. Statul de azi nu mai apără România. De aceea, fiecare dintre noi ar trebui să spună un NU hotărât la ceea ce ni se întâmplă. Trebuie să revenim la tradițiile noastre, la puterea noastră dintotdeauna."

Suntem, așadar, o națiune cu frânele trase și cu direcția blocată, angrenați pe traiectoria periculoasă a căderii libere. Poate că lecția istoriei prezentată națiunii de academicianul Dinu C. Giurescu ne va salva în cele din urmă.

Istoria de lângă noi

150 de ani de matematică universitară bucureșteană

Acad. Solomon MARCUS

Sufocat de evenimente dintre cele mai alarmante, privind starea lamentabilă la care a ajuns sistemul educațional, cu un bacalaureat care nici nu-și mai merită numele, suntem presați să ne amintim trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, iar atenția pe care i-o acordăm se transformă în proiect. La 29 august 2013, o Sesiune omagială a Facultății de Matematică și Informatică a Universității din București va marca 150 de ani de învățământ matematic la Universitatea din București. La 8 octombrie 1863, prin Decretul 967 al Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, ministru al Învățământului fiind Alexandru Odobescu, s-a înființat Facultatea de Științe, numită Scoala Superioară de Stiințe. Urmând informația furnizată de N.N. Mihăileanu în *Istoricul Facultății de Matematică din București (1863-1948)* (lucrare care zace în manuscris de câteva decenii), înființarea acestei facultăți a fost motivată de Alexandru Odobescu prin faptul că o inițiativă similară, în 1860, la Universitatea din Iași, nu dăduse niciun rezultat. Cursurile, organizate pentru o durată de doi ani, prevedeau la anul întâi geometrie descriptivă, geometrie analitică, complemente de algebră, calcul diferențial și integral, fizică, zoologie, botanică, desen liniar, topografie. În anul al doilea: aplicații ale geometriei descriptive, calcul diferențial și integral, mecanică rațională, astronomie, chimie, geologie și mineralogie. La matematici, erau profesori în 1863: Alexandru Orăscu la geometrie descriptivă, Dimitrie Petrescu la geometrie analitică, Ion Fălcoianu la calcul diferențial și integral, Emanoil Bacaloglu la fizică. Decanul facultății era Al. Orăscu. În 1863, erau înscriși 40 de studenți. Practic, facultatea nou înființată s-a instalat în localul recent construit (dar încă neterminat) al Academiei, prin transferul catedrelor și cadrelor didactice de la Colegiul „Sf. Sava". Acest transfer a fost organizat de Petrache Poenaru, membru în Consiliul Superior de Instrucție.

Înființarea Universității din București a avut loc în anul imediat următor. Prin Decretul 765 din 4 iulie 1864 al Domnitorului Al. I. Cuza, ministru al Învățământului fiind Dimitrie Bolintineanu, diferitele facultăți au fost reunite în ceea ce s-a numit Universitatea din Bucuresti. Este interesant să constatăm că matematica universitară bucureșteană are aceeași vechime ca Societatea Junimea, înființată de Titu Maiorescu. Matematica universitară ieșeană devine semnificativă abia în secolul al XX-lea, cu venirea la Iași, în 1910, a profesorului Alexandru Myller și, prin toată evoluția ei, s-a încadrat perfect în proiectul Junimii maiorescene, de găsire a unui echilibru între local și universal, între tradiție și înnoire.

Acum putem spune că și matematica universitară bucureșteană s-a încadrat în aceeași tradiție maioresciană și a făcut-o încă din secolul al XIX-lea, deci înaintea celei ieșene, prin seria de doctorate la Sorbona, inaugurată de Spiru Haret.

Dar să trecem peste șirul lung de ani care au trecut de atunci și să poposim în zilele noastre. Pe culoarul de la parterul Facultății de Matematică și Informatică se pot vedea pe pereți portretele unor cadre didactice decedate ale facultății. Intenția era, desigur, să-i prezinte pe toți, dar cine-i mai știe? În special pentru cei dinainte de anul 1970, pe care și-l mai aduc aminte cadrele didactice mai vârstnice, memoria colectivă funcționează greu și oarecum la întâmplare. Desigur, ar putea fi căutați în arhive, dar cine se obosește s-o facă? Pentru anii imediat următori celui de Al Doilea Război Mondial, lucrarea lui Mihăileanu este o sursă. Dar între 1948 și 1970 s-au perindat atât de multe cadre didactice, unele pentru perioade scurte, încât reconstituirea listei lor devine o problemă.

Prin reforma din 1948, se trecuse la un învățământ universitar de masă și mulți profesori de liceu deveniseră peste noapte universitari. Desigur, criteriul politic funcționa din plin. Dar, treptat, universitarii autentici au reușit, în mare măsură (nu integral!), să-i scoată din facultăți pe cei nechemați și să salveze prestigiul matematicii universitare. Această istorie ar trebui să fie

cunoscută, ea face parte din întregul proces prin care cultura românească autentică a făcut eforturi de a nu se lăsa contaminată, în perioada de dictatură, de imixtiunile abuzive ale puterii. Să sperăm că se vor găsi destui supraviețuitori ai acelei perioade care să contribuie la scrierea istoriei reale a acelor ani.

O problemă la fel de delicată va fi scrierea corectă a istoriei postdecembriste a facultății și a întregii vieți universitare. Alte primejdii, dar mereu aceeași problemă a păstrării unui standard valoric la care cultura de orice fel nu poate renunța. Dar înțelegem oare cum anume s-au modificat cultura, cercetarea, educația în această perioadă de emergență a internetului și a globalizării economice, politice, comunicaționale, informaționale, computaționale, cognitive și culturale? Cum va putea universitatea să depășească abordarea fragmentară la care o obligă separarea pe discipline cu slabă capacitate interactivă?

Când vezi cât de jos au putut să coboare chestiunile propuse candidaților la bacalaureat, te întrebi ce mai reprezintă diploma respectivă? Aceeași situație cu nivelul la care a coborât examenul de admitere la liceu. Desigur, la fiecare promoție, legile naturii furnizează o minoritate de talente care depășesc mediocritatea și se afirmă creator. La recenta Întâlnire a Societății Americane de Matematică și a Societății Române de Matematică, desfășurată la Alba Iulia (26 iunie – 1 iulie 2013), au putut fi văzute câteva zeci de valori superioare reprezentate de foști studenți ai matematicii universitare din București, Iași, Cluj sau Timișoara, unii dintre ei fiind acum profesori la mari universități occidentale; aceștia au prezentat conferințe invitate sau comunicări la cel mai înalt nivel al matematicii contemporane. Mulți dintre ei își amintesc cu plăcere, cu mândrie, de unii profesori pe care i-au avut în studenția lor în România.

Există o tradiție de înalt nivel care străbate istoria matematicii noastre universitare și nu o putem eluda. Este, însă, interesant de observat cât de discontinuă a fost evoluția matematicii universitare. Această matematică s-a modernizat abia în perioada imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial. Rigoarea epsilon-delta inițiată în analiza matematică la mijlocul secolului al XIX-lea, teoria mulțimilor, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, analiza reală, analiza funcțională și topologia, inițiate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, pătrund masiv în învățământul universitar abia în a doua parte a deceniului al cincilea al secolului trecut.

Am făcut parte din promoția de studenți care, din toamna anului 1944, a trăit această mutație majoră. Dar nici în Franța, cu o vârstă culturală și științifică incomparabil mai avansată decât a noastră, lucrurile nu au decurs foarte diferit. Învățământul s-a dovedit mereu extrem de conservator, victimă a unei inerții imense. Predarea analizei matematice a urmat modelul tratatului lui Edouard Goursat până spre anii '40 ai secolului trecut, deși Franța fusese unul dintre locurile în care modernizarea analizei matematice avusese loc cu aproape un secol în urmă.

În anii '50 și '60 ai secolului trecut, s-a petrecut la noi un fenomen invers. Pătrunderea operei lui Bourbaki, prin care matematica se reformula pe baza unor structuri fundamentale, a avut o asemenea forță de atracție, încât a apărut tendința de a scurtcircuita istoria. Achiziții profunde ale secolului al XIX-lea fuseseră date uitării, pentru a se ajunge mai repede la analiza funcțională și la spații cât mai abstracte. Spațiul euclidian devenise un biet caz particular, lichidat în două rânduri. Așa se face că, pentru a da un singur exemplu, generații de-a rândul n-au aflat mai nimic despre distincția algebric-transcendent, despre numerele lui Liouville și despre teorema lui Hermite. Matematica fineții dispăruse, sufocată de matematica structurii.

Acum, desigur, altele sunt problemele. Va putea supraviețui matematica universitară, în forma ei actuală, încă foarte populară mai degrabă decât elitară, altfel decât în alianță cu informatica? Nu rămâne decât să-i urăm matematicii universitare bucureștene viață lungă și prosperă, chiar dacă, deocamdată, nu se conturează clar cum va fi posibil acest lucru.

Din învățături...

Așadar, copiii mei și frații mei, și voi sunteți ca și șoimul: stăpâniți peste multe și în mâinile voastre este vânatul, adică avuția. Iar dacă veți vedea pe unele din neamurile cele puternice îndreptându-și oștile asupra voastră, nu le stați împotrivă, să vă bateți cu dânșii într-acel ceas, ci plecați-vă puțin și dați-le din ghearele voastre din vânat, adică din avuție, să mănânce, ca să se lase de voi, precum și vulturul a lăsat pe șoim.

Iar dacă veți vedea că nu vrea să se întoarcă, nu vă temeți de dânsul, nici de oștile lui mai multe, ci luați pe Dumnezeu în inimile voastre și rugați-vă, zicând așa:

„Stăpâne al tuturor, ziditorule și bunule Dumnezeu, noi suntem robii tăi și nu ne-a plăcut acest lucru, căci tu ești singur știutorul inimilor, care vezi și privești inimile tuturor, cele drepte și cele viclene. Iar noi, Doamne, după porunca ta, nu suntem bucuroși de acest război, nici să vărsăm sânge, nici să înmuiem mâinile noastre în sânge omenesc, ci ei se împotrivesc puterii tale de sus. Iar noi, Doamne Dumnezeul nostru, știm că, dacă va veni cineva la tine cu smerenie, nu-l vei izgoni de la tine. Și noi ne-am plecat smerenia noastră lor, iar ei n-au vrut să primească smerenia noastră, ci s-au împotrivit, crezându-se mai puternici decât tine. Căci tu, Dumnezeul nostru, mărturisești: «Cel ce se înalță se va smeri, și cel ce se smerește se va înălța». Astfel, acum, Dumnezeul nostru, nu avem altă nădejde decât pe tine singur, judecătorule drept și bun, pentru că toate cele bune de la tine izvorăsc. Și acum cădem către tine, în această vreme de întristare a noastră, ca să ne fii ajutor împotriva vrăjmașilor noștri. Nu după păcatele noastre, ci după mila ta cea multă, ajută-ne, Dumnezeule, mântuitorul nostru, în această vreme de nevoie!"

Istoria de lângă noi

Femei celebre din istoria României: Elena Văcărescu

Gheorghe VLAD

Elena Văcărescu (1864-1947) provenea dintr-o veche și bogată familie boierească. Strămoșii Văcăreștilor au descins din Țara Făgărașului, încă de la formarea Țării Românești, lucru care reiese din efigia blazonului, care a fost descris astfel de Alexandru Odobescu: „…scutul părintesc, ce poartă pe dânsul gravat Cetatea Făgărașului, pe care fâlfâie o acvilă albă, emblemă de imaculată putere, și praporul purpuriu cu cicera VIRTUS – scrisă cu literă de aur” (1).

De altfel, stema familiei descrise mai sus se păstrează încă pe cavoul familiei din Cimitirul Bellu din București. Cel mai vechi hrisov al Văcăreștilor datează din 1535 și este dat de domnitorul Vlad Vintilă de la Slatina lui „jupân Stoica ot Văcărești”, căruia îi întărea moștenirea asupra „moșiilor Corbi și Văcărești, care fuseseră partea lui Neagoe…”

Mihai Viteazul a avut printre oamenii săi de încredere pe Pătrașcu Văcărescu, pe care l-a răsplătit cu titlul de Mare Ban al Craiovei și care a pierit împreună cu verii săi, Neagoe și Pătru, în ultimele lupte purtate de viteazul domn. De altfel, cel din care s-a tras și eroina noastră a fost vistiernicul domnitorului Constantin Brâncoveanu, Ianache Văcărescu, decapitat la Istanbul în acea fatidică zi de 15 august 1714, alături de domn și fiii lui. Fiul vistiernicului, Ștefan, a fost tatăl poetului Ienăchiță Văcărescu, cunoscutul poet și diplomat. Acesta a avut șapte copii, patru fete și trei băieți, primul dintre ei fiind Ion, tatăl viitoarei poete Elena Văcărescu. Acesta s-a născut în 1839 și s-a dedicat carierei armelor, la 20 de ani fiind primit în garda personală a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. În 1863, se căsătorește cu Eufrosina Fălcoianu, despre care fiica sa, Elena, ne informează că „aparținea și ea unei familii de boieri, Fălcoienii, prezenți în toate cronicile străvechi ale Valahiei”. Participă la Războiul de Independență, cu gradul de căpitan, iar pentru faptele sale de arme obține gradul de colonel. A îndeplinit o vreme funcția de administrator al domeniilor statului, iar între 1888-1892 a fost numit ministru plenipotențiar la Bruxelles, mutat la Belgrad și la Roma, de unde a fost înlăturat, în urma idilei pe care fiica sa, Elena, a avut-o cu principele moștenitor al României, Ferdinand.

Elena și-a petrecut primii ani ai copilăriei în casa bunicilor materni. Începând de la șapte ani, fetița se mută la țară, la Văcărești, reședința străveche a familiei, refăcută de tatăl său, unde, atrasă de natură, străbate ulițele satului, ascultă cu evlavie cântecele populare, doinele, baladele, bocetele, cântecele vechi pe care le notează în caietele ei și pe care le va folosi în volumul de succes *Rapsodul Dâmboviței*.

La 14 ani, în 1879, copila este trimisă la Paris, unde urmează cursurile vestitei Sorbona și începe să scrie cu originalitate și talent versuri care o fac remarcată de personalități de primă mărime din Paris, cum au fost Sully Prudhomme, François Coppée, Leconte de Lisle, care i-au devenit prieteni pe viață. Talentul poetic deosebit este răsplătit și de Academia Română.

Începând din 1888, Elena Văcărescu devine domnișoară de onoare a reginei Elisabeta, poeta Carmen Sylva. Tânăra a știut să profite de situație și, în scurt timp, a devenit favorita reginei, pe care a cultivat-o atât de inspirat, încât aceasta o considera fiica sa spirituală, amintindu-i de copila ei, Maria, pe care o pierduse la o vârstă fragedă. Fotografiile din acea vreme o arată ca pe o tânără munteancă cu ochi pătrunzători, cu sprâncene negre arcuite, cu o frunte înaltă, luminoasă, cu o gură frumos tăiată, cu un zâmbet luminos, discret, părul castaniu închis, încadrând o față ovală bine proporționată, căzându-i în bucle bogate pe umerii rotunzi, cu o notă de distincție și hotărâre care denotă o personalitate puternică.

Idila care s-a înfiripat între remarcabila și voluntara urmașă a Văcăreștilor și timidul și introvertitul principe Ferdinand ne-a fost relatată de germanul Robert Scheffer, în cartea sa *Orientul regal – cinci ani la Curtea României,* care între 1886 și 1891 a fost secretarul personal și bibliotecarul reginei Elisabeta. Scria memorialistul german: „Îmi mai plăcea la ea sănătatea fizică, manifestată printr-o poftă de mâncare mereu trează. Obraz colorat, exuberanța gesturilor, râsul facil, domnișoara Văcărescu se adresa reginei spunându-i *reginul meu*, iar ea, fiind scundă de statură, se numea *micuțul*.” (2) Domnișoara Văcărescu a pătruns adânc în inima reginei, spre disperarea celorlalte domnișoare și consternarea doamnelor din anturaj.

Acesta era personajul de care s-a îndrăgostit iremediabil tânărul prinț Ferdinand, care avea atunci 26 de ani și era un tânăr blond, cu ochii albaștri, taciturn, interiorizat, cu urechi neobișnuit de mari, pasionat de botanică și muzică wagneriană.

Idila i-a scandalizat pe politicienii români, care au intervenit energic pentru a zădărnici o eventuală căsătorie a celor doi. Vorbind despre acest fapt, Elena Văcărescu scria în 1891: „…de aceea le este frică miniștrilor și oamenilor politici și de aceea l-au intimidat pe rege… Invidia și gelozia au făcut ca ei să facă presiuni asupra regelui, miniștrii au tremurat până l-au văzut pe prinț plecat din țară.” (3) De remarcat că, la început, regele Carol I a sprijinit idila celor doi, dar apoi, sub presiunea oamenilor politici, s-a opus, luând măsuri dure pentru a-i despărți.

Intrigile celor din jur se întețesc, intervine și prim- ministruul Lascăr Catargiu, care, într-o convorbire cu regele Carol I, îi spune franc în față: „Aiasta nu se poate, Maiestate, decât dacă prințul Ferdinand devine un simplu particular.” (4)

Idila celor doi tineri se apropie de sfârșit!

Regina Elisabeta, care îi susținuse, cu nervii zdruncinați, pleacă din țară, suferind o paralizie a picioarelor, se stabilește pentru început la Veneția, apoi merge în Germania, la castelul părinților, și se va întoarce în țară abia în 1894.

La rândul său, prințul Ferdinand, care amenința că se sinucide, pleacă în Germania, unde este urmărit atent de familie.

Elena Văcărescu a luat și ea calea exilului, s-a oprit în Italia, unde tatăl său era ministru plenipotențiar, dar la Veneția, unde venise să o vadă pe regina Elisabeta, nu i se permite s-o întâlnească. Pleacă la Milano, apoi la Roma. Rămâne în Italia câțiva ani, pentru că regele Carol I dăduse un ordin secret prin care, temporar, îi era interzis să revină în țară. Totuși, vine în țară, incognito, în 1895, și locuiește în conacul de la Văcărești, pentru că aristocrația bucureșteană continuă să o evite. Rănită sufletește, hotărăște să se așeze în Franța, unde avea deja un nume și unde publică literatură în limba franceză, în care înfățișează realități din țara natală. Acordă o atenție deosebită mișcării feministe, luptând pentru emanciparea femeilor. La Paris, deschide un salon frecventat de oameni de aleasă ținută și cultură: Maurice Barres, Paul Bourget, Philippe Berthelot, Anna de Noilles, Georges Clemenceau. A fost aleasă membră de onoare a Academiei Române. La recomandarea lui Leconte de Lisle, a fost premiată de Academia Franceză.

A continuat să scrie poezie în limba franceză, fiind elogiată de oameni de cultură francezi precum Anatole France, Paul Bourget, Sully Prudhomme. Desfășurând o largă activitate culturală în limba franceză, ea nu a rupt niciodată legăturile cu țara natală, manifestându-se ca o apărătoare dârză a intereselor românești. A fost o dezinteresată reprezentantă a spiritualității românești în Europa. A desfășurat și o intensă activitate diplomatică în timpul Primului Război Mondial și apoi cu prilejul tratativelor de pace care au avut loc la Paris în 1919-1920.

În perioada interbelică, mânată de dorul de țară, revine în patrie de câte ori timpul îi permite, pentru a-și revedea locurile dragi ale copilăriei și mormintele strămoșilor. Ca o recunoaștere a meritelor sale, Guvernul României a numit-o delegat permanent la Societatea Națiunilor, unde timp de 19 ani a militat pentru apărarea păcii în Europa și în lume, iar în cadrul unor comisii speciale a luptat pentru apărarea drepturilor femeilor și copilului. Tot în această perioadă a devenit una dintre cele mai importante colaboratoare ale lui Nicolae Titulescu. În 1924 avea funcția de secretară a delegației permanente a României la Societatea Națiunilor, pentru ca în anii următori să lucreze la Institutul Internațional pentru Cooperare Intelectuală.

Pe plan literar, în perioada interbelică a scris volume de eseuri, culegeri de poeme în care cântă frumusețile naturale ale României, viața pastorală pe câmpiile dunărene. În anii când Parisul a fost ocupat de trupele hitleriste, 1940-1944, în salonul Elenei Văcărescu veneau mari personalități culturale franceze care sprijineau Mișcarea de rezistență antifascistă. Un moment important în viața sa s-a petrecut în 1943, când, alături de Traian Vuia și de compozitorul Stan Golestan, a activat în Frontul Național Român, organizație democratică a românilor din Franța care se manifesta împotriva războiului și a hitlerismului.

După terminarea războiului, Elena Văcărescu a făcut parte din delegația României care a participat la tratativele de pace de la Paris, unde, prin relațiile pe care le avea cu oamenii politici importanți ai lumii, a căutat să ajute România pentru a obține condiții mai bune în discuțiile cu învingătorii.

Din nefericire, în martie 1947, se îmbolnăvește de o gripă rebelă și, cu toate eforturile medicilor, nu poate fi salvată; a încetat din viață în noaptea de 16 spre 17 martie, la orele unu și un sfert, în vârstă de 83 de ani.

În amintirea marii dispărute, pe peretele casei în care a locuit la Paris s-a fixat o placă de marmură pe care erau înscrise cuvintele: „Aici a trăit Elena Văcărescu, poetă și diplomată română, prietenă a Franței”. Corpul ei a fost depus la Biserica Română Ortodoxă din Paris. Verișoara ei, Alexandra Fălcoianu, a făcut public un document în care era înscrisă dorința decedatei de a fi înhumată în cavoul familiei Văcărescu din București, din Cimitirul Bellu. Abia în 1959 s-a îndeplinit dorința poetei, care scria că dorește să se odihnească „lângă părintele poeziei române Iancu Văcărescu, lângă marele Enăchiță a cărui nedemnă urmașă am fost”. (5)

Bibliografie

1. Paul Ștefănescu: *Enigme ale istoriei române,* vol. 2, Ed. Vestala, București, 2003, p. 128.

2. Robert Scheffer: *Orientul regal – cinci ani la Curtea României,* Ed. Seculum I.O. – Vestala, București, 1997, pp. 38-39.

3. Eugen Teodoru: *Din scrinurile regilor,* Ed. Junimea, Iași, 1978, p. 128.

4. Constantin Bacalbașa: *Bucureștii de altădată,* Editura Ziarului Universul, București, 1928, vol. II, p. 135.

5. Nicolae Iorga: *Regele Ferdinand,* Ed. Porțile Orientului, Iași, 1996, p. 10.

Despre stema orașului Bistrița

Florin HORVATH

Adesea, semnele (mobilele) așezate pe un scut se dobândesc prin atribuirea de către o casă princiară sau una abilitată în acest sens, sau prin hotărâre proprie, în urma unui consiliu care ia act de semnele agreate.

La stema Bistriței, cel mai probabil, au operat ambele practici.

Capul scutului (partea de sus) are două câmpuri ce adăpostesc semne hotărâte de Consiliul Burgului, dând cuvenita prețuire față de domeniile din zonă ale voievozilor Moldovei, respectiv ale Casei Corvineștilor. Jumătatea de jos adăpostește un simbol hotărât și el, desigur, în Consiliul local, dar semnul cu pricina face trimitere la simboluri atribuite unor familii vechi ale Transilvaniei. Prin urmare, dacă pentru Capul de Bour propriu Moldovei și pentru Corbul Corvineștilor lucrurile par firești, pentru struțul cu potcoava în gură, ieșind din coroana cu cinci colțuri, lucrurile se arată mai complicate.

Pornind de la 1240, dată la care este menționat în demnitatea de comes de Burzenland (Țara Bârsei) groful Magnus Somer, vom coborî pe filiera celui de-al doilea fecior al său, Nicolaus Magnus von Rosenau, căruia i se atribuie blazonul cu trei roze, după modelul scutului cu o singură roză al cetății Râșnov.

După asasinarea lui Ladislau al IV-lea Cumanul, Nicolaus von Rosenau se pregătește să-și redobândească drepturile reconfirmate de regele Andrei al III-lea, mai cu seamă asupra teritoriilor din Budila și Tohan, ca și recunoașterea blazonului cu trei roze.

După moartea lui Andrei al III-lea, odată cu înscăunarea lui Carol Robert în 1309, la prima călătorie pe care acesta o face în Transilvania, Nicolaus von Rosenau deschide calea celor doi fii ai săi, Johannes și Jakobus, care vor deveni supuși fideli și agreați ai lui Carol Robert și cărora acesta le oferă domenii întinse în jurul Brașovului, Făgărașului, Cârței, până spre Homorod.

Din textul Decretului din 15 ianuarie 1341, rezultă că, la acea dată, cei doi fii ocupau demnități importante: Johannes era comite de Brașov și Jakobus, comite de Bistrița.

De aici vom rămâne pe ramura comitelui Jakobus Somer, omul cu mari privilegii asupra Bistriței și care dobândește dreptul de a-și schimba vechiul blazon al tatălui – cele trei roze – în trei crini, simbolul vechi al Casei d'Anjou.

De la data la care Jakobus Somer primește pe blazon cele trei flori de crin, în toate documentele apare cu numele Sombori sau Sombory, amintind de cea mai veche ramură a familiei Zsombory din Sălaj, mai veche decât cea din care s-a tras Saroldu, mama lui Vajk, viitorul Ștefan cel Sfânt al Ungariei.

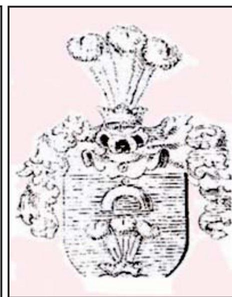
Prin urmare, noul blazon al ambițiosului Jakobus Sombory are în componență cei trei crini izvorând dintr-o coroană cu cinci colțuri (vârfuri).

După moartea lui Carol Robert, urmează Ludovic I d'Anjou, care va domni timp de 40 de ani. În timpul acestei domnii, comitele de Bistrița, Jakobus Sombory, păstrează toate privilegiile. Ba mai mult, la propunerea sa, noul rege acordă la 1367 târgului Bistrița dreptul de a avea sigiliu, în care mobila centrală era capul de struț cu potcoava în gură. Subliniem spre a se înțelege: e vorba de un sigiliu al orașului și atât.

Descendenții lui Jakobus sunt amintiți în diverse documente: Ianos al II-lea de Sombory la 1370, Benedik I la 1414, Daniel Sombory la 1525 și Laszlo al II-lea Sombory la 1571.

După Dieta Transilvaniei din 25 mai 1571, Ștefan Bathory ajunge principe, având între aliați de nădejde pe Laszlo al II-lea Sombory. Cu noua schimbare, desigur, semnele crinilor specifice casei d'Anjou nu mai erau potrivite. În această situație, Laszlo al II-lea schimbă blazonul, arborând, în loc de trei crini, trei pene de struț, ieșind din coroana cu cinci colțuri, elemente pe care le expune și în cimierul blazonului. Mai mult, de coiful așezat în capul scutului atârnă o potcoavă, până deasupra celor trei pene de struț ieșind din coroană.

În 1581, Laszlo al II-lea ajunge intim al principelui Ștefan Bathory, iar în 1583 Bathory ajunge rege al Poloniei și Laszlo al II-lea consilier princiar.

În același an, regele Bathory îl cheamă pe Laszlo al II-lea Sombory în Polonia, hotărând pentru Transilvania respectarea Dietei din 1581, prin care Zsigmond, de numai nouă ani, să fie numit principe al Transilvaniei sub tutela unui Triumvirat de oameni fideli bathoreștilor.

I se atribuie lui Sombory responsabilitatea financiară și juridică, lui Kendi Sandor cea diplomatică și lui Kovacsoczy cea organizatorică.

Cei 12 consilieri ai Transilvaniei refuză să recunoască Triumviratul sus numit și, în Dieta din 20 septembrie 1584, se opun pe față hotărârii regale.

Profitând de tulburările iscate după noua Dietă din 1 mai 1585, se acordă conducerea unui singur reprezentant, în persoana căpitanului Oradei, Ghiczy Janos.

Credem că pe fondul acestor convulsii administrativ-politice, Consiliul orașului Bistrița a procedat la adoptarea unor semne proprii și a unei poziții drastice față de Sombory, care rămânea înalt demnitar fiscal al Transilvaniei.

Din respect pentru domeniile de veacuri ale movileștilor (Ciceu, Unguraș, Rodna) și ale corvineștilor (proprietatea lui Iancu de Hunedoara), consiliul adoptă cele două semne: capul de bou și corbul în câmpurile de sus ale scutului, iar pe jumătatea de jos semnul regal conferit de Ladislau I, capul struțului cu potcoava în cioc, ieșind din coroana cu cinci colțuri și amintind de semnele similare din blazonul familiei Sombory, penele de struț din coroană și potcoava de sub coif, atrăgându-și astfel bunăvoința înaltului demnitar fiscal al Transilvaniei.

Considerăm că Bistrița are temeiuri de a se mândri cu o stemă ce propune semne clare, extrem de cunoscute și cu o vechime de care nu multe burguri se pot bucura.

(Urmare de la pag. 9)

Rigoletto, pe care maestrul l-a interpretat la Metropolitan începând din 14 octombrie 1964, a stârnit reacții la fel de bune din partea criticii. Louis Snyder scria în *Herald Tribune* că „Rigoletto de Verdi, care este una dintre cele mai mari opere din toate punctele de vedere, a fost al treilea proiect în noul sezon de la *Met* în care miercuri seara, Nicolae Herlea în rolul titular, alături de Carlo Bergonzi în rolul ducelui, Justina Diaz în Sparafucile și Nella Santi, dirijor, a avut un debut proeminent... Orice bariton, ca să își merite numele, trebuie să se încumete în cele din urmă să cânte Rigoletto, căruia compozitorul i-a creat atât o muzică de un dramatism sângeros, cât și de un lirism tandru... În implorarea de la curtea ducelui de Mantua, compozitorul i-a oferit oportunitatea de a exprima iubire, ură, sarcasm, teroare și remușcare, toate menite a caracteriza un personaj ce inspiră atât dispreț, cât și compasiune. Ce șansă de a-ți demonstra valoarea! De Luca, Ruffo, Tibbett, Warren trăiesc încă în amintirea noastră. Interpreții contemporani Cornell, Mac Neil, Robert Merrill ne-au oferit concepții personale puternice. Miercuri seara, domnul Herlea a intrat pe lista acestora după un debut promițător în stagiunea trecută cu Rodrigo din *Don Carlos* în care a manifestat daruri evidente de inteligență și calități vocale."

Cu adevărat, vocea maestrului transmite nuanțe unice de la disperare, acuzare („Assasini!"), plâns („Seniori, pieta!"), emoții puternice și atât de convingătoare prin autenticitatea trăirii.

Începând din 14 noiembrie 1964, marele aristocrat al muzicii lirice românești cântă la „Met", alături de Joan Sutherland, rolul lui Enrico din opera *Lucia de Lamermoor* de Donizetti, iar în 26 noiembrie, același an, debutează și în *Forța Destinului,* alături de Carlo Bergonzi. Criticul Howard Klein scria în *Herald Tribune* despre „sensul profund al dramatismului și maniera bărbătească în care maestrul a interpretat aceste personaje".

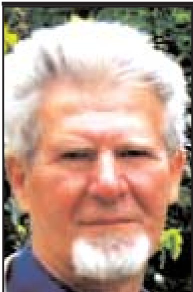
În rolul lui Scarpia, din opera *Tosca* de Puccini, se dezvăluie o altă fațetă din bogăția de trăsături temperamentale pe care maestrul Herlea le ține în echilibru în baza sa de date expresiv–psihologice. Acolo unde alți interpreți celebri forțează și violentează expresia estetică, Nicolae Herlea exprimă infamia tiranului diabolic prin multiple mijloace artistice. Transpunerea sa totală în personaj are loc prin analizarea unor fine indicii psihologice și de structură muzicală. Așa se face că sunt surprinse și redate caracteristicile esențiale ale fiecărui moment dramaturgic. O plasticitate excepțională a culorii timbrale și o paletă mimică, atât de ample câte stări psihologice traversează personajul, stau la îndemâna maestrului pentru a contura o tipologie atât de complexă ca a lui Scarpia. De fapt, artistul transpune în sonorități și augmentează cu sufletul toate amănuntele și inflexiunile melodice și de libret, toate accentele sunt încărcate de semnificații, de sens și, din nou, cu justă valoare, fără exagerări inutile. Din nou se evidențiază în concepția și interpretarea acestui rol extrem de dificil faptul că maestrul Herlea este, înainte de toate, un muzician inteligent și cult, care nu apelează niciodată la efecte facile.

Maestrul se adaptează cerințelor fiecărui rol și conturează inteligent caracteristicile stilistice ale fiecărei lucrări, își modulează vocea de o generozitate inconfundabilă într-o varietate de nuanțe determinate psihologic, surprinde vocal esența cea mai profundă a fiecărui personaj interpretat, cu noblețe și generozitate artistică trece peste momentul perfecțiunii intonaționale, transcende travaliul măiestriei tehnice pentru a contura ființe umane veridice prin trăiri muzicale. Nicolae Herlea a stat cu cinste alături de cei mai importanți artiști lirici mondiali ai vremii sale și a acoperit un repertoriu vast, de la bell-canto la verism, canțonete și miniaturi vocale, toate cântate cu aceeași grijă pentru servirea muzicii și a idealurilor sale de valoare, etică artistică, morală și virtute. Amplitudinea frazării sale, inteligența construcției muzicale, căldura timbrului fermecător, știința controlului absolut asupra vocii, lirismul de cea mai nobilă sorginte care îi este propriu, talentul reliefării esențelor psihologice, nu în ultimul rând aspectul și statura sa charismatice sunt câteva dintre calitățile incontestabile prin care baritonul Nicolae Herlea a înnobilat scenele lirice românești și internaționale de peste șapte decenii.

Așa cum prin anii '70 copiii care îl vedeau pe scenă nu puteau să nu exclame: „așa vreau să ajung și eu să cânt când voi fi mare", tot așa ar merita să aibă acces la modele, de asemenea valoare, de adevărată valoare, și tinerii de azi!

Dialoguri esenţiale

Interviu cu Anatol Vieru (I)

Cătălin MAMALI

Interviul a cărui derulare începe în acest număr a avut loc acasă la intervievat, în zilele de 22, 25 octombrie şi 18 noiembrie 1985, şi a beneficiat de ospitalitatea doamnei Nina Vieru, care a şi identificat textul interviului printre manuscrisele compozitorului, în anul 2008.

C. Mamali: Care au fost principalele motive şi care a fost contextul care au determinat opţiunea dumneavoastră profesională, alegerea carierei muzicale?

A. Vieru: Bineînţeles, înainte de toate, un motiv subiectiv, şi anume, o vocaţie. O vocaţie este mai mult decât o *capacitate* de a face ceva, ea este şi *necesitatea* de a face acel ceva. De multe ori, capacitatea şi necesitatea se află într-o anumită contradicţie, există o anumită tensiune între ele. Am cunoscut oameni, fără îndoială capabili, dar care nu simţeau necesitatea; oameni foarte muzicali care ar fi putut compune, dar care nu au avut un mobil interior. Alţii, dimpotrivă, au avut mobilul interior, au simţit necesitatea, dar n-au avut capacitatea necesară. Am cunoscut însă şi oameni care au avut atât capacitatea, cât şi vocaţia. S-ar putea să aparţin acestei categorii, tipului de om în care există şi capacitatea şi vocaţia. Ele se află însă într-o anumită tensiune, atunci când impulsul interior nu este satisfăcut de capacitate. Între aceste elemente se iveşte un conflict şi acest conflict este generator, hai să zicem, de operă, de „ispravă”. La mine a existat iniţial un mare impuls, dar numai o latentă capacitate, întrucât eu nu am fost educat muzical din copilărie şi o bună perioadă de timp din momentul în care am vrut să mă dedic acestei profesiuni am muncit foarte mult pentru a-mi dezvolta latenţele; poate chiar am dezvoltat latenţe de care nici nu ştiusem înainte, poate am creat latenţe despre care nu ştiam să existe în mine. Cu timpul, dintr-un mare număr de insatisfacţii s-a putut dezvolta, să zicem, un *organ componistic.* A trebuit să trec prin multe dificultăţi, peste multe hârtoape, interioare şi exterioare (determinate istoric, geografic, de diferite împrejurări) pentru ca aceste coordonate să concure în ceva ce s-ar putea numi realizare profesională.

Acestea sunt motivele, iar contextul este, desigur, unul istoric în care m-am nimerit, un context favorabil artei. Eu sunt din generaţia 1944, ani în care a existat o anumită ebuliţie culturală ce favoriza intrarea în profesiune. Acesta a fost un noroc al meu. Consider totuşi că acesta a fost un noroc relativ şi nu absolut. Împrejurările mi-au creat şi nişte dificultăţi; am avut de făcut alegeri şi a trebuit să rezist unor tentaţii. A trebuit să mă grăbesc a face ceva sau să renunţ a face altceva, pentru a-mi găsi afinităţile şi a le da curs. Lucrurile au mers încet, la mine perioada devenirii profesionale a fost extrem de lungă, cu multe falii în interior. În acest drum, am încercat când un lucru, când altul. Uneori am accentuat pe elementele de profesiune pură, alteori de profesiune în societate, fiind din punctul acesta de vedere asemănător acelor scriitori care au încercat multe profesiuni. Am fost şi dirijor şi critic muzical, am fost şi activist social. Am avut o perioadă (la fel ca scriitorii americani), în care eram un fel de proletar al muzicii, perioadă în care am făcut diferite corvezi, perioadă neclară pentru mine. Abia după aceea a venit un moment când am putut spune că sunt un profesionist al compoziţiei muzicale.

CM: Să presupunem că aţi fi în situaţia utopică de a reîncepe cariera profesională. Aţi face aceeaşi opţiune, aţi reface acelaşi drum profesional?

AV: Acest condiţional „aţi reface” vine împotriva ideii de timp individual şi istoric. Nu putem spune ce ar fi fost dacă ceea ce a fost nu ar fi fost. Pot, totuşi, răspunde: sigur că aş reface aceeaşi profesiune. Dar acest „sigur” trebuie înţeles în felul următor: eu nu mă mai pot concepe altfel decât ca un „ţesător de muzică”; ceea ce a fost latentă în mine s-a transformat în realitate şi astăzi eu nu mă mai pot imagina altfel. De altminteri, nici nu aş putea face altceva, nu numai că aceasta ar fi cea mai bună opţiune a mea, dar ar fi singura posibilă. Toate celelalte capacităţi ale mele legate de literatură, de abstracţiune, sau altele, s-au vărsat în această matcă şi nu-şi pot avea existenţă separată. Înainte de a deveni compozitor, mi-am dat seama că nu pot să fac altceva; sunt, cred, mediocru în celelalte, dar nu am ales profesiunea de compozitor din conştiinţa mediocrităţii în alte privinţe, ci am ales-o pentru că mi-am dat seama că asta doresc. Nici n-am avut conştiinţa unei alegeri. Cineva mi-a reamintit că acum vreo 40 de ani i-aş fi spus „Domnule, eu vreau să fiu compozitor”. Eu nu-mi amintesc. (Este domnul Henri Wald. „Îţi aminteşti?”, m-a întrebat. „Nu-mi amintesc”, dar mi se pare plauzibil.) Profesiunea ar fi aceeaşi, dar drumul cred că nu ar mai fi acelaşi, pentru că drumul meu a avut multe obstacole şi ele se datorează, desigur, împrejurărilor obiective străine mie, dar şi temperamentului meu, anumitor greşeli de judecată pe care le-aş fi putut evita.

Dacă prin absurd s-ar putea relua acest fir, cu siguranţă că l-aş parcurge mai bine. Adică aş învăţa din toate prostiile mele şi inutilităţile pentru a merge mai drept la ţintă. Nu regret însă sinuozităţile, pentru că din ele am învăţat. Pot spune că le-am suferit şi le-am ispăşit.

CM: Există în evoluţia unei personalităţi diferite momente şi evenimente cu un mare potenţial de schimbare. Între aceste evenimente eu am observat că se disting unele pe care le-am numit *experienţe cruciale:* experienţe care, odată trăite, determină o transformare importantă în modul nostru de a fi, ele obligându-ne să alegem între căi, atitudini semnificativ diferite şi reprezentând puncte de ruptură sau de cotitură în existenţa noastră. Astfel de experienţe pot fi trăite şi în cursul evoluţiei profesionale. Vă rog să-mi spuneţi dacă rupturile la care v-aţi referit pot avea această semnificaţie şi, mai ales, să relataţi unul sau mai multe momente de cotitură, de experienţe cruciale pe care le-aţi trăit în biografia dumneavoastră profesională.

AV: Dacă este vorba de astfel de evenimente, îmi este mai greu să vorbesc despre cele exterioare, aş vorbi mai mult de evenimentele interioare.

CM: Alegerea vă aparţine în totalitate.

AV: Desigur, evenimente „exterioare” au fost în biografia mea. Dau ca exemplu momentul când am plecat să studiez în Rusia, la Moscova. N-as vrea să-l analizez aici. Pentru mine, acest eveniment s-a dovedit ulterior a fi fost ceva deosebit, a fost o ruptură la care, desigur, că eu am concurat, am pus umărul să fie aşa, dar care s-ar fi putut să nu fie. Această plecare a fost un moment existenţial cu efecte multiple; un contact cu nişte oameni noi şi, mai ales, o ruptură cu o anumită activitate a mea, anterioară. La fel, căsătoria şi naşterea copiilor mi-au modificat psihologia, dând noi dimensiuni existenţei mele. N-aş vrea să minimalizez nici alte evenimente, cum ar fi obţinerea unui premiu internaţional sau începutul unui şir de scurte călătorii care m-au făcut să cunosc lumea. Eu mă consider un om deschis, sunt dintre „trăirişti”, fac parte dintre cei ce trăiesc abstracţiunile, deci cu atât mai mult pipăi realul şi mă las modelat de el.

M-aş referi însă şi la evenimente de alt tip. Spre exemplu, prin 1960 şi ceva (’63, ’64?) am avut contact cu profesorul Neculcea. Am luat parte, împreună cu colegul Stroe, la un curs de reciclare matematică, un curs pentru profesorii de filosofie marxistă din vremea aceea. Ţin minte că erau diverse persoane: Dorli Blaga, de care profesorul Neculcea era vădit impresionat, erau, de asemenea, Tonoiu, Popa şi alţii pe care nu i-am mai revăzut de atunci. Am avut contacte de idei care s-au dovedit a fi fructuoase. Este un eveniment care chiar dacă nu ar fi avut loc, l-aş fi recuperat într-un fel. A fost o reciclare strict necesară, o etapă a creşterii. Eu sunt dintre aceia care învaţă cu profesori; mai greu învăţ singur. Îmi pot fi profesori şi elevii mei; ei scapără întrebări din care eu învăţ foarte mult. Sunt un experienţial şi toate acestea reprezintă un alt tip de evenimente importante.

Dar, în afară de acestea, mai există un tip de evenimente cu caracter perpetuu: jocul, în gratuitatea lui. El îmi produce sistematic mari surprize. Eu nu-mi refuz jocul şi constat, mai întotdeauna, că gratuitatea lui este răsplătită prin rezultate ulterioare deloc gratuite. Constat deseori că ceea ce mi s-a părut joc a fost expresia unei necesităţi, numai că aspectul de necesitate se ascundea privirilor mele. Evoluţia mea se bazează pe o permanentă reevaluare a gesturilor mele anterioare. Trebuie admisă o anumită naivitate în gesturile noastre. Atunci când am devenit conştient de acest joc de-a jocul am înţeles că nu pot să evaluez pe moment semnificaţia gesturilor mele. De aceea, am decis să-mi consemnez impulsurile, adică să am încredere în spontaneitate, rămânând ca mai târziu să despart ceea ce este semnificativ de ceea ce nu este. Pe moment, fiecare gest primeşte din partea noastră o notă, o apreciere, dar această apreciere poate fi greşită. Aprecierea ulterioară este cea decisivă. Deci, produc gesturi, produc aprecieri asupra gesturilor, iar mai târziu produc aprecieri atât asupra gesturilor, cât şi asupra aprecierilor anterioare, corectând astfel şi aprecierile mele. Acest joc are loc şi în istorie. Nu se ştie de ce oamenii produc gesturi şi emit idei; se observă că una cred că fac şi alta fac ei în realitate. Acest lucru se întâmplă atât la nivelul social, cât şi la cel individual.

→

Anatol Vieru (n. 8 iunie 1926, Iaşi – d. 8 octombrie 1998, Bucureşti) a fost un compozitor, pedagog şi teoretician al muzicii româneşti clasice a secolului al XX-lea.

A studiat muzicologia şi compoziţia la Conservatorul de Muzică din Bucureşti (1946–1949) cu profesorii Leon Klepper, Paul Constantinescu şi Constantin Silvestri. Continuă studiile la Conservatorul din Moscova (1951–1954) cu muzicianul şi compozitorul armean Aram Haciaturian. În 1978 îşi susţine, la Cluj, teza de doctorat în muzicologie cu titlul *De la moduri, spre un model al gândirii muzicale intervalice.*

Profesor la catedra de orchestraţie a Conservatorului din Bucureşti. A susţinut lecţii şi conferinţe la universităţi din SUA, Canada, Israel, Geneva etc.

Anatol Vieru a compus peste 120 de lucrări de toate genurile, între care şase simfonii, opt cvartete pentru coarde, numeroase concerte şi piese de muzică corală, cu sau fără orchestră (oratorul vocal-simfonic *Mioriţa*), muzică de cameră (*Sita lui Eratostene*), muzică de film (*Felix şi Otilia, Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu, Iacob*). A compus, de asemenea, operele *Iona,* după Marin Sorescu, *Praznicul calicilor,* după Mihail Sorbul, *Ultimele zile, ultimele ore,* după Puşkin şi Bulgakov, şi *Telegrame – teme şi variaţiuni,* după I.L. Caragiale.

A dezvoltat orientarea neomodală – rezultatele au fost sistematizate în *Cartea Modurilor şi Cuvinte despre sunete.*

A primit Premiul de compoziţie George Enescu (1946), Premiul Herder (1986), pentru întreaga activitate componistică, muzicologică şi teoretică, Marele Premiu al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România (1996).

Un pionier al informaticii poloneze: Zdzislaw Pawlak

Lech POLKOWSKI

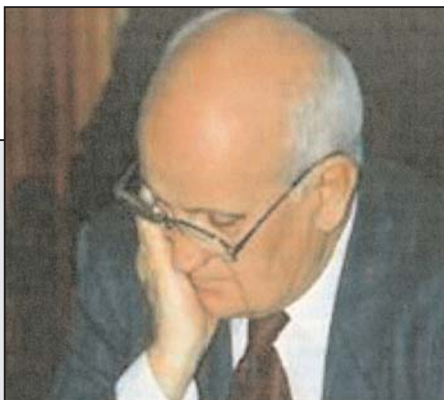
Am fost unul dintre cei veniţi mai târziu. Ca matematician, m-am specializat în topologie şi, după câţiva ani petrecuţi la o universitate din SUA, am revenit în Polonia într-o perioadă de mari schimbări, care, în ciuda unui progres evident în ceea ce priveşte libertatea şi drepturile omului, a adus haos şi agitaţie în viaţa de zi cu zi, din cauza schimbărilor abrupte, iar acest lucru se resimţea şi în instituţiile ştiinţifice. Sloganul era pragmatismul. Era evident că pentru a reuşi ceva de acest gen era nevoie să-mi găsesc un nou domeniu. Eram la curent cu informatica după anii petrecuţi în SUA şi o şedere de un an în Olanda, într-un departament de informatică, drept care mi-a venit ideea de a lucra în acest domeniu. În definitiv, după cum a spus odată profesorul Hugo Steinhaus, „dacă e ceva ce trebuie făcut, un matematician o face cel mai bine”.

Nu era usor de intrat în informatică. Unii colegi ai mei au încercat şi au spus că nu se poate. Dar eu am avut noroc, deoarece prof. Helena Rasiowa, un logician eminent, mi-a cerut să lucrez ceva pentru grupul său, care, la vremea aceea, era interesat de logica incertitudinii. M-a prezentat profesorului Pawlak ca pe un candidat la a lucra în domeniul pe care el îl iniţiase, teoria *mulţimilor zgrunţuroase*.

Profesorul Pawlak ceruse deja unor experţi în topologie să construiască o teorie topologică a mulţimilor zgrunţuroase, dar fără succes: fie problema nu le plăcuse, fie nu reuşiseră s-o rezolve. Drept care am scris o asemenea teorie şi am devenit membru deplin al grupului profesorului.

Profesorul Pawlak a fost un om de o energie şi un dinamism deosebite. Un „fiu al clasei muncitoare din Lódz”, după cum unii dintre prietenii săi îl numeau în glumă, din acel Lódz, „Manchesterul Poloniei”, construit în plin câmp, la aproximativ 150 de kilometri de Varşovia, spre Vest, şi dezvoltat mai ales datorită imensei pieţe ruseşti, care absorbea orice cantitate de bunuri – era în secolul al XIX-lea; mai târziu, a înflorit ca un centru al industriei lânii şi bumbacului, până în vremurile noi, când manufacturile au fost închise sau mai întâi vândute şi apoi închise, astfel încât acum este o umbră a ceea ce a fost altădată. Lódz a produs mai mulţi oameni eminenţi, cum este, de exemplu, marele pianist Artur Rubinstein.

Zdzislaw Pawlak s-a întâlnit cu calculatoarele de timpuriu – în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Avea 20 de ani şi era angajat la Uzinele Siemens din Lódz. Ne spunea odată că după război s-a gândit să înveţe chineza, dar în cele din urmă a ajuns student la inginerie la Lódz şi apoi la Varşovia. Universitatea Tehnică din Varşovia avea la vremea respectivă tradiţii serioase în direcţia calculatoarelor – este suficient să-i menţionăm pe părinţele erei siliciului, Jan Czochralski, cel care a dezvoltat tehnologia obţinerii cristalelor de siliciu, sau pe Janusz Groszkowski, fondatorul radio-televiziunii poloneze (prima staţie TV experimentală a funcţionat în Varşovia încă din 1938) şi, în timpul războiului, cel care a descifrat circuitele electrice ale rachetei V2.

După absolvirea Politehnicii din Varşovia, cariera prof. Pawlak a fost legată de dezvoltarea informaticii. A început la Institutul de Matematică al Academiei Poloneze de Ştiinţe, în grupul de „Aparate Matematice”, al cărui scop era construirea unei maşini de calcul. Profesorul Pawlak îşi amintea despre acea vreme atunci când a primit un doctorat honoris causa din partea Universităţii Tehnice din Poznan – reiau câteva rânduri:

A lucra într-un domeniu total nou al ştiinţei, nou atât pentru Polonia, cât şi pentru întreaga lume, m-a pus într-o situaţie neobişnuită pentru un proaspăt absolvent al Universităţii Tehnice. (...) Noi, cei care trebuia să construim maşina, eram complet lipsiţi de cunoştinţe, bibliografie, „înaintaşi” care să fie în stare să conducă grupul nostru de cercetători tineri şi neexperimentaţi. Exista un mare grup de matematicieni renumiţi care lucrau la Institutul de Matematică al Academiei, incluzându-i pe profesorii Karol Borsuk, Waclaw Sierpiñski, Kazimierz Kuratowski, Andrzej Mostowski, Roman Sikorski, Jerzy Los, Stanislaw Mazur, Andrzej Grzegorczyk şi alţii. Dar domeniul maşinilor de calcul, cum se numeau atunci calculatoarele, nu era de interes pentru ei. Lucrând la Institutul de Matematică, am avut prilejul să interacţionez cu mulţi mari matematicieni, chiar şi din afara institutului, precum profesorii Helena Rasiowa, Kazimierz Ajdukiewicz, Hugo Steinhaus, Klemens Szaniawski şi alţii. Mai mult, pentru că lucram la institut, am avut ocazia să întâlnesc câţiva dintre cei mai mari matematicieni ai secolului XX, incluzându-i pe Alfred Tarski, Stanislaw Ulam, Samuel Eilenberg, Alonzo Church, Leon Henkin, Dana Scott, Laszlo Kalmar, Alfred Renyi, Rozsa Peter, Andrei Kolmogorov, Boris Trachtenbrot, Boris Gniedenko, Andrei Markov, Andrei Tikhonov etc. Aceste contacte nu au avut un impact direct asupra dezvoltării mele ştiinţifice, dar atmosfera din institut şi contactele zilnice cu savanţi eminenţi au influenţat foarte mult interesele mele ştiinţifice. (...) Am organizat primul meu seminar mai târziu, împreună cu prietenul Andrzej Ehrenfeucht, un matematician strălucit şi un om cu multe preocupări şi interese, nu toate limitate la matematică. Întâlnirile noastre priveau calculatoarele, algoritmii şi logica, ceea ce mi-a lărgit mult atât cunoştinţele, cât şi orizontul ştiinţific.

→

Zdzislaw Pawlak (10 noiembrie 1926, Lódz – 7 aprilie 2006, Varşovia) este unul dintre cei mai importanţi matematicieni-informaticieni ai Poloniei. A obţinut doctoratul în ştiinţe tehnice în 1958 şi în matematică în 1963. Între 1951-57 a lucrat în echipa care a proiectat primul calculator polonez. A lucrat la Universitatea Tehnică din Varşovia, Institutul de Matematică, Institutul de Informatică şi ca director al Institutului de Informatică al Universităţii Tehnice din Varşovia (1989-96). Este celebru pentru introducerea, în 1981, a „mulţimilor zgrunţuroase” (*rough sets*), dar are multe alte contribuţii în informatică, de la proiectarea de hardware, la introducerea unui sistem de numeraţie cu bază negativă şi la definirea unui model formal de calcul cunoscut sub numele de *maşină Pawlak* (diferită de maşina Turing şi de arhitectura Turing-von Neumann); a creat unul dintre primele modele matematice în genetică etc. Bibliografia referitoare la mulţimile zgrunţuroase este imensă, cu o puternică dezvoltare teoretică şi cu numeroase aplicaţii. Există conferinţe internaţionale dedicate acestui subiect, precum şi o societate de profil, International Rough Sets Society.

Lech Polkowski este profesor universitar, şef al Departamentului de Sisteme Robotice Inteligente de la Institutul Polono-Japonez de Tehnologia Informaţiei din Varşovia. A lucrat în domenii legate de mulţimile zgrunţuroase (*rough sets*), mereologie, robotică, informatică teoretică, a scris şi editat cărţi în aceste domenii.

Eu m-am învăţat să revin asupra gesturilor mele (care în definitiv nu fac rău, ele fiind în cel mai bun caz creatoare), să nu le dau neantului decât mai târziu; mai întâi să le dau curs, să le notez şi după aceea să le apreciez. Or, de multe ori, uimirea mea a fost să constat că nişte jocuri ale mele în domeniul muzicii nu au fost simple jocuri. Erau în afara mişcării de idei artistice a zilei, dar prefigurau mişcări de idei ale zilei următoare. Erau în afara modei, pentru ca să se insereze mai târziu într-o altă mişcare de idei importantă. Aşa că, de multe ori, am fost demodat, ca să constat, ulterior, că ceea ce era demodat atunci, era, de fapt, moda de după aceea. Pot să dau exemple. Este vorba de evenimente interioare, în ordinea biografiei artistice. Perioada 1964-70 a fost deosebit de efervescentă pentru mine; am avut revelaţia multor idei care mi s-au înfăţişat la început ca un joc. Mult mai târziu mi-am dat seama că jocul răspundea unor întrebări ale mele, anterioare. Pe moment, nu mi-am dat seama că jocul este răspunsul la o întrebare anterioară şi continuarea unui gest artistic. Dacă prezintă importanţă pot să dau câteva exemple.

CM: Exemplele sunt explicit solicitate de întrebare. Aceste experienţe constituie materia primă principală, iar reacţia la interpretările, straturile reflectivităţii faţă de aceste evenimente pot fi „citite” mai exact din afară, prin corelarea lor cu experienţa care le-a generat.

AV: Unul dintre exemple este acesta: în perioada imediat următoare cursului cu Neculcea, am citit o foarte interesantă carte de matematică modernă a unor autori americani traduşi în rusă.

CM: Vă amintiţi titlul, autorii?

AV: Mi-e greu să-mi amintesc titlul, nu are importanţă. Fapt este că în anul 1964 am avut, pot spune, revelaţia comportamentului de mulţimi matematice al modurilor în sensul lui Skriabin-Messiaen, adică a modurilor aşa-zis artificiale. Mi-am dat seama că ele se supun unui statut ansamblist. Eu le supusesem deja unui astfel de tratament într-o lucrare anterioară, *Muzică pentru Bacovia şi Labiş*, din 1959-1962. Muzica aceea părea, pe de o parte, tonală, pe de altă parte, atonală, părea demodată din punctul de vedere al preocupărilor serialiste ale momentului. Însă eu nu făcusem altceva decât să tratez modurile ca mulţimi, aplicându-le operaţii tipic ansambliste. Cu alte cuvinte, centrul de greutate al acestei muzici era mentalitatea ansamblistă, iar tangenţele cu muzica tonală nu erau esenţiale. Relevante şi specifice acestei muzici au fost reuniunile, diferenţele, complementările, intersecţiile de mulţimi. Desigur, ele se practică şi în muzica modală şi în muzica tonală şi în muzica serială, dar devin semnificative abia în această muzică neo-modală. În momentul când, jucându-mă cu mulţimile, am înţeles acest lucru, mi-am dat seama că eu îl făcusem deja în muzica mea şi că această revelaţie nu era decât o conştientizare a unui obiect asupra căruia mă aplecasem deja. În 1968, am făcut o comunicare ştiinţifică la Conservator în care am expus aceste idei. Ulterior, le-am găsit a fi curiozităţi anonime, întrucât cu toţi le făceam, aşa cum Monsieur Jourdain face proză fără să ştie. Fără să ştie, muzica tonală făcuse acest lucru, muzica serială de asemenea. Dar ele au intrat sub lupa analizei şi a tehnicii muzicale abia acum. Mult mai târziu mi-am dat seama că aceste idei se iviseră în acelaşi timp şi în Statele Unite, dar din alt unghi de vedere, mai degrabă teoretic, nu de laborator, cum a pornit la mine.

(Va urma)

Ştiinţa, parte a culturii

Personal, am fost fericit să simt acelaşi climat, chiar dacă era aproape de stingere: ca student în matematică, după absolvirea Universităţii Tehnice din Varşovia, am preferat să studiez singur, trecând şi examene. L-am rugat odată pe profesorul Roman Sikorski să mă examineze la Teoria funcţiilor reale; la acea vreme, subiectul fusese eliminat din programă, dar l-am considerat interesant şi important pentru o educaţie generală. Profesorul Sikorski, care dădea deja semne ale unei boli care avea să-i fie fatală, a acceptat şi mi-a cerut să-i scriu o scrisoare atunci când voi fi pregătit. La examen, profesorul Sikorski mi-a cerut să demonstrez trei teoreme fundamentale: ale lui Lebesgue, Hahn–Vitali–Saks şi Radon–Nikodym, dacă-mi amintesc bine. La teorema lui Lebesgue m-am gândit un timp şi am venit cu o demonstraţie total nouă, care era o mixtură de idei. Profesorul m-a întrebat de unde am luat acea demonstraţie şi am fost derutat de întrebare, pentru că nu am înţeles rostul ei. La urma-urmei, era a treia demonstraţie, după o oră de lucru din partea mea. Profesorul Sikorski s-a uitat la mine şi mi-a spus: „Vezi tu, atunci când asculţi treizeci de studenţi pe zi repetând aceeaşi demonstraţie, o înveţi pe de rost!" Era cunoscut pentru obişnuinţa de a glumi, dar gluma de acum era o afirmaţie mai adâncă, o dovadă de deschidere imposibilă la un om de un calibru mai mic. Am reamintit acest episod pentru că pentru mine el sprijină aprecierea sugerată de profesorul Pawlak în citatul dinainte, despre atmosfera dintre acele personalităţi – cel puţin între unele dintre ele. Într-o atmosferă de acest gen, talentul său s-a dezvoltat cu repeziciune.

Mi-a spus odată că pe vremea când lucra la institut, mergea adesea la bibliotecă, din fericire, una dintre cele mai bine păstrate după război, pentru a citi lucrări vechi ale unor mari savanţi, în special din logică. În astfel de lucrări a găsit, probabil, discuţii asupra conceptelor incerte ale lui Gottlob Frege şi ideea că un concept incert ar trebui să aibă o „frontieră" de obiecte care nu sunt nici în concept şi nici în afara lui – ceea ce a influenţat puternic conceptul său de *mulţime zgrunţuroasă.*

Lucrul la maşina de calcul s-a dovedit fructuos, echipa a construit calculatorul UMC-1, care folosea noul sistem poziţional, inventat de Pawlak, cu baza -2. El a propus şi un nou model de maşină fără adrese, numită acum *maşina Pawlak.*

Toate acestea fac dovada largului spectru de interese ale prof. Pawlak şi a abilităţii sale de a comunica şi absorbi idei. O istorioară este instructivă în acest sens. În 1965 a apărut o carte scrisă de Pawlak în care era propus un model legat de ADN. Pawlak inventase un algoritm pentru a produce un mozaic 2D complex, format din elemente simple, cu aplicaţii la producerea proteinelor din aminoacizi, şi a propus un limbaj pentru reprezentarea liniară a acestor mozaicuri. Publicată în poloneză, la o editură relativ depărtată de comunitatea ştiinţifică (interesată mai ales de manuale şcolare), această idee avea şanse mici să fie remarcată, dar prof. Pawlak a avut ideea fericită să ia o copie cu el atunci când a călătorit la Bucureşti, pentru a participa la o conferinţă, şi acolo l-a întâlnit pe profesorul Solomon Marcus, căruia i-a prezentat cartea. Profesorul Marcus vorbeşte despre acest lucru într-un text comemorativ dedicat prof. Pawlak:

Acum patruzeci şi unu de ani, Z. Pawlak a publicat o carte în poloneză, probabil gândită ca introducere în matematica lingvistică. Curând după aceea, el a participat la o conferinţă internaţională în Bucureşti şi l-am întâlnit. Mi-a oferit o copie a cărţii. De fapt, el mi-a arătat cartea şi şi-a cerut scuze că e într-o limbă care nu-mi era accesibilă. I-am spus însă că aş vrea să am cartea şi am reuşit să o parcurg măcar în parte. Fericită idee! În afara unor noţiuni introductive uzuale privind abordarea matematică a gramaticilor (titlul polonez „Gramatyka i Matematyka" era evident „Gramatica şi matematica"), un anume capitol mi-a atras atenţia, deoarece avea de a face cu gramatica codului genetic. Cunoşteam deja lucrările lui Roman Jakobson şi ale altor autori privind analogia dintre lingvistică şi genetica moleculară. Abordarea lui Pawlak era prezentată mai ales în simboluri, grafuri şi figuri geometrice, în timp ce puţinele cuvinte poloneze erau în cele mai multe cazuri cuvinte internaţionale, precum codon, amino acizi, nucleotide, proteine. Este interesant să ne reamintim perioada anilor '60 ai secolului trecut. După o lungă perioadă în care lingvistica istorică a folosit idei şi metafore din biologia darwiniană, o importantă schimbare a avut loc: în loc de a folosi idei şi metafore biologice în lingvistică, au pătruns în studiul acizilor nucleici, a aminoacizilor şi proteinelor, idei şi metafore lingvistice, legate de segmentarea fonetică şi morfemică. La acest itinerariu, Pawlak a adăugat ideea perspectivei generative în studiul eredităţii. Pentru aceasta, el a propus un mecanism operând concomitent în două direcţii. Pe de o parte, în direcţia gramaticilor formale, pe de alta, în direcţia a ceea ce s-a numit ulterior gramatici picturale.

Profesorul Pawlak mi-a spus că profesorul Marcus a tradus textul său în engleză şi, astfel, el a avut o oarecare audienţă. În acest punct, găsesc o nouă ocazie pentru a mă referi la itinerarul meu ştiinţific. Profesorul Marcus mi-a influenţat puternic cariera, ca referent în procedurile de abilitare şi de promovare, totdeauna răspunzând la întrebările mele. Am simţit încontinuu influenţa sa şi pot să spun că el este unul dintre marii savanţi pe umerii cărora m-am ridicat.

După ce, în 1965, profesorul Lotfi Zadeh a introdus ideea de *mulţime vagă* (*fuzzy*) şi o serie de metode euristice au fost propuse pentru căutarea unor asocieri interesante în date, precum reţelele neurale, arborii de decizie şi altele, interesul în studierea incertitudinii cunoştinţelor a crescut mult. Aici este locul în care cultura matematică a profesorului Pawlak l-a condus spre ideile clasice de aproximare, cunoscute din geometrie şi topologie.

În geometrie, figurile elementare sunt dreptunghiurile, a căror arie este usor de calculat ca produs al lungimii laturilor; pentru figuri mai complexe, aria nu e la fel de uşor de calculat, iar ideea cunoscută sub numele de măsură Jordan constă în *a umple interiorul* unei figuri cu dreptunghiuri disjuncte; cu cât dreptunghiurile devin mai mici, cu atât reuniunea lor umple mai bine figura, iar la limită suma ariilor dreptunghiurilor este *aria interioară a figurii.* Similar, *se acoperă* figura cu dreptunghiuri disjuncte, iar suma ariilor dreptunghiurilor este, la limită, *aria exterioară a figurii.* Atunci când aria interioară şi cea exterioară sunt egale, valoarea lor este aria figurii. Nu totdeauna această arie există: pentru mulţimea punctelor din plan de coordonate raţionale, măsura interioară este 0 iar cea exterioară este infinită; se spune că această mulţime nu este măsurabilă Jordan. În topologie, procedura este aceeaşi, dar dreptunghiurile sunt înlocuite cu mulţimi deschise.

Aceste proceduri de aproximare efectuate într-un cadru de date abstract i-au permis lui Pawlak să împlinească programul lui Frege. Datele au fost reprezentate în termeni de valori ale unor atribute. Elementele erau reprezentate prin intermediul valorilor unor atribute alese de utilizator. Clasicul *Identitas Indiscernibilium Principium* al lui Leibniz spune că dacă două lucruri nu pot fi deosebite prin intermediul niciunui operator disponibil, atunci trebuie să admitem că ele sunt identice. În termeni de date, asta înseamnă că elementele cu valori identice ale atributelor trebuie considerate identice. Aceasta defineşte relaţia de indiscernabilitate, iar clasele ei sunt *concepte elementare.* Orice mulţime de elemente, deci un concept, poate fi aproximat din interior şi din exterior prin acele clase, iar dacă cele două aproximări coincid, atunci conceptul este exact, adică descris precis prin atribute şi valorile lor; altfel, conceptul este „zgrunţuros" şi el are o frontieră de elemente ale căror clase intersectează atât conceptul, cât şi complementara lui.

Această idee simplă din punct de vedere matematic s-a dovedit foarte fertilă în contextul problemelor legate de raţionamente în condiţii de incertitudine, iar Pawlak şi-a dedicat toată puterea propagării acestei idei. El şi noi împreună cu el am participat la numeroase conferinţe, am scris multe articole şi astfel această teorie a devenit cunoscută şi aplicată.

Cred că era fericit gândindu-se că ideea sa a captat atenţia multor persoane şi s-a răspândit în multe ţări, mai ales în China şi Japonia, iar aceasta i-a dat energia de a fi activ în multe conferinţe şi proiecte.

Energie a avut profesorul Pawlak din plin. Era dificil să-l întreci. Cu mai multe ocazii, când am călătorit în locuri îndepărtate pentru a participa la conferinţe, el se scula la 6 dimineaţa şi se ducea să înoate în piscina hotelului. Avea acest obicei şi acasă: de la casa sa din cartierul Bielany din Varşovia, după un drum scurt, ajungea la Academia de Educaţie Fizică, unde făcea exerciţii în bazinul de înot.

Acestea erau o continuare a isprăvilor sale fizice din tinereţe. Fusese canotor, parcurgând cu caiacul sau canoea, cu soţia sau cu prietenii, râurile din zona lacului Mazury, în centrul Poloniei. Iarna făcea drumeţii pe schiuri în munţi. Îşi amintea cum, în timpul unei asemenea escapade cu prietenii, s-au rătăcit şi au evitat cu greu o serioasă accidentare, descoperind în ultimul moment cabana.

Acum câţiva ani, soţia mea a avut o expoziţie de pictură la Palatul Malachowski din Varşovia şi l-a rugat pe profesorul Pawlak să expună câteva dintre fotografiile lui, ceea ce el a şi făcut. A fost o descoperire senzaţională pentru membrii Societăţii Poloneze de Turism, deoarece aceste fotografii îi arătau pe Pawlak şi pe prietenii săi în Munţii Bieszczady, cea mai din Sud-Est parte a crestelor Carpaţilor, la începutul anilor '50. La vremea aceea, regiunea era practic lipsită de locuitori, cu excepţia gardienilor de graniţă, a câtorva cocioabe ale producătorilor de cărbune de lemn şi a căutătorilor de aventuri, iar aceasta din două motive: era la graniţa polono-rusă, motiv suficient pentru oameni să nu se aventureze acolo şi, în al doilea rând, din cauza luptelor dintre trupele poloneze şi rebelii ucraineni, care în anii 1943-44 au exterminat în jur de 100.000 de locuitori polonezi, iar după război s-au refugiat aici.

În jurul anului 1950, o linişte de moarte acoperise regiunea aceasta. De aceea, o incursiune de iarnă în această zonă sălbatică era greu de imaginat. Pe fotografiile luate de profesorul Pawlak se văd focuri împotriva lupilor, puşti rezemate de arbori, corturi, schiuri, întreg echipamentul pentru iarnă – şi multă-multă zăpadă.

Fotografiile lui Pawlak sunt o altă istorie: este suficient să menţionăm că pe la începutul anilor cincizeci a trimis câteva dintre fotografiile sale turistice la *London Times,* pentru un concurs, şi a câştigat un premiu. Era un act de curaj pentru acele vremuri, în care contactele cu media din Vest erau, bineînţeles, suspecte.

Era o caracteristică a lui să rupă cu convenţionalismul şi „înţelepciunea" comună. În afara exerciţiilor turistice, a lucrat mult la restaurarea şi modernizarea vechii case pe care a cumpărat-o, cărând în rucsac ciment, mortar, cărămizi, zidind singur soba. Îmi amintesc şi o călătorie în Alaska, la o conferinţă. Mi-a fost greu să-l urmez, chiar şi pe gheţari. Părea indestructibil. Cu atât mai mare a fost tristeţea noastră atunci când s-a dus.

Ca gânditor, avea darul clarităţii, ajungea repede la esenţa unei probleme şi era în stare s-o reprezinte în termeni simpli şi s-o facă inteligibilă; dar simplitatea lui era departe de banalitate.

Însumând toate acestea, consider că a fost o personalitate similară lui Stefan Banach, cum era acesta descris în memoriile prietenilor săi, precum Hugo Steinhaus şi Stan Ulam; de aceea, atunci când l-am rememorat pe profesorul Zdzislaw Pawlak la Conferinţa RSEiSP 2007, dedicată lui, am parafrazat vorbele lui Hugo Steinhaus despre Stefan Banach: „A fost puternic, a fost realist, a dat informaticii poloneze mai mult decât oricine altcineva."

Știința, parte a culturii

13 mai 2013, zi de sărbătoare pentru teoria numerelor

Cristian S. CALUDE

Teoria numerelor este o ramură a matematicii care studiază numerele naturale, 0, 1, 2, 3,… După Carl Friedrich Gauss, unul dintre cei mai mari matematicieni ai lumii, „matematica este regina științelor, iar teoria numerelor este regina matematicii".

Un număr este *prim* dacă el nu se poate împărți exact decât la unu și la el însuși. Numerele prime, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23,… sunt „cărămizile aritmeticii". Ele au început a fi studiate în detaliu înainte de Euclid (c. 300 î.Hr.). Unul dintre cele mai frumoase rezultate matematice este cel care demonstrează infinitatea mulțimii numerelor prime. Cel mai mare număr prim cunoscut a fost calculat în februarie 2013 de către Curtis Cooper, de la Universitatea Centrală din Missouri: el este 2 la puterea 57.885.161 minus 1 (7.425.170 de cifre).

Yitang Zhang

Domeniul este fascinant și prin faptul că multe proprietăți ale numerelor sunt ușor de înțeles de nespecialiști. Faptul acesta nu trebuie să înșele: multe dintre problemele privind numerele naturale sunt extraordinar de dificile, de aceea soluțiile apar foarte rar. Luna mai a acestui an este o notabilă excepție: soluțiile a două importante probleme au fost anunțate în aceeași zi, motiv de mare satisfacție nu numai printre matematicieni.

Conjectura numerelor prime gemene spune că există o mulțime infinită de perechi de numere prime la distanța 2, precum (3, 5), (11, 13), (17, 19), (29, 31), (41, 43),… Conjectura a fost verificată pentru numere uriașe: recordul este perechea 3.756.801.695.685 înmulțit cu 2 la puterea 666.669 plus/minus 1 (200.700 de cifre), descoperită în 2011. Eminenți matematicieni au lucrat de sute de ani la această problemă – printre ei, englezii G.H. Hardy și J.E. Littlewood, sovieticul I.M. Vinogradov, americanul E. Bompieri – fără a se ajunge foarte aproape de soluție.

Surpriza s-a produs în ziua de 13 mai, când Yitang (Tom) Zhang, de la Universitatea New Hampshire, Durham, a anunțat că există o infinitate de numere prime la distanță cel mult 70.000.000 (ați citit bine, șaptezeci de milioane!). Pentru prima oară, s-a putut demonstra că distanța este nu numai mărginită, dar o margine a fost efectiv calculată.

Profesorul A. Granville de la Universitatea din Montreal, unul dintre experții domeniului, a afirmat că performanța este extraordinară, nu numai din punct de vedere matematic, dar și social. De ce? Cine este Zhang? Matematician la o universitate americană fără mari pretenții, Zhang a obținut licența în matematică în 1982 la Universitatea din Peking și a studiat pentru doctorat la Universitatea Purdue, între 1985-1991. În timpul doctoratului, Zhang a fost foarte aproape de a demonstra o altă conjectură din teoria numerelor, conjectura lui Jacobi. Viața ca proaspăt doctor în matematică nu i-a fost ușoară: neobținând o poziție academică, a trebuit să lucreze în diverse alte locuri, la un restaurant, la un motel, la un pub Subway. În final, a obținut un post de lector la universitatea unde lucrează și azi (în aceeași poziție). Zhang nu este tânăr (are 50 de ani), nici nu este cunoscut ca un cercetator activ în domeniul său (în ultima decadă a publicat un singur articol).

Harald Helfgott

Cum a reușit Zhang acolo unde atâția matematicieni faimoși au eșuat? Metoda folosită de el nu este nouă, revoluționară, ci o variantă mult întărită a celebrului „ciur al lui Eratostene", metodă bine cunoscută experților în domeniu. Zhang a reușit prin tenacitatea și perseverența cu care a aplicat metoda. Acestea sunt calități care atrag după ele succesul nu numai în matematică, dar în aproape orice altă activitate umană.

Calea urmată de Zhang este studiată cu atenție de matematicieni: S. Morrison de la Universitatea Națională Australiană din Canberra a reușit să reducă marginea lui Zhang la 4.802.222 (4 iunie), și cursa continuă. Se va ajunge pe acest drum la 2?

A doua descoperire senzațională a venit de la Paris și este legată de *conjectura lui Goldbach* (1690-1764), cea mai veche și mai cunoscută conjectură despre numere naturale. Ea spune că orice număr par mai mare ca 2 este suma a două numere prime: 4 = 2 + 2, 6 = 3 + 3, 8 = 3 + 5, …, 100 = 3 + 97 = 11 + 89 = 17 + 83 etc. Conjectura a fost verificată până la 4 înmulțit cu 10 la puterea a 18-a. O variantă mai slabă a conjecturii, numita *conjectura slabă a lui Goldbach*, afirmă că orice număr impar mai mare ca 5 este o sumă a trei numere prime: 13 = 3+5+5, 21 = 5+5+11. În anul 2000, editurile Bloomsbury, SUA, și Faber and Faber, Anglia, care au publicat romanul de mare succes *Uncle Petros and Goldbach's Conjecture*, al lui A. Doxiadis (tradus și în românește), au oferit un premiu de un milion de dolari pentru o demonstrație a conjecturii, dar soluția încă n-a sosit...

În 2012, T. Tao, cel mai tânăr matematician care a primit Medalia Fields, a demonstrat că orice număr impar mai mare ca 5 este suma a cel mult cinci numere prime. În aceeași zi în care Zhang anunța rezultatul său, Harald Helfgott, un matematician de 35 de ani de la faimoasa Școală Normală din Paris, anunța o demonstrație pentru conjectura slabă lui Goldbach. Folosind rezultate anterioare bazate pe noțiunea de densitate, dezvoltată în lucrările lui Hardy, Littlewood și Vinogradov, Helfgott a arătat că conjectura slabă lui Goldbach este adevărată pentru numere mai mari decât 10 la puterea 30, îmbunătățind marginea anterioară, care era 10 la puterea 1.300. Noua margine permite utilizarea calculatorului pentru a testa numeric validitatea cazurilor care sunt exceptate de raționamentul matematic: programul Helfgott și D. Platt (40.000 de ore-CPU) a validat conjectura.

Rezultatul lui Zhang a fost validat și va apărea în revista *Annals of Mathematics*. Soluția lui Helfgott, care implică o analiză a programului (poate chiar o replicare a calculului), este încă în stadiu de verificare; ea a fost „cu precauție" validată de T. Tao.

Lacrima Anei

Nicolae Dabija s-a născut la 15 iulie 1948, în satul Codreni, raionul Căinari, Republica Moldova. Debutează cu poezie în 1965. În 1966 se înscrie la Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Moldova, de unde este exmatriculat în anul III pentru „activitate proromânească" și este reînscris în 1970 la Facultatea de Filologie. În volum, debutează în 1975, cu *Ochiul al treilea* (Ed. Cartea Moldovenească). Intensă activitate publicistică și politică (în 1998 este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova), înființează și conduce reviste, „lider de generație, animator al renașterii basarabene, redactor-șef al săptămânalului *Literatura și arta*, care a impus o conștiință națională" (Mihai Cimpoi). Numeroase premii literare. Dintre volumele de poezie publicate: *Apa neîncepută* (1980), *Zugravul anonim* (1985), *Aripă sub cămașă* (1989, considerată cea mai bună carte a anului), *Mierla domesticită* (1992), *Dreptul la eroare* (1993), *Lacrima care vede* (1994), *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997), *Cercul de cretă* (1998), *Cerul lăuntric* (1998), *Fotograful de fulgere* (1998), *Așchii de stele* (2002). A publicat și mai multe volume de eseuri: *Harta noastră care sângeră* (1999), *La est de vest* (2001), *Hoții de speranțe* (2009) etc. În 2009 publică (la Ed. Princeps Edit, Iași) romanul de mare succes *Tema pentru acasă*, reeditat în 2010, 2011, 2012.

O prezentare mai detaliată a lui N. Dabija apare în numărul din decembrie 2011 al revistei.

Baladă

Podul pe care-ai trecut fusese o capcană –
Pentru o zidire sfântă îmi trebuia o Ană;
Jivina ce-o dresasem să stea-n cealaltă parte
Ți-a înlesnit intrarea, fricoasă, în cetate.

Și ți-am zidit statura în pietre și săruturi,
Iubita mea, cu părul ca-ngălbenite luturi.
Te împăcași, deodată, cu soarta, nefiresc,
Și mă rugai, nebună, mai bine să zidesc.

Apusul își purtase drapelele prin sânge.
În suflet, ca-ntr-o apă, și-acuma se răsfrânge.
...Îngenunchez la toate picturile stângace:
Toți îngerii doar ție îți seamănă, și pace!

În templul meu de rime, nu-s decât fals stăpân,
Tu-mi spui, uitată-n pietre, când plec și când
rămân...

Azi aș sfărma cetatea și orice amintire:
S-o pot avea-nc-o dată, măcar pentr-o zidire.

(din vol. *Ochiul al treilea*, 1975)

Bocet pentru Meșterul Manole

Ană, Ană,
soarele pe cer e-o rană.

Mănăstire
de iubire
vrui să-nalț, spre pomenire.
Dar ce-nalț ziua, cu fală,
peste noapte se sprăvală.

Ană, Ană,
lacrimă zidită-n strană.

Clopotele greu asud,
bat și nu se mai aud.

Ană, Ană,
soare-ascuns într-o broboană.

Unde ești?
Sub care piatră?
Să te pot zidi-nc-o dată.
Lumea asta
nu se ține:
parcă nu-i clădită bine.
Se clatină-n vânt orfană.

Ană
picată din icoană.

...Eu, când văd că ea nu vine,
prind să mă zidesc pe mine.
Cerul țipă-ntre cupole:
– Maanole, Manoole!

(din vol. *Aripă sub cămașă*, 1989)

Poezie fără frontiere

Măria Sa, Codrul

Paula ROMANESCU

I s-a spus frate, adăpost, prieten credincios, rege, împărat. El, ocrotitorul tăcut, sfântul aureolat cu verde frunziș, încoronat cu diademă de crengi, și-a acceptat cu înțelepciune mereu egală sieși și uscăturile, și falnicele vârfuri, și armiile de necuvântătoare, și cântătoarele, și sălbăticiunile, și lacul cu nuferi, și floarea albastră, și izvoarele la care vin să se adape căprioarele noaptea când licăresc pe boltă stele, iar în adânc de întuneric, pe pământ – ochi de jivină.

Măria Sa, Codrul, a fost asimilat în poezia populară și cultă a lumii, în poveste, dramaturgie, arte plastice, muzică și dans, cu un personaj de taină în care te poți încrede, căruia i te poți destăinui la ceas de cumpănă ori de preaplin de suflet: un alter ego în care ne regăsim chipul cel nevăzut, adevăratul nostru chip, pe care, spre a-l vedea, ochii nu-s de ajuns.

Ce alte nume mai poartă codrul? Pădure, crâng, ca pentru a acoperi toate cele trei genuri de care știe gramatica limbii române. Femininul „pădure" spune de frumusețe, de singurătate, de nostalgie, de mireasmă, de liniște, de tihnă…

„Frumoasă ești, pădurea mea,/ Când umbra-i încă rară/ Și peste crengi adie-abia/ Un vânt de primăvară.// Când strălucesc sub roua grea/ Cărări de soare pline,/ Frumoasă ești, pădurea mea,/ Și singură ca mine…", scria poetul George Topîrceanu, atribuindu-i pădurii tot greul singurătății de care numai omul știe cu adevărat. Lui Eminescu îi este de-ajuns o floare de crâng spre a-nțelege cum „astfel viețile și tinerețile/ trec și se stâng…" Poetul anonim, truditorul pământului, doinește simțind asfințitul vieții, ca într-o rugă de miresme fără tămâieri și arderi: „Codrule, Măria Ta,/ Lasă-mă în poala ta/ Să mă culc cu fața-n sus/ Și să dorm, dormire-aș dus,/ Iară vântul mulcomit/ Va gândi c-am adormit/ Și p'în tei va răscoli/ Și cu flori m-o coperi." (Text din arhiva IEF „Constantin Brăiloiu", cules din județul Alba, 1935.)

În toată literatura lumii, pădurea, codrul, crângul, oricum i-am spune, nu este deloc o temă doar, ci un personaj în care omului îi place să se răsfrângă ca-n ape adânci de oglinzi, el, trestia gânditoare, fragilă, încovoiată sub toate adierile și viforele vieții, omul, care știe că *schimbător* e numai el, că *trecător* e numai el, pe când codrul rămâne cumintea divinitate familiară supusă la rându-i ordinii acestui univers „cu turme, umbră și bucate" și, 'nalt deasupra, „cerul/ cu stelele făclii".

Cum ar fi putut rămâne indiferent poetul „cel mai chemat s-aline din toți și cel mai teafăr" în fața acestei blânde divinități care repetă cu fiecare nouă înviere prin râul vertical al sevelor, chiar dorul pământului de-a fi mai lângă cer? Dar noi cum am putea rămâne surzi la versul lui dezlegător de taine, vers sinonim cu limpezimea, cu firescul, cu armonia? Să fie întâmplător că, trecând adesea prin urbe, îmi pare că-l zăresc ieșind de la jurnalul *Timpul* pe cel care-a uitat de mult să-și schimbe-n vreme anotimpul? Să fie întâmplător că, rostind cuvântul *codru,* îmi pare că și oamenii în arbori se preschimbă când printre ei cutreier, îi văd cum râd, cum plâng, cum se-ncovoaie-n vreme cu/fără ploi sau vânt, îi văd cătând spre 'nalturi, 'nălțându-se, căzând…

Rostesc cuvântul *lac,* și ochii mi se umplu de rai de flori de nufăr; rostesc cuvântul *tei,* și-mi cade peste creștet o ploaie de miresme; rostesc cuvântul *plopi,* și-n față-mi se deschide pustiu de nențelesuri; rostesc cuvântul *stea,* și cerurile toate cu mări de stele vin, să mă-mbie cu noapte pe largul drumul lor de negrăit mister și ard, „ard depărtărilor până ce pier…"; rostesc cuvântul *om,* aud cuvântul soarte; repet cuvântul *om,* aud cuvântul moarte; îngân cuvântul *om,* aud vorba iubire și cerul tot se frânge de greu de nemurire: „O, cere-mi, Doamne, orice preț/ Dar dă-mi o altă soarte/ Căci tu izvor ești de vieți/ Și dătător de moarte;// Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire,/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oară de iubire." Cum să înțeleg însă refuzul Preamilostivului: „Tu vrei un om să te socoți,/ Cu ei să te asameni?/ Dar piară oamenii cu toți,/ S-or naște iarăși oameni.// Ei au doar stele cu noroc/ Și prigoniri de soarte,/ Noi nu avem nici timp, nici loc/ Și nu cunoaștem moarte.// Și, pentru cine vrei să mori?"

Mă-ntorc la vorba *codru* ca și cum aș intra într-un regat de taină ce m-a știut cândva: „Codrule, codruțule,/ Ce mai faci, drăguțule,/ Că de când nu ne-am văzut,/ Multă vreme a trecut…"

Și deodată mă ajung „marea și cu râurile,/ Lumea cu pustiurile,/ Luna și cu soarele,/ Codrul cu izvoarele", iar „Peste vârfuri trece lună,/ Codru-și bate frunza lin,/ Printre ramuri de arin,/ Melancolic cornul sună..."

Da, Măria Sa, Codrul, știe că veșnicia-i este arvunită implacabilei legi a marii treceri, dar el nici se revoltă, nici se plânge, ci se leagănă doar așa cum pruncul inocent se lasă legănat pentru dulcele somn din a cărui trezire, în vreme, la capăt, l-așteaptă „Nu moartea, ci altă poveste"…

Numai omul, schimbător, în ireversibila lui trecere, își raportează anotimpurile la marele spectacol în patru acte, care, simplificat până la esență, s-ar traduce blagian astfel: „Copilul râde:/ înțelepciunea și iubirea mea e jocul./ Tânărul cântă:/ jocul și înțelepciunea mea e iubirea./ Bătrânul tace:/ iubirea și jocul meu e-nțelepciunea".

Și totuși, „actele" acestui joc de-a iubirea-înțelepciune rămân patru: înmugurirea, înflorirea, rodirea, culesul-desfrunzirea. Codrul le cuprinde pe toate deodată. El este un atotputernic *pater familias* de neamuri mii, un „împărat slăvit" a cărui singură menire pare să-i fie aceea de a-l sluji pe neajutoratul, pieritorul, veșnic schimbătorul om – inventatorul securii, al focului, al armelor pentru toate felurile de vânătoare întru desăvârșita artă a distrugerii. Ca orice *pater familias,* codrul a dat nume fiecărui membru al marelui său clan: brad, stejar, gorun, molid, fag, plop, mesteacăn, alun, tei, salcâm, salcie, zarzăr, măr pădureț, trestie, lăstun, mierlă, sturz, privighetoare, cuc, vrabie, căprioară, lup, urs, jder, mistreț, vulpe, cocoș de munte, fazan, furnicar, ciupercuță, floare albastră, mur, ram, frunză… elemente-simbol cu care omul se confundă până la identificare. La rândul său, fiecare element din care se compune codrul are povestea sa: Plopii par suflete veșnic tremurate… Dar cine poate înțelege, dacă nu omul, tremurul de suflet al îndrăgostitului trecător pe lângă plopii fără soț? Cine, dacă nu omul, poate înțelege „graiul" plopilor: „Azi-noapte-am stat de vorbă cu plopii/ Și cu vântul.../ Mă cunoștea și vântul,/ Mă cunoșteau și plopii,/ Mă cunoșteau din vremea/ Când colindam pământul/ Cu gândul/ Și cu ochii pe harta Europei.// Și mi-am adus aminte de ce-aș fi vrut să fiu –/ Un plop ce se ridică spre cer/ Și-un vânt grăbit,/ Ce-nconjură pământul mereu.../ Și-ntr-un târziu/ M-am căutat pe hartă,/ Dar nu m-am mai găsit", zice Minulescu, iar Arghezi, contemplativ: „Din plopul negru sfărâmat în aer,/ Noaptea pe șesuri se destramă lină,/ La nesfârșit,/ Ca dintr-un fir de caier/ Urzit din fire albe de lumină…", în vreme ce la Șt.O. Iosif „Pustie-i pădurea de cânturi,/ Eu trec prin pădure și cânt,/ O groază de gânduri m-apasă,/ Tot sufletul meu e un gând".

Acum, pe harta Europei se zice că am cam fi și noi de găsit… Numai de nu ne-am sfărâma precum noaptea pe șesuri… Numai de n-am uita de cânt printre atâtea gânduri fără rost…

Pentru Mihai Codreanu, sonetistul din „dulcele târg al Ieșilor", cel care n-a văzut lumina decât cu ochii sufletului, plopul este „o sobră maiestate vibrând în tăcere,/ în viu concert de râsete-n surdină", când omul se prinde în râs sau înfiorându-se de jale „din vârf de crengi și pân' la rădăcină", când e de lacrimi omul năpădit. Dar cine să spună jalea *copacilor fără pădure* ajunși stâlpi între stâlpii din cetate, lemn de foc în vetrele rapace? Cine să înțeleagă pacea din umbra gorunului de la margine de codru în al cărui trunchi crește „cu fiecare clipă care trece" poate chiar sicriul nostru?…

Copacul cel mai drag, cel mai cântat, cel mereu verde, cel „ucis" precum pruncii în noaptea „uciderii pruncilor" întru bucuria Nașterii Pruncului, copacul acela ca o turlă de bisericuță de lemn din Maramureș, piramidă verticală care nu știe despre moarte decât c-ar fi un cântec cu Ierui-ler când steaua sus răsare, este purtător de lumină și cu lumină ne umple ochii când albe zăpezi aștern peste pământ mantie de liniști, iar, la gâtul bidiviilor înhămați la sănii, prin stepele cu iarbă de sidef, „râde pân' la lacrimi clopoțelul"… Doar brazii bătrâni se frâng de urgia furtunii sau sunt tăiați, „fiindcă fac prea multă umbră" (precum Iorga, bradul cel mai falnic din codrul istoriei românești…).

La Eugen Ionescu, Macbett, din piesa cu același nume, se consideră de neînvins de niciun om născut din femeie, dar simte că va fi învins doar când pădurea va înainta spre el ca pentru atac. Și pădurea a înaintat: fiecare oștean purtând în vârful armei o ramură de copac – tulburătoare și de neînvins pădure de simboluri, trimițând la înfruntarea dintre Mircea și Baiazid, când cel dintâi știe că „răul, ramul" îi sunt prieteni. Câtă diferență însă între Macbett și Mircea, între ucigașul, învingătorul lui Macbett – Macol, și Domnul Mircea: „N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid/ Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid", zice Domnul român, în vreme ce la Ionescu, personajul învingător, Macol, răspunde uralelor mulțimii care-l divinizează, sperând că paradisul însuși va coborî pe pământ, cu un discurs terifiant de la care și Nero ar fi avut multe de învățat…

Bucurii vindecate

Ion C. ŞTEFAN

Profesor universitar la Facultatea de Filosofie, Vasile Tonoiu, membru titular al Academiei Române, autor al multor studii de specialitate, cu un deosebit ecou în rândurile oamenilor de ştiinţă, precum şi al unor volume apărute recent, *Laudă icoanei* (2011) şi *Apropieri insolite – schiţă de idei* (2012), ambele tipărite la Editura Academiei Române, cultivă cu acelaşi succes şi creaţia literară.

Amintesc doar câteva dintre lucrările sale cu un caracter estetic apărute în ultimii ani: *Rotund cu falii, Reverii lucide şi aporii ludice, Măşti şi oglinzi, O sută şi una de povestiri trăsnite,* care s-au bucurat de o bună primire în rândurile literaţilor români şi al criticilor.

Ultima din serie se intitulează *Bucurii vindecate* şi a fost tipărită de Editura Semne, Bucureşti, în 2012.

La începutul lecturii, am considerat că, trecând de la forma de exprimare filosofică, la cea lirică, parcurgerea poeziilor sale îmi va fi mai uşoară.

Dar apoi, pe măsură ce înaintam, am înţeles cu uimire că nu se schimbaseră prea multe în gândirea lui abstractă: ea a rămas la aceeaşi formă de vârf de piramidă egipteană, doar aranjamentul cuvintelor a devenit mai sugestiv şi mai vioi.

Acumulând o bogată experienţă de cititor de poezie clasică şi modernă, autorul utilizează o diversitate de forme de exprimare, de la încifrarea tip Ion Barbu, la topica specifică lui Tudor Arghezi, alunecând uneori peste fruntea creaţiilor populare şi până la unele ecouri din lirica lui Mihai Eminescu sau a lui Vasile Voiculescu – toate acestea îmbinate ca într-un recipient bine dozat (din laboratorul de gândire al filosofului), dând naştere unei cărţi aparte în lirica românească.

Mă refer la subtila îmbinare dintre lirism şi gândirea abstractă, la conciziunea exprimării şi sugestiile unor versuri, la suspansuri bine dozate, astfel încât, după finalul unor poezii, cititorul rămâne o vreme gânditor, cu o valenţă a reflecţiei deschisă, completând cu propria-i fantezie ideile exprimate doar parţial de autor.

Am încercat să aleg câteva exemple, fără a avea pretenţia că voi epuiza mulţimea de sensuri frumos orânduite în această carte.

Volumul se deschide, sugestiv, cu un citat din Rainer Maria Rilke: „Nu pot lucrarea să-mi pricep,/ simt, totuşi: stă-mplinită-aparte./ Dar, cu privirea-n altă parte,/ vreau iar şi iară s-o încep", continuând, cum nu se putea mai firesc, cu un dialog al filosofului poet cu divinitatea: „Ce crâncen şi savant şi straniu cânt/ e calculul vieţii pe pământ!// Visez la un metacalculator în stare/ să computeze calculul în mare/ de unde să ne naştem iar/ poate mai norocoşi la zar,/ la ADN şi la abecedar" (*Calculul Domnului*, p. 7).

Folosirea unor termeni moderni, alături de alţii, din lirica tradiţională, oferă un fel de testament moral al creatorului (diferit gândit şi altfel scris decât *Testamentul* lui Tudor Arghezi), sugerându-ni-se apropierea de evoluţia contemporană a ştiinţei şi a creaţiei poetice.

Apoi, o alunecare *Moldovenească* spre romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu: „Singurătăţi de ape vechi/ pe care Sadoveanu le umblase/ prin călimări cu pana moale/ prietenesc blajine la urechi/ de visători închişi în case/ cu aerul stătut şi goale" (p. 9).

Observăm o apropiere de termeni, într-o topică aparte (aerul este „stătut" şi casele „goale"), făcându-se un acord simultan, raportat la două cuvinte diferite.

În continuare, drumul creaţiei pare imprevizibil, de la clasici la moderni – şi premoderni, anunţat încă din titlu *Antemodernităţii mele post:* „Savant codificată palimpsest/ vechea mea locuinţă postmodernă/ se revelează ochiului din Vest/ lumină viitoare trasă-n bernă:/ E închisoare, e şi adăpost// antemodernităţii mele post –" (p. 10).

Astfel aş putea decupa analiza întregului volum al lui Vasile Tonoiu, cu mari surprize de virtuozitate lirică şi cu grăbite parcurgeri tematice, printr-o combinaţie aparte, care ar deveni repere de studiu pentru mulţi poeţi români contemporani.

Iată, mai spre sfârşitul volumului: „La lemnul nelucrat în stare *pu* / vruşi să te-ntorci după dorinţe toate/ crezând că, cine ştie, se mai poate/ să fii, în cele zece mii de lucruri,/ un Tu/ de care să te bucuri" (*Precipitare de neophytos*, p. 89).

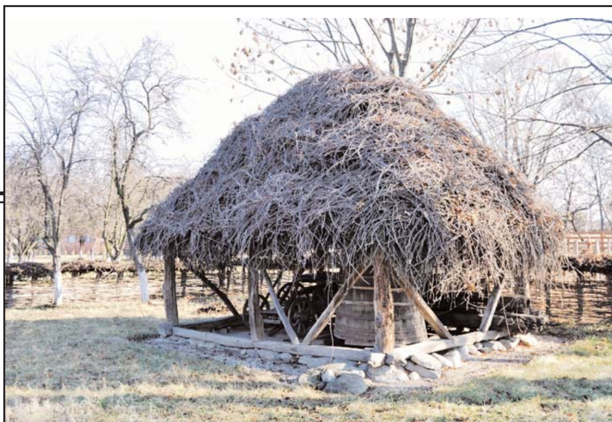
Se poate interpreta că acel *pu* (scris italic) este neterminatul de la pur, joc de cuvinte doar ca să rimeze cu Tu.

O scenă lirică, puţin ironizată, cu trimiteri coloristice la un tablou: „Eu lucram în faţa mării/ bleumarină/ cu penelul unduios// ea, o fostă balerină/ mai încoace gospodină/ şi din când în când creştină/ scutura şarpele scării/ cu momeli-bodogăneli" (*Când lucrăm în faţa mării*, p. 96).

Mai încolo, o revenire parcă la *Testamentul* iniţial: „Atenţie, cad cuvinte!/ Scria clar pe româneşte/ Ochiului care citeşte;/ Însă nu luă aminte/ Şi cuvintele căzură/ Din calota glaciară/ Pe calota-i craniană./ Iar apoi direct în gură./ Răget suplu de ghepard/ Îi străpunse nas şi gât/ Că mai zise doar atât:/ Tată, nu vezi că eu ard!" (*Tată, nu vezi că eu ard!*, p. 146).

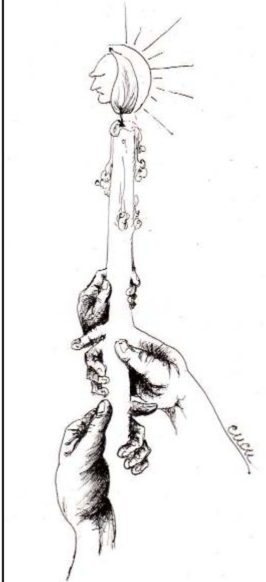
Aici copilul sugerează cuvântul, iar tatăl este creatorul.

Regret că nu mai sunt profesor activ, în faţa unei clase de filologie, unde volumul prietenului meu filosof mi-ar fi oferit o frumoasă călătorie printre tainele sale stilistice.

Să revenim la pădure, cu norodul ei de necuvântătoare. Iată ursul, simbol al forţei, vulpea – viclenia, iepurele – eternul învins, eterna victimă, vulturul – tăriile văzduhului, setea de zbor, căprioara – graţia, fragilitatea, cerbul – fala purtătorului de coroană: „Trăia odată-ntr-o pădure/ Un moş bătrân şi baba lui,/ Trăiau săraci ca vai de lume/ În întunecimea codrului./ (…)/ Dar Domnul se-ndură de babă/ Şi-un pui de cerb i-a dăruit,/ Un pui de cerb cu stea în frunte/ Gonit din codru şi rănit./ L-a sărutat pe frunte moşul,/ Miloasa babă l-a spălat,/ L-au îngrijit cu grijă mare/ Şi cerbul mi l-au vindecat…/ Era frumos şi blând sărmanul,/ Zburda mereu din loc în loc,/ Venise ca o vrajă nouă/ De tinereţe şi noroc. (…)// Dar într-o zi trecu pe-acolo/ Feciorul unui împărat,/ Cu ceată de curteni, cu arcuri/ Şi cu ogarii la vânat:/ – Dă-mi mie cerbul tău, bătrâne,/ Îţi dau pe el tot ce doreşti/ Îţi dau averi împărăteşti/ Şi ranguri cât pofteşti./ – Nu-mi trebuie averi şi cinste,/ Sunt prea bătrân să le primesc,/ Dar dacă vrea să vină cerbul,/ Eu, bucuros vi-l dăruiesc… (Să nu ne grăbim să-l acuzăm pe bietul moşneag de servilism: ştie el ce ştie, că doar va fi învăţat „graiul" pădurii orotitoare!) „Atunci, minune fără seamăn,/ Întreaga lume ce văzu?/ Văzu cum cerbul dă din coarne/ Şi parcă zice: Nu vreau! Nu!/ Nu vreau să vin la curtea voastră/ Deodată cerbul a grăit,/ Tu mă doreşti ca pe-o podoabă,/ Ei sufletul mi l-au dorit./ La curtea voastră-aş fi o fiară,/ O jucărie pentru proşti;/ În viaţa lor sunt o lumină/ Pe care tu n-ai s-o cunoşti." (…)

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Câtă deosebire între poveştile duios moralizatoare din vremea copiilor care vom fi fost şi violenţa, vulgaritatea din ceea ce astăzi trece drept poveste modernă în care cei buni par infinit mai răi decât răii…

Unde sunt brazii şi păltinaşii, păsărelele mii şi stelele făclii – nuntaşi solemni la logodna ciobănaşului mioritic cu fata de crai?... Unde „mistreţul cu colţi de argint" – himera care-l va preschimba pe vânătorul prinţ din Levant în vânat, răpus la ceasul când peste creştete scapătă luna?...

De dincolo de scăpătat de timp, ne ajunge iar şi iar sunet de corn: „Mai bine ia cornul şi sună întruna,/ Să suni până mor pe sub cerul senin./ Atunci scăpătă peste creştete luna/ Şi cornul sună,/ Însă foarte puţin..."

Doar Poetul-nepereche se întreabă încă prin fiecare dintre noi: „Mai suna-vei, dulce corn,/ Pentru mine vreodată?// Mai departe, mai departe,/ Mai încet, tot mai încet,/ Sufletu-mi nemângâiet/ Îndulcind cu dor de moarte…"

Temător, Nichita Stănescu, simţind venirea toamnei, îi cere iubitei: „Acoperă-mi inima cu ceva,/ cu umbra unui copac/ sau, mai bine, cu umbra ta".

René Guy Cadou, poetul francez care n-a durat sub soare decât treizeci şi unu de ani: „Noaptea peste mine vine/ cu rai de flori de crâng şi-ngenunchiat/ pământul mi-e în rouă îmbrăcat."

Paul Verlaine: „Şi-n vântul rău/ Mă las şi eu/ Când mă poartă,/ De ici colea,/ Asemenea/ C-o frunză moartă".

Ana de Noailles, brâncoveanca răsfăţată a Parisului literar: „Pădurea care mi-a fost/ Alean şi-mpărăţie/ Va răspândi în aer parfumul meu uşor,/ Iar în tristeţea surdă a lumii, şi târzie,/ Voi încrusta amprenta din sufletu-mi de dor"… Ei, da, ştia de românescul dor contesina care nu prea voia să ştie de România…

Cât despre Marin Sorescu, este atât de limpede vechea lui înţelegere cu codrul! Altfel cum ruga aceea: „Codrule, dă-mi o frunză de sus,/ pentru lumină şi pentru tinereţe/ şi pentru viaţa care nu moare.// Codrule, dă-mi o frunză de jos,/ pentru întuneric şi pentru bătrâneţe/ şi pentru moartea care nu învie.// Noi ne-am scris sufletul pe frunze./ Codrule, dă-mi toate frunzele tale,/ să cânt cu ele./ Sau mai bine cântă tu şi cu sufletul meu."

O cânta vreodată cineva şi cu sufletul nostru?

Pe Argeș în jos...

Muzeul Național al Viticulturii și Pomiculturii, Golești - Argeș

Filofteia PALLY

Muzeul Golești a fost înființat în anul 1939, prin Legea nr. 296/7 iunie, promulgată prin decret regal semnat de Carol al II-lea. Inițial, s-a numit „Muzeul Dinicu Golescu", patrimoniul muzeal cuprinzând ansamblul memorial al boierilor Golești, format din: Conacul Goleștilor, Școala Slobodă Obștească, Foișorul de pază, Bolnița banului Radu Golescu, Baia turcească, dependințele conacului, în care au fost amenajate Secția Etnografia și Arta populară din județul Argeș și Secția Istoria Goleștilor.

Titulatura *Muzeul Viticulturii și Pomiculturii-Golești* a fost stabilită prin Legea nr. 311/2003. Instituția este amplasată în orașul Ștefănești, județul Argeș, strada Banul Radu Golescu, la km 11 pe DN 7 Pitești-București, pe o suprafață de 14 ha, unde patrimoniul muzeal este structurat în două mari muzee: *Secția Aer Liber* și *Secția Istorie–Etnografie*.

În 1966, ca urmare a demersurilor și inițiativei unor reputați cercetători etnografi (Boris Zderciuc, Valeriu Butură, Georgeta Stoica, Paul Niedermaier, Gheorghe Focșa, Ion Vlăduțiu, Cornel Irimie, Constantin Iliescu, Ion Chelcea și alții), la Muzeul Golești s-au pus bazele unui muzeu etnografic în aer liber, a cărui tematică trebuia să reflecte cele două ocupații de bază ale românilor: viticultura și pomicultura.

Proiectul viitorului muzeu a fost elaborat de arhitectul Paul Niedermaier. Patrimoniul inițial trebuia să cuprindă 12 gospodării de pomicultori, 12 gospodării de viticultori și construcții specializate, respectiv: 12 poverne, 16 crame, 8 cuptoare de uscat prune, 9-11 adăposturi pentru paza viei, 3 gospodării sezoniere pentru paza viei și diferite elemente decorative auxiliare.

Primul criteriu al reprezentării expoziționale l-a constituit reflectarea specificului fiecărei provincii istorice, coroborat cu criteriul geografic al zonelor de proveniență, stabilindu-se grupajele care să sugereze organizarea diferitelor tipuri de sate: satul de drum, caracteristic zonelor delurose subcarpatice cu diferite profiluri de ulițe, satul de drum rectangular din zona de câmpie, satul de drum relativ ordonat, caracteristic Transilvaniei, forma veche a satului de drum din aceeași provincie și satul de tip împrăștiat.

Ansamblurile gospodărești trebuie să aibă aspect veridic, sugerând, unde este cazul, raportul între loturi construite și neconstruite, rezervându-se o parte dintre loturile neconstruite pentru a putea fi folosite la extinderi ulterioare, celelalte urmând a forma zone tampon, sau a permite vederea liberă spre dealuri. De asemenea, s-a stabilit ca fiind necesară crearea unor perdele plantate de pomi fructiferi, care să izoleze optic diferite grupuri de gospodării, arborii obișnuiți fiind rari și doar în interiorul gospodăriilor. De asemenea, s-a prevăzut a fi făcute umpluturi locale, care să formeze movile firești pentru amplasarea locuințelor semi-îngropate.

La baza hotărârii de înființare a acestui muzeu, la Golești, s-a aflat rolul important al celor două ocupații în viața economică a României, în general, dar și pe teritoriul județului Argeș. Numeroase descoperiri arheologice ilustrează folosirea fructelor și strugurilor ca hrană a omului paleolitic, începuturile culturii viței de vie și pomilor fructiferi fiind identificate în Neolitic: la Radovanu s-au găsit urme ale folosirii fructelor de nuc, prun, alun; la Pietrele, județul Giurgiu, au fost descoperite alune carbonizate; în județul Argeș, corzile de viță de vie erau folosite la legarea snopilor de stuf, folosiți la acoperișuri.

În epoca geto–dacică, au crescut permanent suprafețele cultivate cu viță de vie, îmbogățirea aristocrației favorizând relațiile comerciale cu coloniile grecești care valorificau vinurile mai dulci, apoi cu coloniile romane. Consemnări scrise despre consumarea vinului la geto–daci întâlnim în lucrările unor scriitori antici: Diodor din Sicilia, care vorbește despre vinul băut în cupe de argint și aur, dar și în pahare de corn și lemn; Strabon, care menționează hotărârea lui Burebista de a tăia viile și a-i învăța pe daci să trăiască fără vin etc.

În epoca romană, cele două ocupații, viticultura și pomicultura, cunosc o remarcabilă dezvoltare, aspect ilustrat de originea latină a unui număr însemnat de nume și soiuri de pomi fructiferi și viță de vie.

Extinderea suprafețelor cultivate, perfecționarea uneltelor și instalațiilor de prelucrare (vase de lemn tronconice pentru călcatul strugurilor, teascuri de mari dimensiuni cu bârnă orizontală și șurub), emisiunile monetare ale lui Traian, în 112, și Decius (249-251), în care apare și strugurele alături de spicul de grâu, altarele votive închinate divinităților protectoare, numărul mare al amforelor greco-romane și locale – toate acestea ilustrează o semnificativă dezvoltare a viticulturii în această perioadă.

Perioada migrațiilor ne oferă informații mai puțin ample, dar care subliniază ponderea însemnată a celor două ocupații în existența strămoșilor. În schimb, în Evul Mediu, sunt bogate sursele

Nicolae Golescu

Gheorghe Iordache-Golescu

Constantin Dinicu Golescu

de informare: consemnări ale călătorilor străini, zapise, acte de stăpânire, documente comerciale, scrieri ale cărturarilor. Se continuă extinderea suprafețelor cultivate, iar stăpânirea asupra acestora aparține domnitorilor, boierilor, mănăstirilor, dar și țăranilor.

Practicarea *vinăriciului,* o dare care se cuvenea domnitorului și din care acesta putea ceda o parte Bisericii sau altor beneficiari, este un argument istoric major în evaluarea viticulturii ca ocupație de bază a românilor. Mulți domnitori dăruiau mănăstirilor cantități însemnate de vin: Mircea cel Bătrân, la 1408, dăruia 10 butoaie cu vin Mănăstirii Cozia și, în 1409, două buți cu vin, anual, Mănăstirii Strugalea, danie întărită, în 1464, de Radu cel Frumos.

Vinurile produse în Țara Românească erau comercializate în Transilvania, Del Chiaro arătând că această provincie „se îndestulează din Valahia cu cele mai bune vinuri albe și roșii, cu gust delicat și sănătos pentru stomac". Vinurile din Țara Românească, mai ușoare și mai ieftine, sunt achiziționate de Brașov și Sibiu, nu doar pentru consumul intern, ci și pentru export în Europa, Transilvania fiind un antrepozit al vechilor podgorii românești din Mehedinți, Gorj, Vâlcea, Dolj, Muscel, Argeș, Prahova, Buzău. (*Călători străini prin Țările Române,* vol. VI, Ed. Științifică, 1980, p. 208.)

După 1848, suprafețele cultivate cu vie au crescut semnificativ, Muntenia și Oltenia înregistrând, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, producții mai mari decât Moldova, primele județe producătoare de vinuri, fiind, în ordine, Dolj, Ilfov, Romanați, Mehedinți, Gorj, Fălciu, Tecuci, Covurlui, Tutova și Iași.

Între anii 1898-1906, filoxera a redus suprafețele cultivate cu viță de vie la 48.810 ha, douăzeci de ani mai târziu acestea crescând de aproape șapte ori.

Zonele Argeș și Muscel, asemenea celorlalte zone românești, au fost cultivate cu vie și pomi fructiferi din timpuri străvechi, cele mai vechi dovezi provenind din Cultura Gumelnița, de la Teiu, de la locuitorii geți ai așezării de la Cetățeni, din Curtea de Argeș, de la necropola hallstattiană, din podgoria de la Ștefănești (resturi de amfore de producție locală). Documente scrise, care se referă la viticultură, provin din secolul al XVI-lea.

Un dicționar istorico-geografic, apărut la Basel, în anul 1752, notează: *Pitești, mic oraș din Valahia, în împrejurimile căruia se produce un vin care nu este mai prejos de cele mai bune vinuri din Europa.* Criza filoxerei a dus la înființarea, în 1893, a unei pepiniere de viță de vie, pentru ca viticultorii să-și poate reface viile devastate.

În anul 1907, la Pitești se constituie Societatea Agricolă de Viticultură, care editează propria sa revistă, *Podgoreanul,* iar în anul 1919 aici se înființează prima cooperativă viticolă din România. Importanța regiunii Ștefănești pentru viticultură este subliniată și prin faptul că aici este creată, în anul 1959, *Stațiunea pentru cercetare–dezvoltare pentru viticultură și vinificație*, de care aparține și un combinat de vinificație. La Ștefănești se produc vinurile albe: Sauvignon, Riesling italian, Fetească albă, Fetească regală, Pinot Gris, Aligote, Muscat–Otonel, Tămâioasă Românească – cel mai căutat vin al podgoriei, considerat patrimoniu național, acesta fiind cel mai vechi soi cultivat în podgorie.

Începând cu secolul al XV-lea, viile din satele muscelene erau stăpânite de domnie, alături de mănăstiri, boieri și țărani. Dintre voievozi, îi menționăm pe Radu cel Frumos (vii la Topoloveni), Pătrașcu cel Bun, Radu de la Afumați, Gavril Movilă, Radu Șerban, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu.

Despre vinul din Argeș, Paul de Alep consemna, în secolul al XVII-lea, că „aici se face un vin dulce și este cel mai bun din toate vinurile făcute în Țara Românescă".

Toate aceste mărturii istorice au justificat alegerea localității Ștefănești ca loc al dezvoltării, în 1966, a Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, secție în aer liber a Muzeului Golești–Argeș. Concepția tematică urma să valorifice un patrimoniu reprezentativ pentru cele două ocupații, ilustrând civilizația țărănească din secolul al XIX-lea, în întreaga ei complexitate.

Gospodăriile aduse din zonele viticole și pomicole, grupate pe provincii istorice, al căror amplasament corespundea conturului geografic al hărții României, cuprind construcțiile, instalațiile și uneltele, întregul inventar gospodăresc și ocupațional specific zonei de proveniență.

Conceput ca un sistem unitar, *satul* de la Golești și-a constituit propria vatră, în care locul central îl ocupă biserica (Drăguțești, Argeș, 1814), apoi Școala sătească (Comănești, Bacău, 2/4 sec. XIX), primăria (Hârsești, Argeș, 1910-1911) și hanul (Posești, Prahova, 1860). Au urmat atelierele meșteșugărești: de olar, din Coșești–Argeș, și de fierar, din Prahova, precum și moara cu roată, din Mustești–Arad.

Situate în vecinătatea livezilor de pomi fructiferi și a loturilor de viță de vie, construcțiile și adăposturile temporare se constituie într-un sector specializat, de o parte și de alta a drumului care străbate satul, cuprinzând pimnițe, conace de deal, poverne, un teasc cu șopru și cruci de piatră ce străjuiau, cândva, podgoriile Ștefăneștilor. Pimnițele sunt construite, în general, din lemn de stejar, dar sunt și din brad sau de plop (crama Popești–Vrancea, datată 1800). În ordinea vechimii, pimnițele aflate în muzeu sunt: Muscel–Podgoria (1707), Mehedinți (1794), Glodeni–Gorj (1796), Prahova (1801), Dâmbovița (1822). Ele au *temeie* de stejar, arareori din bolovani, și acoperiș din șiță sau șindrilă.

Pe Argeș în jos...

Construcțiile din podgorii pentru păstrarea utilajului viticol, ca și cele pentru fermentarea și păstrarea vinului, au apărut și au evoluat în timp, odată cu extinderea plantațiilor și îndepărtarea lor din gospodării. Ele au fost dublurile acestora în zonele viticole mai vechi și mai importante, cum a fost cazul în zona Hușilor, Iașilor, în podgoria Odobeștilor, în Gorj, Vâlcea etc.

În Gorj, unde au primit un pronunțat specific zonal, aceste construcții s-au numit *pimițe, pimnițe*, ca și cele din temelia caselor, foarte frecvente în zonă, ca în zonele învecinate. Una dintre cele mai interesante este *pimnița cu boltă*, al cărei acoperiș este realizat din bârne orizontale, așezate în trunchi de piramidă (numit local *în burduf*), bârnele laterale de la nivelul superior, ca și *temeiele* paralele fiind cu un metru mai lungi decât celelalte, cu capetele susținute de stâlpi cioppliți. Peste bârne, se fixează poduri cioplite cu securea, sau scânduri mai groase, întregul acoperiș fiind din corzi uscate de viță de vie, așa cum este pimnița din Dobrița–Dolj. Având acoperișul solid și usile masive, bine zăvorâte, pimnițele construite pe dealurile cu vii sau livezi adăposteau, întregul an, butoaiele cu vin, în gospodărie fiind aduse, periodic, cantități mici de băutură.

Lucrările din podgorii începeau primăvara, cu *dezgropatul* viilor, continuau cu *tăiatul, cotoritul* sau *copcitul, legatul, săpatul, stropitul, plevila* sau *tăiatul* corzilor și se încheiau, toamna, cu *culesul* și *îngropatul* viilor. Pentru tăiatul corzilor și al ciorchinilor de struguri, cosoarele s-au folosit încă din vremea dacilor, fiind cunoscute două tipuri: *cosor fără secure* și *cosor cu secure*. Dacă primul tip, de dimensiuni mici sau mijlocii, a fost răspândit pe întregul teritoriu românesc, al doilea tip a cunoscut două variante: cosorul lung, puternic curbat, armat cu o secure mică, și cosorul cu lamă lată și secure mare, asemănătoare unei arme de luptă.

Cercetările de teren au ilustrat o frecvență mai mare a primei variante în Câmpia Dunării și Dobrogea, în zonele cu via oloagă, a doua variantă fiind răspândită în Transilvania, îndeosebi în podgoriile săsești, asemănătoare cu cele din țările vest–europene.

Culesul viei, un moment important, presupune existența unui inventar complex: găleți de lemn, coșuri din nuiele sau scoarță de cireș, cofe sau donițe, în unele zone din Transilvania folosindu-se vase speciale, de formă tronconică, prevăzute cu curele sau cu o ureche prin care se introducea un băț, pentru transportarea lor la *ciuberele* sau hârdaiele cu două toarte, aflate la capătul rândurilor. În aceste vase, strugurii se *mustuiau* cu *mustuitorul.* În gospodării sau la crame, strugurii mustuiți se turnau în *zăcătoare,* din mustul denumit *răvac* obținându-se vinul cel mai bun.

Cel mai vechi procedeu de stoarcere a strugurilor mustuiți îl reprezintă *călcarea* în *călcător* (un trunchi scobit cu o gură de scurgere a mustului), urmat de linul din împletitură de nuiele sau din doage. Linurile din Drăgășani și Teleorman sunt remarcabile prin elementele de decor, capetele de cal, ca și *moldele* în care se scurgea mustul. În schimb, linurile din Gorj, numite *țarcuri cu corfe,* sunt confecționate din nuiele împletite, lemn de stejar sau plută, iar cele din Vrancea, monumentale, au pereți din *stacheți* de lemn. A urmat *zdrobitorul,* apoi, *presa* sau *teascul,* cea mai veche mențiune documentară datând din 25 august 1443, în care se face referire la teascul unei vii de lângă Cetatea Neamțului, document care ilustrează existența acestor instalații în podgorii, și nu în gospodării, așa cum existau în Transilvania.

Instalațiile cele mai performante pentru prelucrarea strugurilor sunt teascurile, care au evoluat de la *teascul cu pene de lemn,* întâlnit în podgorii din Drăgășani, Huși și Vaslui, caracteristic antichității greco–romane, la *teascul cu pene și șurub,* specific Argeșului, *teascul cu un șurub central de lemn* (ulterior, din metal), întâlnit în toată țara, *teascul cu două șuruburi* (Drăgășani și Huși), *teascul cu șurub într-o parte, teascul cu pârghie și șurub, teascul cu lanț, teascul cu șurub și urs,* întâlnit, îndeosebi, în Transilvania, la marii proprietari de vii.

Mustul colectat în *curătoare* se punea în *buți* sau *poloboace* închise cu cepuri de lemn; după terminarea procesului de fermentare, urma *răvăcirea* sau tragerea vinului într-un alt vas, *drojdia* devenind materie primă pentru fierberea în *velnițe* (poverne) și obținerea rachiului de drojdie.

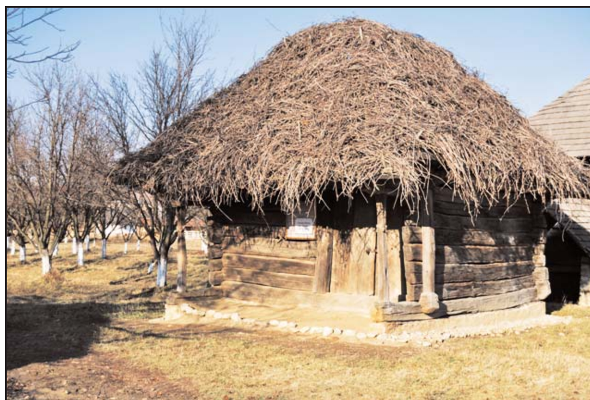
Vasele pentru depozitarea vinului și țuicii au forme și mărimi diferite, cele mai vechi fiind strânse în cercuri de lemn, iar cele de mari dimensiuni fiind instalate pe loc, înainte de construirea pivniței, majoritatea având formă alungită, pentru a putea fi transportate cu căruțele.

Profilul ocupațional de podgorean sau pomicultor este reflectat nu numai de existența unor anexe specializate și a instrumentarului corespunzător, ci și de planul casei, adesea acestea dispunând de un parter dezvoltat, cu spații destinate depozitării fructelor, vaselor cu băuturi, uneltelor și instalațiilor.

Pomicultura, ca și viticultura, are îndelungate tradiții pe teritoriul românesc, condițiile naturale favorizând dezvoltarea acestei ocupații, aspect argumentat de numeroase descoperiri arheologice (strecurători și fructiere de lut), documente istorice și mărturii etnografice.

Legăturile cu lumea greacă și influențele romane au dus la creșterea interesului pentru valorificarea fructelor în alimentație, îndeosebi, prin conservarea acestora (uscate, marmelade, cidru).

În Evul Mediu, în primele acte de danii către vechile ctitorii, sunt menționate livezi și nuceturi, așa cum sunt cele ale lui Vladislav Voievod, la 1374, Dan I, la 1385, Mircea cel Bătrân, la 1407, care scutește satele Tismanei de mai multe dări, inclusiv *dijme din livezi, din pomet.* Un document de cărăușie, din 1466, arată că merele erau transportate de țărani la Chilia și Cetatea Albă, în vederea exportării, iar, la 1597, Mihai Viteazul întărește negustorului Nicula, printre alte bunuri, și 21 de livezi vândute.

Consemnările călătorilor străini și ale cronicarilor descriu abundența pomilor fructiferi în țările române: „Nu se găsesc grădini cu pomi roditori, ci păduri întregi de pomi cu roade”, scrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae.*

Extinderea livezilor a dus la formarea unor renumite bazine pomicole (Argeș, Muscel, Buzău, Prahova, Gorj, Mehedinți, Vâlcea, Bacău, Iași, Vrancea, Neamț, Suceava, Covurlui, Țara Hațegului, Banat, Munții Apuseni, Țara Crișurilor, Sălaj, Maramureș, Țara Oașului, Țara Lăpușului, Ținutul Năsăudului și al Bistriței, Podișul Târnavelor, Mărginimea Sibiului, Țara Oltului, Țara Bârsei etc.), iar pomicultorii au cultivat numeroase soiuri autohtone de meri, peri, pruni, cireși. Dintre acestea, menționăm câteva dintre cele mai cunoscute: mărul crețesc, mărul dulce, botanele, perele cu miez roșu, perele tămâioase, cireșele negre de Voinești, cireșele drăgănele de Pitești, cireșele negre de Buzău, cireșele scorțoase de Râmnicu Sărat, prunele vinete românești, prunele grase românești și prunele tuleu gras.

Fructele se culegeau treptat, pe măsură ce se coceau, culesul făcându-se cu mâna, iar, pentru mere, cu *mușcătoarea* sau *prăița* (*clasta*). Unele erau puse la uscat pe lese împletite din nuiele, altele erau preparate: merele erau zdrobite și puse la fermentat (pentru țuică), stoarse (mustul de mere), zdrobite și amestecate cu apă (cidrul), puse la murat (Moldova), sau depozitate în fân, pentru consumul de peste iarnă.

Prunul era pomul cel mai frecvent întâlnit în livezi, acesta fiind productiv și puțin pretențios. Zonele consacrate pentru livezile de pruni sunt în Subcarpații Getici, în: Argeș, Muscel, Vâlcea, Prahova, Buzău, Gorj și Mehedinți; în Moldova: zonele Bacău, Neamț, Suceava, vestul Jijiei; în Transilvania: pe Valea Mureșului, Țara Zarandului, Țara Crișurilor, Sălaj, Ținutul Bistriței, Dealurile Clujului; în Banat. Prunele erau consumate sub formă de *chisăliță* și de *magiun,* obținute prin fierberea fructelor coapte. Uscate în cuptoare de uscat poame (în căldură, cu sau fără fum), acestea se conservau pentru iarnă. Însă, cea mai mare parte a producției de prune se întrebuința la prepararea țuicii sau a vinarsului (rachiu). Culese, lăsate la fermentat în căzi sau zăcători, prunele se transformau în *borhot,* care era fiert și distilat (o dată sau de două ori) în *velnițe, poverne, cazane* etc.

Acestea se găseau de-a lungul văilor, în gospodărie, în capătul livezilor sau grădinilor cu pomi fructiferi, fiind instalații simple, cuprinzând un cuptor rotund, un cazan din aramă, în care se fierbeau fructele fermentate, de la care pornea o țeavă (uneori, două sau chiar trei) în formă de serpentină de răcire, care străbătea, în diagonală, răcitorul (o cadă cu apă, construită din doage), ieșind în capătul de jos, deasupra *botei* (vas din doage cu două toarte, înfundat deasupra cu un capac cu două orificii: unul pentru curgerea țuicii în el, celălalt pentru aerisirea băuturii).

Alături de botă, se afla *țancul,* un băț cu crestături, cu care se măsura cantitatea de țuică din botă, iar apa din răcitor se schimba continuu, alimentându-se din iazul morilor alături de care se aflau instalațiile mici, ori din iazul special amenajat pentru instalațiile mari.

Povernele aveau pe acoperiș o afumătoare, ca zonă distinctă a centrului acoperișului, pentru evacuarea fumului, iar pereții erau fie din piatră ca la unele exemplare (din Buzău, Prahova, Muscel, Mehedinți), fie din lemn (Gorj, Argeș, Muscel, Dâmbovița), sau din nuiele și pământ (Velnița Vrancea), fiind construite deasupra solului, cu pereții îngropați în pământ (Buzău) sau semi-îngropați (Prahova, Mehedinți).

Abundența fructelor și a preparatelor casnice din fructe a generat intensificarea schimburilor comerciale pe cereale sau de vânzare prin târguri și prin piețe. Sunt consacrate drumurile comerciale ale pomicultorilor și viticultorilor pe întinse distanțe: drumul vinului, drumul fructelor, cele mai importante direcții ducând către câmpie, loc de unde se puteau procura cerealele necesare pentru consumul gospodăriei.

Alături de construcțiile specializate și de instrumentarul pomicol și viticol, muzeul etnografic în aer liber de la Golești deține, în completarea gospodăriilor existente, și anexe specializate pentru creșterea animalelor și depozitarea cerealelor: *grajduri, șuri, pătule* pentru porumb din nuiele împletite, *hambare* sau *timnicuri* din scândură de fag, *jimnițe* (Jignița din Gorj) pentru păstrarea alimentelor.

Începând cu anul 1966, muzeul și-a completat permanent patrimoniul, atât prin achiziții de noi monumente reprezentative tematic, cât și prin completarea interioarelor țărănești, a costumelor tradiționale din zonele existente, a mobilierului, uneltelor și instalațiilor, în prezent, muzeul etnografic expunând peste 160 de monumente și aproximativ 53.000 de piese muzeale.

Recunoscut și apreciat pentru valoarea sa, muzeul este de peste 40 de ani un cadru de referință pentru cinematografia românească, aici filmându-se numeroase secvențe din filme de succes: *Ciuleandra, Iancu Jianu, Haiducii, Bătălie pentru Roma, Trenul vieții, Chirița în provincie, Trandafirul galben* etc.

Numeroase personalități științifice, culturale, politice, administrative și diplomatice au descoperit, cu admirație, Muzeul Golești, lăsând în Cartea de Onoare, pentru memoria generațiilor viitoare, cuvinte elocvente. Încheiem demersul nostru cu aprecierea făcută de academicianul Constantin C. Giurescu: „Este o realizare remarcabilă, care va forma un punct de atracție nu numai pentru turiștii din România, ci și pentru cei de peste hotare. Felicit pe cei care au avut ideea colecționării, restaurării și conservării unor asemenea valori și pe cei ce au îndeplinit această idee cu atâta pricepere și pasiune.”

La pas prin satul global

Iată-mă şi în Malta!

Ion PĂTRAŞCU

În zilele de 20-21 septembrie 1989, l-am însoţit pe Aurel Duma, ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, într-o vizită oficială în Malta, unde a reprezentat Guvernul României la festivităţile ocazionate de cea de a 25-a aniversare a proclamării independenţei de stat a acestei ţări insulare. Prezenţa delegaţiei române la acel eveniment era un gest normal faţă de o ţară prietenă, cu care existau relaţii diplomatice din anul 1968. Nu aveam o ambasadă acolo, pentru că volumul relaţiilor bilaterale, în special economice, nu impunea acest lucru. Contactele curente dintre cele două ţări erau menţinute prin intermediul ambasadei noastre de la Roma.

Ca element mai aparte, de curiozitate, amintesc de prezenţa în ţara noastră a *Ordinului suveran al Cavalerilor de la Malta,* începând cu anul 1932. Activitatea acestuia la noi a fost întreruptă în perioada postbelică, până în anul 1990, când a fost reluată.

Abia ulterior am aflat şi noi că eram prezenţi în Malta în ajunul unui eveniment cu rezonanţă şi cu consecinţe de amploare mondială. Ne găseam acolo cu doar două luni şi jumătate înainte de întâlnirea preşedinţilor sovietic şi american, Gorbaciov şi Bush. Acel moment a consemnat încheierea ciclului postbelic Yalta–Malta şi demararea unui alt ciclu, care vom vedea cum se va derula. În orice caz, la 23 de ani distanţă, semnalele sunt de genul: *mamă, vacii noastre nu-i este bine, vine tata cu pielea pe băţ!* Să-mi fie iertată zicala rurală, dar nu am găsit alta mai potrivită.

Am venit de acolo nu numai cu o medalie jubiliară, dar şi cu impresii puternice despre o ţară mică şi voinică. Fiind la răscruce de drumuri în Mediterană, cele şase insuliţe ale Maltei au primit şi ele în vizită o lungă listă de năvălitori şi ocupanţi. Pentru început, îi menţionez pe fenicienii, care, cu 15 secole î.Hr., i-au învăţat pe maltezi comerţul şi au pus bazele limbii lor. În timpul romanilor, Malta avea statut privilegiat de *oraş aliat.* În secolul I d.Hr, Sfântul Apostol Pavel le-a lăsat credinţa creştină. Nu puteau evita stăpânirea bizantină sau pe cea arabă. După arabi au apărut normanzii, moştenind de la Roger al acestora drapelul naţional de astăzi, alb-roşu. În 1530, Carol al V-lea al Spaniei a încredinţat insulele malteze Cavalerilor Sfântul Ioan, cunoscuţi apoi drept Cavalerii de la Malta, pentru 268 de ani.

De ocupaţia turcească, maltezii au scăpat printr-un act eroic, de genul frumoasei poveşti biblice despre David şi Goliat. David era reprezentat de cei 600 de cavaleri şi 12.000 de maltezi, aflaţi toţi sub comanda francezului Jean Parisot Valette. De la el au moştenit maltezii numele actual al capitalei lor – La Valetta. Goliat nu era altul decât Soliman Magnificul, în fruntea unei flote de război de 400 de vase, care a trebuit să ridice blocada şi să o şteargă umilit din faţa micuţului David.

O zi fără griji

Avansând în istorie, ajungem la ocupaţia lui Napoleon, de mai puţin de un an, urmată de cea engleză, pentru mai mult de 180 de ani. În cel de-Al Doilea Război Mondial, micuţul David maltez a jucat un rol crucial, fiind cunoscut drept *Fortăreaţa din mijlocul Mediteranei* sau *Cuirasatul nescufundabil.*

A doua zi după jubileu am vizitat locuri extrem de importante de pe două insule mai măricele: Malta – 246 kmp şi Gozo – 67 kmp Ne aflam în zona unor taine de nepătruns, pe un tărâm care figura pe lunga listă a posibilelor amplasamente ale misteriosului continent Atlantida. Cu sau fără temei, totul pornea de la opiniile lui Platon privind existenţa acelui continent pe o insulă, dincolo de stâncile lui Hercule (Gibraltar), care, după el, era la fel de întinsă precum Africa. Numeroşi istorici şi geografi au venit cu ipotezele cele mai interesante, fanteziste chiar, privind locul unde a dispărut Atlantida într-un cataclism, cu aproximativ 9.000 de ani î.Hr.

În peregrinările mele diplomatice sau turistice, am trecut prin unele dintre acele locuri ipotetice sau prin vecinătatea lor. Am fost pe coasta andaluză a Spaniei, am ajuns în vecinătatea insulei Santorini din Grecia şi am petrecut ceva timp în Cipru. Mă cam derutează puţin siguranţa cu care omul de ştiinţă suedez Ulf Erlingsson susţine că Irlanda ar fi singura insulă de dincolo de Gibraltar care corespunde în proporţie de 98,98% descrierii lui Platon a cetăţii Atlantis, dată fiind arhitectura megalitică a acestei ţări. Din această poveste incitantă, nu putea lipsi America. Se afirmă cum că insula Bimini (la 80 km de Miami, Florida), cu construcţiile sale ciclopice, ar fi o rămăşiţă a continentului descris de Platon sau, cel puţin, o colonie a Atlantidei.

La rândul său, Malta şi-a dobândit un loc de frunte în această poveste fantastică. Totul a început în anul 1913, când un fermier s-a plâns de existenţa unor pietre uriaşe pe pământul său. S-a dovedit, până la urmă, că acele pietre făceau parte din salba unor temple ciclopice, lăsate moştenire de o populaţie dispărută cu peste 4.000 de ani în urmă. Monumentele respective sunt prezente pe o suprafaţă de peste 300 de kmp şi se înscriu în patrimoniul cultural al omenirii. În sprijinul acelei ipoteze a venit şi descoperirea (octombrie 1999) a unui sanctuar submarin, la 3 km de coasta orientală a Maltei, la o adâncime de 19 metri. Este vorba despre un templu de piatră, din adâncuri, care, precum o femeie cochetă, nu a vrut să-şi dezvăluie vârsta nici chiar la analizele cu Carbon-14. Rezistenţă explicabilă, întrucât proba respectivă dă rezultate numai în cazul reziduurilor organice.

Aşa se conturează ideea că Malta ar fi fost baza avansată a *Imperiului Atlant,* întrucât ea deţine cea mai mare concentraţie de temple megalitice complexe, ridicate cu mult înainte de piramidele egiptene.

Călătorind mult pe tărâmuri de basm, m-am îndrăgostit de legende, pe care nu scap nicio ocazie să le împărtăşesc şi celor care doresc să le asculte, şi nu întâmplător: legendele nu cer efortul de a le studia pentru a le înţelege, spre deosebire de istorie, care nu se lasă cucerită fără explicaţii.

Din Arizona, despre filmul unei crime

Octavian D. CURPAŞ

Povestea lui Jodi Arias, criminala condamnată pentru că şi-a omorât prietenul într-un mod cu totul bestial, a ajuns în iunie 2013 şi pe micile ecrane din SUA. Dat fiind faptul că procesul a fost ultra-mediatizat în ultimele luni, şi vizionarea filmului a fost pe măsură. Richard Blaney, cel care a scris scenariul acestui film, s-a grăbit să infirme speculaţiile potrivit cărora cei din industria filmului s-au orientat rapid din dorinţa de-a câştiga de pe urma unui caz de crimă senzaţional. Recent, acesta a declarat cotidianului *USA Today* că echipa sa a finalizat scenariul filmului în luna decembrie, anul trecut. Jodi Arias şi-a omorât prietenul, Travis Alexander, la locuinţa acestuia din Mesa, Arizona, la data de 4 iunie 2008, iar procesul ei a început să fie televizat din decembrie 2012. *Jodi Arias: Dirty Little Secret* nu este un film despre procesul lui Jodi, care a rezultat într-o condamnare „first degree murder", ci, potrivit scenariştilor, este un subiect cu privire în relaţia dintre o femeie care a devenit capabilă de crimă şi un bărbat care a avut ghinionul să se implice cu ea din punct de vedere sentimental. Se pare că regizorii au petrecut nopţi întregi analizând filmări video, documente, rapoarte, dovezi cu amprente şi documente de tribunal, pentru a concepe şi scrie acest scenariu, care pe parcursul procesului aflat în desfăşurare suferea constant modificări. „De fiecare dată când Jodi spunea ceva nou la proces, noi primeam telefoane şi eram întrebaţi dacă am putea să introducem acele fraze în scenariu", afirmă Richard Blaney.

Rolul lui Jodi Arias a fost jucat de către actriţa Tania Raymonde, iar rolul lui Travis Alexander a fost interpretat de către Jesse Lee Soffer. Regia: Jace Alexander. „Portretul lui Jodi, pe care am încercat să-l zugrăvesc, era într-o continuă evoluţie. Noi am filmat viaţa unei persoane, care nu a fost încă scrisă integral" – a explicat Tania la postul CNN. Echipa de scenarişti şi actori a petrecut ore în şir încercând să evite portretizarea celor doi (Travis şi Jodi) în alb şi negru. Ambele personaje sunt trasate cu virtuţi şi capricii. În aceeaşi măsură, a fost avut în vedere respectul faţă de familia Alexander. În mod cert, Travis Alexander, un trainer motivaţional, este considerat o victimă în favoarea căreia producătorii filmului şi-au propus să vorbească. În acelaşi timp, nu a fost uşor de interpretat rolul lui Jodi, o tânără inteligentă, care, din păcate, nu şi-a valorificat resursele, renunţând până şi la completarea studiilor liceale. Aceasta a avut abilitatea să trăiască o viaţă frumoasă, însă, datorită unui caracter îndoielnic, şi-a ruinat viitorul. Desigur, actriţa Tania Raymonde nu a avut ocazia să o întâlnească pe Jodi personal. Actorul Jesse Lee Soffer a declarat, însă, că pentru el lucrurile sunt mult mai clare. El este convins că Travis a fost un băiat de treabă şi şi-a propus ca oamenii să vadă aceasta când vor privi filmul. Actorul David Zayas, originar din Puerto Rico, a interpretat rolul detectivului Esteban Flores de la poliţia din Mesa, Arizona. Zayas l-a contactat pe Flores, însă nu a primit niciun răspuns. „Sunt convins că Esteban Flores este un detectiv de criminalistică de excepţie şi un om deosebit. Deoarece nu am avut prilejul să-l întâlnesc, probabil nu am captat gesturile lui şi modul lui de-a fi, dar sper că în final va spune că am interpretat rolul său în mod onest."

Stânga: actorii din film
Dreapta: personajele reale

În fond, scenariştii speră că au creat o poveste care va fi recunoscută de către telespectatori, nu pentru că aceştia au petrecut luni întregi în a pregăti acest film şi au urmărit de aproape afirmaţiile care s-au făcut la proces şi în mass-media despre acest caz, ci pentru că oamenii se pot regăsi pe ei în aceste personaje şi conjuncturi. În cele din urmă, este un film despre o relaţie tragică din care mulţi vor avea de învăţat, vor şti să evite anumite situaţii înainte de-a fi prea târziu...

Fiesta total

Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG

A crede că expresia maximă a luptei taurine se concentrează în spectacolul bine regizat, desfășurat în arenele special amenajate în acest scop – corida – ar fi o eroare de neiertat și o nedreptate făcută tradițiilor și culturii națiunii spaniole. Cine pornește de la premisa că fenomenul corida (span. *corrida*) ar fi baza confruntării dintre taur și om uită să ia în calcul sărbătorile populare, care se desfășoară pe tot parcursul verii în toate zonele Spaniei, evenimente care atrag mult mai mult public decât dansul toreadorilor din ring. Nu degeaba spaniolilor le place să-și privească țara ca pe o „piele de taur întinsă la uscat"! O privire fugară aruncată pe harta peninsulei confirmă fantezia lor.

Din cele aproape șaptesprezece mii (!) de *festejos taurinos* care se înregistrează anual în Spania, doar cincisprezece la sută au loc în arene, cu intrare pe bază de bilet. Majoritatea manifestărilor de acest gen se rostogolesc zgomotos direct pe străzile localităților aranjate fotogenic, în straie de sărbătoare. De când s-a inventat corida au existat și *encierros*, denumire dată curselor ocazionate de mânarea vitelor către sau dinspre arena destinată luptei „oficiale". Ele s-au cristalizat ca alternativă binevenită poporului de rând.

„Pe acoperișuri, pe stâlpii felinarelor, prin cele mai neașteptate locuri atârnă ciorchine flăcăi și bărbați în toată firea" – scria la 1966 Juan Goytisolo în romanul său *Señas de identidad.* Femeile țipă isteric, provocând taurul și ațâțând bărbații, mulțimea entuziasmată urlă în mod barbar, toată lumea combate, cu toate mijloacele. „E un public simplu, primitiv, fără turiști..., fără señoritos cu pălării mari, cu boruri largi și țigări de foi, fără femei frumoase, cu piepteni în păr și mantile fistichii, instalate comod în rândul din față, fără anglosaxone frigide, avide de senzații autentice, în căutare de emoții tari." Taurul este alergat și vânat cu metode identice celor din vremurile preistorice. Comparată cu această barbarie, corida e un joc civilizat, aproape un balet s-ar putea spune. Între timp, s-au înăsprit legile, protectorii animalelor protestează, politicienii și statul se străduiesc să pondereze brutalitatea unor practici, restrângând și suprimând, riscând adesea confruntarea cu mânia populației și pierderea votului unei mase considerabile de cetățeni.

Pentru *mozos* – protagoniștii bipezi ai acestei alergări – mânarea vitelor în tumult este prilej de aventură, un joc periculos cu focul și o ocazie binevenită de a-și demonstra curajul și bărbăția. Pe nimeni nu preocupă idealurile înalte pentru care se înfierbântase pe vremuri scriitorul Ernest Hemingway, cel care, prin scrierile sale, a conferit celebritate cursei de pe străzile orașului Pamplona. În realitate, ocupați cu probarea propriei lor vitejii, *los mozos* nu au timp pentru considerente estetice; nevoia de a demonstra superioritatea inteligenței față de forța brută a naturii sau conflictul dintre cultură și haosul necivilizat joacă aici un rol cât se poate de secundar. Detalii precum atinsul taurului, înmuiatul batistei în sânge sau tăierea cozii și înmânarea ei învingătorului au o semnificație mult mai adâncă, ducând cu gândul la unele ritualuri arhaice și la obiceiuri perpetuate din antichitate.

Taurul a fost animalul totemic al multor popoare din bazinul mediteraneean. Hitiții și arameenii îl divinizau, pe post de simbol al fecundității mitice, al puterii supranaturale a zeilor. Cretanii culturii minoice practicau un ceremonial cu o scenografie elaborată, care prevedea mișcări complicate de eschivă și sărituri peste taurul în plină alergare. Perșii obișnuiau să-și „boteze" novicii proaspăt inițiați cu sângele unui taur sacrificat, convinși fiind că în acest mod li se va transfera puterea și virilitatea sa. Multe culturi din Asia Mică presupuneau uciderea unui taur, act-simbol al victoriei binelui asupra răului. Sacrificarea se dorea impuls dat reinițierii unui ciclu de renaștere a naturii. Nu întâmplător, aluzia la sângele vărsat de Iisus se interpune până și pașnicului cult creștin, în chiar ziua Învierii de Paște, când tradiția sevilliană prevede deschiderea sezonului coridelor prin lăsarea în libertate a taurilor supranumiți *toros de haleluya.* Nu rare sunt ocaziile când bestiilor cu coarnele înfășurate în vată și pânză le taie calea câte-un un torero rătăcit, mai mult sau mai puțin improvizat. Aleluia!

Tauri de foc, cu spatele și coarnele îmbibate în substanțe inflamabile – *toros ardiendo*, au existat încă din Antichitate; în Spania Evului Mediu erau prezenți atât la sărbătorile regale, cât și în ocazii cu semnificație religioasă. Dar fantezia omenească nu cunoaște limite: tot în Antichitate își are originea și obiceiul de a momi taurii spre o rampă amenajată în apropierea unei ape, cu scopul de a-i „convinge" într-un final să se arunce în vâltoare. Un ecou al acestor crude amuzamente populare a supraviețuit până în zilele noastre, sub forma vestitelor *toros al agua,* jocuri celebrate în lunile iulie și august prin localitățile spaniole de pe litoral.

Singurele locuri din lume în care mai trăiește liber taurul arhaic, din rasa vestită de pe vremea Imperiului Tartezian, sunt zona Navarra-Țara Bascilor, regiunea Salamanca-La Mancha și malurile Guadalquivirului, în sudul Andaluziei. Aici, în Evul Mediu, cavalerii mauri și creștini obișnuiau să-și omoare timpul în pauzele dintre bătăliile Reconquistei exersându-și îndemânarea și iuțimea în lupta cu exemplarele cele mai impresionante ale acelor tauri legendari. Însuși eroul național al Spaniei, El Cid Campeador, pe lângă incontestabilele calități de conducător de oști de care a dat dovadă, a fost un toreador magnific, „Marea Mândrie a Castiliei", după cum îl descrie poetul Nicolás Fernández de Moratín. De atunci și până astăzi, întreaga națiune spaniolă pare decisă în lunile de vară să nu se abată de la mottoul încetățenit: „Nicio fiesta fără taur!"

Iulie, august. Căldură mare. Creierele se înfierbântă, sângele prinde a clocoti în vene. „Duminică după-amiază, 6 iulie, fiesta explodează. Descriere mai potrivită nu există", așa descrie Hemingway în anul 1926, prin glasul lui Jake Barnes, personajul principal al romanului *Fiesta*, acea atmosferă incandescentă. Opera sa a adus celebritate sărbătorii *Feria de San Fermin* din Pamplona, cunoscută și sub numele de *Feria del Toro*, pe scurt, *sanfermines.* Chiar dacă punctele culminante ale sărbătorii sunt vestitele *encierros* – mânarea alertă a vitelor, activitate de cel mult opt minute cu care se începe și se încheie ziua – caracteristica principală a nebuniei generale rămâne sărbătoarea neîntreruptă, plăcerea de a petrece dezlănțuit pe străzi, timp de opt zile și nopți, încontinuu, cântând, dansând, bând și mâncând cot la cot cu oameni veseli, ca-ntr-o transă generalizată, o magică *fiesta total.* Singurul moment solemn al manifestării este dat de parada din dimineața zilei de 7 iulie, când figurina în mărime naturală care-l reprezintă pe sfântul (San) Fermin este purtată pe un car alegoric pompos pe străzile orașului, însoțită de episcop, cler, primar, consilieri, „regina" Pamplonei și nelipsita orchestră. Odată cu revenirea sfântului în incinta bisericii, se încheie partea religioasă a zilei și se trece la festivitatea propriu-zisă. Începe adorarea zeului Dionis, o nebunie cu alură de bacanală, complet străină de morala cuminte a catolicilor, o concesie făcută sub acoperișul tolerant al sloganului „una vez al ano, esas cosas no hacen dano" (o dată pe an, aceste lucruri nu dăunează). Ventilul servește normalizării presiunii din întregul sistem.

Feria de San Fermin se deosebește fundamental de Feria de Abril, celebrată la Sevilla: aici nu se pune preț pe apartenența la o pătură socială privilegiată, ci, dimpotrivă, se caută înfrățirea cu toată lumea, fără restricții sau discriminări. În nicio altă arenă taurină nu se consumă atâta alcool ca la Pamplona. Aici coridele sunt organizate de „Casa de la Misericordia", o instituție de binefacere, care împarte săracilor carnea taurilor sacrificați și finanțează din profit un cămin de bătrâni. În Pamplona, aproape o jumătate de milion de oameni aleargă cu taurii pe străzi, cam de trei ori mai mult decât populația orașului (180.000), dansează și petrece pe străzi, făcând din noapte zi. Turiștii prezenți au citit, desigur, romanul *Fiesta* al lui Hemingway sau au vizionat măcar ecranizarea sa, cu Ava Gardner în rolul principal.

E fapt incontestabil că Sanfermin este o sărbătoare a bărbăției, chiar dacă nu e o noutate să vezi și femei alergând printre tauri. Tumultul interior este enorm, inima bate să sară din piept, corpul își mobilizează toate rezervele, părul se face măciucă, pielea de găină. Alergați de tauri, sub tropăitul lor asurzitor, cu mirosul de jivină în nări, simțind suflarea lor fierbinte în ceafă, amatorii de senzații tari par suspendați între spațiu și timp, între viață și moarte. Toate detaliile supărătoare ale cotidianului anost se topesc sub imperiul acelei clipe magice, mistice, extatice. Pentru unii dintre ei, *encierros* sunt un drog, evenimentul cel mai prețios al anului. Atracția lor irezistibilă îi smulge de lângă mamele sau soțiile grijulii, de lângă copiii care-și contemplă îngroziți tații, rugându-se să scape nevătămați. Unii aleargă pe ascuns. Cursele – *las carreras* – sunt iuți și periculoase; localnicii experimentați știu cum să evite învălmășeala și să se refugieze în ultimul moment, dar veneticii neștiutori – *patas* sau *descerebrados,* cum îi supranumesc pamplonezii pe candidații involuntari la sinucidere – sunt surprinși adesea pe picior greșit. Poate și pentru că tind să se ridice imediat după ce sunt aruncați la pământ, încercând să fugă mai departe, în loc să rămână culcați, nemișcați. Americanii și australienii dețin recordul la accidentări. Cu toate acestea, e un adevărat miracol că se înregistrează relativ puține incidente grave și extrem de rare cazuri mortale.

Taurii sunt programați genetic să evite îmbulzeala, fiind mereu în căutarea unui „tunel" prin care întrevăd drumul spre libertate. Majoritatea izbiturilor sunt provocate însă de colegii din plutonul de co-alergători. Doar trei la sută dintre răni sunt provocate de coarne și în doar zece la sută din cazuri sunt implicați patrupezii. Sunt dramatice momentele în care taurul se clatină, încercând să decidă direcția în care s-o ia, nehotărât în fața „vitejilor" înarmați, conform tradiției, cu nimic mai mult decât un simplu ziar. Pe care dintre ei să se prăvălească? În astfel de clipe, se-ntâmplă ca unul sau altul dintre combatanți să se piardă cu firea, trăgându-și vecinul în față, pe post de scut uman. *Homo hominis taurus est.*

Cu excepția „poporului simplu", partizan etern al luptelor cu tauri, corida a preocupat dintotdeauna atât străinii, cât și spaniolii, fiind un veșnic subiect controversat. Încă de pe vremea grecilor și romanilor, învățații și clericii condamnau obiceiul barbar, atribuindu-i origini neclare, păgâne. În anul 1567, Papa Pius al V-lea a interzis tradiționalele curse taurine duminicale, dar ingenioșii săi contemporani au găsit imediat o portiță de scăpare, programând spectacolele lunea și „inventând" astfel o nouă zi de sărbătoare. „Pe tot parcursul istoriei noastre, puține sunt lucrurile care au reușit să entuziasmeze și să fericească națiunea noastră în măsura în care a făcut-o această sărbătoare", nota scriitorul José Ortega y Gasset, referindu-se la euforia trezită de apariția primilor toreadori, la granița dintre secolul al XVII-lea și al XVIII-lea. Nici în secolele următoare, liderii națiunii nu au reușit să cadă la pace: în timp ce protagoniștii generației de scriitori de la 1898 – Unamuno, Pío Baroja, Antonio Machado, Azorín – cultivau aversiunea față de coridă, în fruntea generației de aur 1927 s-au situat Federico García Lorca și Rafael Alberti, adepți înflăcărați ai luptelor cu taurii. A urmat epoca franchistă, care a stilizat corida ca pe un spectacol de *fiesta național,* dar a restrâns sărbătorile populare locale. Abia după moartea dictatorului Franco, situația a revenit la normal.

→

Orizont SF

Un performer al radiodifuziunii

Mircea OPRIȚĂ

Născut la 6 noiembrie 1942, în Cernăuți (m. 2 martie 2013, în București), Dan Ursuleanu a studiat Literele la Facultatea de Filologie a Universității din București, făcând apoi o lungă carieră în cadrul Radiodifuziunii Române. Ca realizator de emisiuni, și-a legat numele de emisiuni preocupate de cuceririle recente ale științei, precum *Laboratoarele performanței, Căutătorii de energie, La frontierele cunoașterii.* Acest interes special l-a adus în mod firesc și spre domeniul anticipației, unde s-a dovedit unul dintre popularizatorii constanți ai performanțelor genului, incluzându-le și pe cele datorate autorilor români, pe calea undelor radio. A creat, într-o primă fază, emisiunea *Radiobiblioteca SF,* difuzată în anii 1982-1983 pe Programul III (unde ultrascurte). Într-un gest de alint, avea s-o numească „un copil răsfățat al fandomului românesc", schițându-i existența experimentală, dar profund benefică în condițiile în care și mișcarea de amatori de la noi intrase deja într-o fază dinamică de organizare și activitate:

„Această emisiune a debutat timid, puțin dezorientată, căutându-și și găsind repede rosturile ei adevărate. A crescut, treptat, de la 10 minute în fiecare săptămână la 40. Și s-a impus, aproape instantaneu, ca prim ziar vorbit, hebdomadar al SF-ului din țara noastră.

Si-a diversificat ambițiile, modalitățile, posibilitățile și, mai ales, colaboratorii. Fanii din toată țara au simpatizat-o, au simțit-o ca fiind «a lor» și au început să o bombardeze cu scrisori. Teancul acestor scrisori nu măsoară mai puțin de 1 metru."

La începutul anului 1984, după 93 de ediții difuzate în eter, emisiunea era pregătită să se transforme în alta, complexă și matură, structurată variat și mizând pe colaboratori de bună calitate. Sub denumirea de *Exploratorii zilei de mâine,* ea avea să cunoască o lungă perioadă de manifestare publică. Primul său redactor a îngrijit-o până în 1990, moment din care avea s-o preia Ștefan Ghidoveanu, mutând-o de la Radio România Tineret la Radio România Cultural, ceea ce i-a asigurat existența în continuare, inclusiv azi, dar și o mai bună vizibilitate între celelate programe. Ca performantă, emisiunea este prima și cea mai lungă emisiune radiofonică dedicată anticipației în România și, după toate probabilitățile, chiar în întreg spațiul european. Talentul de organizator al inițiatorului i-a creat suficient prestigiu încât Dan Ursuleanu însuși („prezentă statornică, discretă și persuasivă, dispunând de-o excelentă informație, mereu la zi", cum îl portretizează Dan Rebreanu într-un articol din revista *Tribuna*) să treacă astăzi drept o legendă a Radiodifuziunii Române. După Revoluție, a devenit director al nou înființatei Direcții de relații cu publicul și redactor-șef al postului de radio Antena Bucureștilor, creat de direcția amintită. În 1996 a trecut la conducerea departamentului de Jocuri și Concursuri, activitate de divertisment destinată copiilor și tineretului. Acesteia i s-a dedicat cu o pasiune ce avea să producă mai târziu, în 2002, un *Dicționar de scrabble*, publicat împreună cu Dorina Arhip.

În ciuda faptului că a venit în contact cu numeroși autori de SF, de la „seniorii" Vladimir Colin, Ion Hobana, Horia Aramă, Ovid S. Crohmălniceanu, Florin Manolescu, și până la „speranțele" în curs de profesionalizare ale epocii, Ursuleanu a rezistat tentației de a aborda el însuși creația literară în registru anticipativ. S-a limitat la unele dramatizări radiofonice difuzate în serial după lucrări celebre din SF-ul mondial: *Soarele gol* și *Eu, robotul* de Isaac Asimov, *Krakatit* de Karel Capek, *Marele portret* de Dino Buzzati, *Orașele scufundate* de Felix Aderca. A rămas fidel gazetăriei radiofonice, pe care o recunoaștem și în rarele situații când acceptă să și-o transfere paginii tipărite. A publicat, de pildă, la limita dintre articol și povestirea umoristică, materialul intitulat *Eterna meserie a viitorului* (1987). Deplângând complicarea continuă și specializarea extremă a meseriilor tradiționale („în curând n-ai să mai poți pune un flec la pantof fără diplomă de doctor în geofizică, iar un actor de provincie, care nu e expert în holografie, nu-și va mai găsi locul pe scenă"), autorul ne consolează totuși cu perspectiva mereu promițătoare a profesiei de scenarist SF. Acesteia îi descrie amuzat tematicile fundamentale, ideile năstrușnice și diverse scheme de subiect, „valabile" și „productive" în cadrul clișeelor rutinate ale genului: catastrofa cosmică, lumea pe dos, invazia extraterestră, călătoria în timp. Propunerile de scenarii cad în avalanșă, una mai comică decât alta, precum în setul menit să ilustreze tema holocaustului nuclear:

„Lumea postatomică. Șobolani imenși. Scorpioni. Oamenii au murit. (SFÂRȘIT). Variantă îndulcită: Șobolani imenși. Scorpioni. Aproape toți oamenii au murit. Au scăpat doar câțiva (care lucrau într-o mină de lignit, care explorau o peșteră, care navigau cu un submarin, care tocmai coborâseră în beci, după vin etc.). Sălbăticiți, se bat cu ciomegele pentru o conservă iradiată (cutie de chibrituri, album entomologic, televizor color în stare de nefuncționare, femeie etc.). Șobolanii și scorpionii îi împuținează și mai mult. Un supraviețuitor zice: «Va trebui să reluăm istoria civilizației de la început». Se naște primul copil. Pare normal. (SFÂRȘIT). Variantă parțial îndulcită: șobolani imenși, scorpioni și niște ființe monstruoase, jumătate șobolani, jumătate scorpioni. Sunt foștii oameni care au suferit mutații genetice. Se hrănesc cu dărâmăturile fumegânde ale fostelor orașe, devenite acum nefolositoare. Unul dintre ei zice: «Va trebui să deschidem o pagină nouă în istoria civilizației». Nu se naște niciun copil, mutanții se înmulțesc prin dedublarea personalității. (SFÂRȘIT)."

Soluțiile descărnate pe care le sugerează autorul sunt parodii de clișee, iar gestul său este mai curând unul critic, în ciuda lipsei sale de gravitate și a amuzamentului căutat. Dan Ursuleanu știe să-și facă treaba și în versiune gravă. O povestire din 1985, *War-game*, ni-i prezintă pe Alex și Ted, personaje antrenate cu patimă în reconstituirea, pe tabla de joc, a bătăliei debarcării aliaților în Normandia. Întrucât cărțile și zarurile permit și diverse manifestări ale imprevizibilului, jocul ia turnuri capricioase, iar dorința „ambelor părți" de a câștiga un război astfel reactivat, inclusiv cu prețul trișărilor, contribuie și ea la escaladarea conflictului, până când totul scapă de sub control. Realitatea se amestecă subit cu ficțiunea, vechi scene de luptă se prelungesc în altele de neconceput pentru Al Doilea Război Mondial, intervenția unor forțe catastrofale, dezlănțuite de furia umană, zguduie planeta din temelii.

„Tot mai multe proiectile scăpau din orbita jocului, ciuruind pereții afumați. Camera începu să trepideze îngrozitor, odată cu întreaga casă, odată cu terenul de sub ea. Ted detona bombele fără alegere, atomice, chimice, neutronice, bacteriologice.

Afară, sub cerul liber, se dezlănțui grozăvia. Cartea cicloanelor fusese întoarsă, nu se știe de cine, cei doi combatanți nu mai controlau de mult logica jocului. Fluxurile ionice, eliberate spontan de aparaturile mascate savant în diferite zone strategice, țâșneau spre atmosferă deturnând vânturile, prăvălind uragane și trombe de praf radioactiv peste continente. Un snop de bombe cu hidrogen explodă în adâncul Pacificului. Apele oceanului planetar, cuprinse de frenezia unui balans nebun, măturară irezistibil uscatul pe zeci de kilometri dus-întors."

Datorită lui Dan Ursuleanu avem, scos la lumină din colecțiile vechi ale revistei *Viața Românească* (volumul LXXXIII din 1930), un eseu filosofic al lui H.G. Wells, *Despre individualitate și nemurire*, document literar valoros, măcar pentru faptul că ni-l arată pe autorul *Mașinii timpului* colaborând, probabil fără știrea sa, dar spre satisfacția noastră, la o publicație din România interbelică. Alte volume publicate de autor (*Umor pe patru roți,* 1981; *Comic-voiajor,* 1987; *Povești cu poze și… pozne*, 1989) servesc vocația sa de umorist, fără a mai avea vreo legătură cu SF-ul.

În 1862, autorului de basme Hans Christian Andersen i se face rău odată cu răpunerea primului taur în arena din Málaga; scriitorul este nevoit să părăsească tribuna după sacrificarea celui de-al cincilea taur din seria de doisprezece prevăzuți în program. În schimb, mai târziu, poetul și prozatorul Kurt Tucholsky comenta: „O barbarie. Dar, dacă se ține și mâine, eu unul mă duc din nou". Criticul de artă Théophile Gautier, la fel ca și conaționalul său Alexandre Dumas, considera lupta cu taurii drept „unul dintre spectacolele cele mai frumoase pe care omul le poate imagina", mărturisind că în momentul loviturii mortale de la final, când toată arena își ține răsuflarea, a simțit emoții care egalează tulburarea ocazionată de cele mai cutremurătoare drame shakespeariene. Astăzi, în Andaluzia, tot ce e legat de hăituirea bovinelor trezește reacții contradictorii, de la entuziasm până la respingerea totală, într-un amestec de fascinație și consternare.

Explicația supraviețuirii acestei tradiții de-a lungul veacurilor, în ciuda numeroaselor încercări de a-i pune capăt, constă în inegalabila forță de atracție pe care o exercită acele momente de răvășire emoțională exacerbată. Sentimentul atingerii morții, presimțirea neantului și efemerității existenței, norocul de a scăpa de sub pericolul iminent, a doua șansă, încununată mai apoi de o renaștere aparent miraculoasă sunt câteva dintre elementele care creează emoțiile cele mai puternice. Nu doar jocul cu viața și moartea sunt tipice pentru spanioli, ci însuși respectul și importanța pe care o acordă sentimentelor adânci, acelor *emociones fuertes* care conferă existenței un sens profund. „Rigiditatea și incapacitatea de a simți emoție constituie pentru spanioli nenorocirea cea mai groaznică ce poate paște un om", scria cândva Gerald Brenan în *The Face of Spain.* Spania îi regizează morții un spectacol multicolor: lupta cu taurii, un spectacol pe care îl exportă chiar și prin fostele colonii de peste ocean (în Mexic, ele se numesc *Pamplonadas*).

Așa cum o operă italiană îi zguduie pe unii, tot așa fiorul estetic îi electrizează pe spectatorii luptelor taurine. Cu toate acestea, nu se pune problema unei indiferențe suverane a spaniolilor față de suferință, sânge și moarte, așa cum suspecta în mod eronat americanul Richard Ford. Nu uciderea taurului joacă rolul decisiv, ci momentul care precede moartea, secunda de dinainte de final. Țelul spectacolului nu este să contempli luarea în coarne a unui *mozo,* ci să te abandonezi admirației pentru talentul său inegalabil de se apropia de bestie până la limita supremei atingeri, rămânând, ca prin minune, nevătămat.

Așa paradoxal cum sună, motivul pentru care spaniolii caută pericolul și apropierea de moarte rezidă tocmai în pofta lor nestăvilită de viață. Nu e obligatoriu să te simți nemuritor atunci când te confrunți cu un taur fioros, dar înseamnă enorm dacă poți să simți măcar pentru o clipă că trăiești la intensitate maximă. Hemingway și Spania se potrivesc de minune: eterna învecinare cu moartea, sentimentul existențial, acea bănuială instinctivă că moartea ar fi singura certitudine, emoțiile puternice care o însoțesc au darul de a relativiza precaritatea grijilor „lumești", diminuând importanța lor și ajutându-ne să gustăm din plin fiece clipă, ca pe un cadou divin. O incursiune în fiesta spaniolă este un pas pe calea depășirii propriei noastre temeri de moarte, un miracol al renașterii setei de a trăi.

(Spania, iunie 2013)

Bibliografie: Rolf Neuhaus, *FIESTAS, Spanien im Festrausch,* Verlag Winfried Jenior, Kassel, 1999.

Ars longa...

Totul ţine de educaţie

Elena STOICA

Investeşti în educaţie, culegi în economie, ai şcoli bune, ai şi cetăţeni cu minţi clare, îi înveţi să înveţe la şcoala muncii, ai bunăstare. Ce a spus Spiru Haret, am descoperit în multele ţări pe care, împreună cu elevii mei, membri ai cercurilor de artă plastică „Cromo" din Albeşti şi „Culoare şi Vis" din Corbeni, le-am vizitat în diverse contexte, în special ca invitaţi la festivităţi de premiere a câştigătorilor la concursuri sau pur şi simplu invitaţi pentru a iniţia în tainele picturii şi desenului copii din mai multe ţări din Europa şi America. Am trecut oceanul de nenumărate ori, răspunzând invitaţiilor făcute de mai multe şcoli prestigioase, şcoli de vară, unde copiii nu au prea multă vacanţă, petrecându-şi timpul la „şcoala muncii", de pildă, în California, New Mexico, Arizona, Nord Carolina, New Hampshire, Massachusetts, Georgia, Main, Michigan, Illinois. Ne-a impresionat interesul autorităţilor faţă de şcoală, faţă de copii, ne-a impresionat atenţia pe care ne-au acordat-o de fiecare dată primarii din oraşele respective, precum şi mass-media. De exemplu, nu mică ne-a fost surprinderea când primarul oraşului Los Angeles ne-a invitat la sediul primăriei pentru a ne felicita şi mulţumi că împărtăşim copiilor americani tehnica noastră de lucru, iar primarul din frumosul oraş Santa Maria (California) ne-a înmânat o Proclamaţie care sună astfel:

Având în vedere că
Urbea Santa Maria, California, SUA, îi întâmpină cu bun venit pe învăţăceii într-ale artei ai cercului „Cromo", pe mentorul lor artistic, Elena Stoica, pe ceilalţi însoţitori, şi
Având în vedere că
Membrii cercului „Cromo", România, au făurit frumuseţea prin picturile lor şi au câştigat premii la concursuri artistice din Europa, Orientul Mijlociu şi Asia, şi
Având în vedere că
Elena Stoica şi copiii din Albeşti oferă demonstraţii de lucru artistic, prin bunăvoinţa celor de la Santa Maria – Bonita School District, şcolarilor noştri din localitate, ca să-i ajute în stimularea creativităţii, şi
Având în vedere că
Centrul Artistic Muzeal MAC se foloseşte de acest prilej ca să-i găzduiască pe români şi să le expună lucrările artistice pe durata prezentului schimb cultural internaţional, cu sprijinul următorilor sponsori (...),
Eu, Roger G. Bunch, ca primar, ţinând seama de cele de mai sus, proclam acum, prin aceasta, duminica de 11 august
ZIUA CERCULUI „CROMO"
în urbea Santa Maria, în onoarea micilor artişti învăţăcei, a mentorului lor din România, care, prin iubirea lor faţă de artă, au mai deschis o poartă între ţările noastre, ajutându-ne să promovăm înţelegerea şi respectul reciproc.
Drept mărturie, mi-am pus, mai jos, semnătura, precum şi pecetea urbei Santa Maria, în această a unsprezecea zi de august.
Roger G. Bunch, Primar

Elocvent pentru modul în care este privită educaţia şi arta copiilor de către edilii unor mari oraşe ale lumii.

În acea a unsprezecea zi din august, la posturile de radio şi TV din Santa Maria s-au prezentat muzică, imagini, reportaje din România.

Nu putem să nu amintim şcolile şi copiii minunaţi din Atlanta, aprecierile prezentate de ziare şi reviste, precum şi de posturile TV, dedicându-ne la ore de maximă audienţă multe minute surprinzătoare în ceea ce ne priveşte, cam în genul următor: „În Atlanta, din cealaltă parte a lumii... Vreţi să vedeţi nişte copii care vin de la multe mile depărtare? Tot ce trebuie să faceţi este să mergeţi la şcoală şi la expoziţia lor. Dacă o să vă duceţi, o să întrebaţi ce întreabă şi alţii: Este posibil să te formezi, în timp scurt, în domeniul artei? Cum de au aşa jocuri atractive de creativitate? Lucrările chiar sunt pictate de copii?... Aceşti artişti sunt dintr-un sat mic, de munte, din România. Sunt atât de buni, încât au fost invitaţi încă din 1996 în numeroase state din America să-i înveţe pe copiii americani să picteze. Când o să-i vedeţi, o să ziceţi: Minunat!"

Sunt multe exemple de prezentat şi de urmat, nu numai din America, ci şi din Europa şi Asia. Ne-am bucurat de atenţia primarilor şi în Monaco, Roquebrune Cap Martin (Franţa), Evora (Portugalia), Celje (Slovenia), Tambre (Italia), Gaziantep (Turcia) etc.

N-aş putea încheia această notă fără a menţiona Japonia – absolut uluitoare, din toate punctele de vedere, cu interesul pe care îl acordă copiilor, concursurilor numeroase, unde oamenii de rând sunt protagoniştii. De ce în Japonia totul este artă?!...

Rândurile acestea sunt un pretext pentru a încerca descifrarea mecanismului intern al funcţionării unor state, în particular, relaţia dintre oficialităţi/administraţie şi artă/cultură.

Număr ilustrat cu imagini din Muzeul Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti-Argeş. Fotografii de Cătălin Eremia, Aurel Zamfir şi Gerard Călin.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- ÎPS CALINIC – arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului
- Acad. Johan GALTUNG – Norvegia
- Dan D. FARCAŞ – matematician şi scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Luiza AVRAM – muzicolog, Bucureşti
- Acad. Solomon MARCUS – Bucureşti
- Gheorghe VLAD – profesor, Roşiorii de Vede
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- Lech POLKOWSKI – prof. univ., Polonia
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Filofteia PALLY – istoric, Goleşti, Argeş
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Octavian D. CURPAŞ – publicist, SUA
- Gabriela CĂLUŢIU-SONNENBERG – scriitor, Spania
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Elena STOICA – profesor, Corbeni, Argeş